

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ**

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄС, США ТА УКРАЇНІ

Міжнародний круглий стіл

28 червня 2025 р., м. Одеса

Круглий стіл відбувся за підтримки Віртуального українського інституту передових досліджень (VUIAS) та Фонду «Фольксваген», Німеччина

ОДЕСА
ОНУ
2025

УДК 339.9.339.727

С 692

Рецензенти:

І. О. Іващук – доктор економічних наук, професор;

О. А. Довгаль – доктор економічних наук, професор.

С 692

Соціально-економічні наслідки сучасної бюджетної політики в ЄС, США та Україні [Електронний ресурс]: Збірник матеріалів Міжнародного круглого столу (м. Одеса, 28 червня 2025 р.) / за заг. ред. д.е.н., проф. С. О. Якубовського – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. – 79 с. – Мова укр., англ.

У збірник увійшли матеріали наукових доповідей професорів, доцентів, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів та співробітників наукових установ Грузії та України, зроблених на міжнародному круглому столі “Соціально-економічні наслідки сучасної бюджетної політики в ЄС, США та Україні”. На круглому столі було обговорено актуальні проблеми формування та реалізації бюджетної політики в умовах глобальних викликів, її вплив на соціально-економічний розвиток держав, зростання державного боргу, ефективність фіскальних стимулів та роль бюджету в забезпеченні економічної стійкості. Особливу увагу було приділено порівняльному аналізу бюджетних стратегій країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та України, а також визначенню перспектив удосконалення бюджетної політики в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

УДК 339.9.339.727

© Автори статей, 2025

© Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, 2025

ЗМІСТ

PhD, Professor Nino Davitaya

SOCIO-ECONOMIC CHALLENGES IN THE SOUTH CAUCASUS: GEORGIA'S POLICY IN FOCUS..... 6

Doctor of Science, Professor Igor Zhurba, Daria Moroz

JAPAN'S FISCAL POLICY IN THE CONTEXT OF GLOBAL DEBT CHALLENGES..... 7

Doctor of Science, Professor Sergiy Tsyganov, Arina Truba

ROMANIA'S FISCAL POLICY: DEBT, INFLATION, AND BUDGET DEFICIT DYNAMICS..... 8

Doctor of Science, Professor Sergii Yakubovskiy

UNDERSTANDING FISCAL CHALLENGES IN THE EUROZONE: LESSONS FROM GREECE, ITALY, AND FRANCE..... 9

к.е.н., доц. Макогін З. Я., д.е.н., проф. Присяжнюк Ю. І.

ДОСВІД КРАЇН ЄС ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ..... 11

к.істор.н., доц. Глебов В. В.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН АФРИКИ У КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.... 13

Professor Nadia Kazakova, Roman Butenko

FROM STABILIZATION TO SURVIVAL: THE SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF BUDGETARY POLICY IN THE EU, THE UNITED STATES, AND WARTIME UKRAINE (2020–2025)..... 15

к.е.н., доц. Копилова О. В., Сорочан В. І.

СУЧАСНИЙ СТАН СУДНОБУДУВАННЯ В ЄС ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПОТОЧНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ..... 16

PhD, Associate Professor Inna Ukhanova

PROSPECTS FOR REFORMING THE EU BUDGET IN THE CONTEXT OF SECURING INVESTMENTS..... 18

PhD, Associate Professor Mykola Zaiets

NEW US REGULATORY APPROACHES: PROSPECTS FOR GLOBAL CROP TRADE AND LOGISTICS..... 19

к.е.н., доц. Розмарина А. Л.

АНАЛІЗ РОЛІ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ПІДТРИМЦІ БЮДЖЕТНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ..... 21

Спаський І. Д.

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС, США ТА УКРАЇНИ: ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПЕТЛІ БОЙДА..... 23

Кириченко О. В.

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ..... 26

Цвігун Ю. І.

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ ТА ЗЕЛЕНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: БЮДЖЕТНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ЕКОТУРИЗМУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ..... 28

Mykola Kyrychenko

THE SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF CURRENT BUDGETARY STRATEGIES IN THE EU, THE UNITED STATES, AND UKRAINE..... 30

Ішков П. О.

ВІД ПІЗНЬОГО РИМУ ДО БРЮССЕЛЯ: ФІСКАЛЬНИЙ ПОПУЛІЗМ ЯК СТРАТЕГІЧНА ЗАГРОЗА СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВ (УРОКИ ДЛЯ ЄС, США ТА УКРАЇНИ)..... 32

Король І. О.

МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА УРОКИ ВІД ЄС І США..... 35

Довженко О. І.

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНІ ПРАКТИКИ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ТА УКРАЇНСЬКІ ВИКЛИКИ..... 36

к.е.н., доц. Цевух Ю. О., Мандрік А. І.

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА США У СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ..... 39

Яремчук А. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НІДЕРЛАНДІВ..... 41

Сідорук М. О, к.е.н., доц. Розмарина А. Л.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА США..... 43

Eduard Pashaly, PhD, Associate Professor Halyna Alekseevska

SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF MODERN BUDGETARY POLICY IN ITALY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN-WIDE CHALLENGES..... 45

PhD, Associate Professor Julia Tsevukh, Daryna Kushnir

UKRAINIAN BUSINESS IN EUROPE. SUPPORT AND CONSEQUENCES OF INTERNATIONALIZATION IN TIMES OF WAR..... 47

Страшкова О. І, к.е.н., доц. Розмарина А. Л.

РОЛЬ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ У ПОДОЛАННІ КРИЗОВИХ ЯВИЩ: ДОСВІД ЄС, США ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ..... 49

доктор філософії, доц. Алексеєвська Г. С., Корой В. В.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НОРВЕГІЇ..... 50

Семенов І. О., к.е.н., доц. Пічугіна Ю. В.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В НІМЕЧЧИНІ..... 53

Rozaliaya Abdulkarimova

FISCAL POLICY OF ITALY..... 54

Тимохіна Ю. І., к.е.н., доц. Розмарина А. Л.

ЕКОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС..... 56

доктор філософії, доц. Алексеєвська Г. С., Синявська Д. О.

СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ..... 58

Уривська А. А., к.е.н., доц. Пічугіна Ю. В.

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА МЕКСИКИ..... 59

Баркар К. І.

МАКРОЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА США У 2014–2024 РОКАХ: ВИКЛИКИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНФЛЯЦІЇ..... 61

<i>доктор філософії, доц. Алексеєвська Г. С., Цуркан Д. М.</i> ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ГРУЗІЇ.....	62
<i>Ковалів Д. В., к.е.н., доц. Пічугіна Ю. В.</i> ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ГРЕЦІЇ.....	64
<i>Дробик І. О.</i> ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ.....	65
<i>доктор філософії, доц. Алексеєвська Г. С., Панькова К. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ОАЕ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	67
<i>Лисихін І. С., к.е.н., доц. Пічугіна Ю. В.</i> ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА АВСТРІЇ.....	69
<i>Пономаренко А. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	70
<i>Петриченко О. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ІСПАНІЇ.....	72
<i>Нагайцева В. О.</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНЛЯНДІЇ.....	74
<i>Русакова Д. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СІНГАПУРУ.....	75
<i>Копчинська О. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ.....	77

SOCIO-ECONOMIC CHALLENGES IN THE SOUTH CAUCASUS: GEORGIA'S POLICY IN FOCUS

Georgia continued to live and operate within challenges faced by the world economy, instability and political pressure inside of the country as well as quit challenging situation across South Caucasus. According to World Bank statistical data, economic growth has been 7.5% for the first five months of 2025. Unfortunately, according to official statistics we are not facing optimistic picture in Economics and Finance: economic activities remind robust, employment indicators deteriorated slightly, consumer prices increased, trade deficit declined due to reduction in imports, (mainly cars and manufacturing goods) and most important- gross Foreign Direct Investment declined by almost 8%, which is the worst figure comparing with previous years [1].

Unfortunately, political unrest and absolutely wrong policy from governmental bodies makes a lots of problems in almost every area of the country and its' economy, especially in financial sector, which used to be the most successful in recent years; We face the situation where business loans are declining and consumer loans are increasing, the dollarization ratio of loans increased dramatically and deposits mainly are growing in USD [3], but in general all activities are going down and share of non-performing loans are increasing [2].

After adoption of plenty rules and regulations by de facto Georgian parliament, which are against European policies and recommendations, the country became quite isolated from the west, which has very negative effect on Economics, investment and business climate; For many years United States of America used to be the main donor and partner (in terms of investment, reforms, educational aid, etc.) of the country, however, in March 2025 USA congress introduced so called MEGOBARI (this means friend in Georgian) Act – Mobilizing and Enhancing Georgia's Options for Building Accountability, Resilience and Independence Act. After first introduction the name of this document has been changed to – reduction of Influence of Russian Federation, Islamic republic of Iran and Chinese Communist's party on Georgia [4].

This document requires the President to impose sanctions on certain foreign persons, including Georgian government officials, who are undermining Georgia's security or stability: president determines to impose sanctions on person and immediate family members who engaged in significant acts of corruption or violence or intimidation in relation to the blocking of Euro- Atlantic integration of Georgia. Sanctions may start from visa-blocking and end up with property and bank accounts blocking. These sanctions may include any individual who served as a member of Georgian parliament or as a senior official of Georgian political party since January 1, 2014; any individual which is serving as an official in a leadership position on behalf of the Georgian government and any immediate family member of such officials who benefited from their conduct.

As we see nowadays Georgia faces a lot of challenges towards Euro Atlantic directions, which was a country's main choice since independence. On the other hand, we face very intensive movements against Russia and towards European Union among other South Caucasian Countries- Armenia and Azerbaijan. Few years ago, Georgia used to have a leader in this direction, but today we face a lot of influence of Russia in the country. That is why Georgians are increasing protests within the country and also try to ask help of Western Communities.

REFERENCES:

1. Georgian Monthly Economic Update June 2025, World Bank Group –Macroeconomics, Trade & Investment.
2. National Bank of Georgia- Annual report 2024; <https://nbg.gov.ge/en/publications/annual-reports>.
3. National Bank of Georgia- Financial stability report; <https://nbg.gov.ge/en/publications/financial-stability-reports>.
4. H.R.3 - Reserved Bill. <https://www.congress.gov/bill/119th-congress/house-bill/3>

JAPAN'S FISCAL POLICY IN THE CONTEXT OF GLOBAL DEBT CHALLENGES

In the context of global economic instability, fiscal policy has become a strategic tool for macroeconomic stabilization. Contemporary global fiscal governance faces major challenges such as trade conflicts, rising interest rates, and geopolitical tensions. The global public debt is projected to reach 95.1% of GDP by 2025 and may exceed 100% by 2030 [1]. The IMF emphasizes the need for fiscal consolidation, transparency, and structural reform. Special attention should be paid to countries with heavy debt burdens – most notably Japan.

Japan represents a unique case in global fiscal policy. Despite its government debt exceeding 230% of GDP in 2025 [2], the country maintains relative financial stability, preserves investor confidence, and enjoys high trust in its public institutions. The main sources of Japan's government revenue are the consumption tax (VAT), personal income tax, and corporate taxation. Major expenditure categories include social security, healthcare, and debt servicing [3].

The key challenge to Japan's fiscal policy is demographic aging. The share of the population aged 65 and over exceeds 29%, resulting in steadily rising social expenditures and complicating efforts to ensure long-term fiscal sustainability [4].

An analysis of fiscal indicators from 2015 to 2030 reveals a persistent budget deficit, with a peak deterioration in 2020 due to the COVID-19 crisis. Partial recovery occurred during 2021 – 2024, but fiscal conditions are projected to worsen again after 2025 [5].

Japan's gross public debt stabilizes after a sharp rise in 2020, but remains historically high. Net debt follows a similar pattern, highlighting a structurally imbalanced budget [2].

Throughout the entire period under analysis, Japan fails to achieve a primary surplus, meaning that even without debt servicing, the national budget remains in deficit. This situation poses long-term risks to debt sustainability. In 2025, the Japanese government adopted a renewed fiscal consolidation strategy aimed at reducing the deficit to below 2% of GDP by 2030. This plan includes curbing inefficient expenditures while maintaining essential social protections [3].

Japan's fiscal model remains effective due to specific domestic factors: reliance on internal debt financing, the central role of the Bank of Japan, and the high level of trust in government bonds [4].

Japan's experience illustrates the boundaries of fiscal endurance and the possibility of coexisting with high debt and financial stability. However, in the long run, without structural reforms, fiscal risks remain critically high.

REFERENCES:

1. International Monetary Fund (2024). Fiscal Monitor: Budgeting for a Better Future. <https://www.imf.org/en/Publications/FM>
2. OECD (2024). Japan – Economic Snapshot. <https://www.oecd.org/economy/japan/>
3. Ministry of Finance Japan (2025). Annual Report on Japan's Public Finance. <https://www.mof.go.jp>
4. Bank of Japan (2024). Outlook for Economic Activity and Prices. <https://www.boj.or.jp/en/mopo/outlook/index.htm>
5. World Bank (2024). Japan Macro Poverty Outlook. <https://www.worldbank.org/en/country/japan/publication/macro-poverty-outlook>

ROMANIA'S FISCAL POLICY: DEBT, INFLATION, AND BUDGET DEFICIT DYNAMICS

Fiscal policy plays a pivotal role in stabilizing macroeconomic conditions, especially in emerging economies such as Romania. The interplay between public debt, inflation, and budget deficit has gained increasing importance amid global economic shocks, ranging from the global financial crisis of 2008 to the COVID-19 pandemic and subsequent geopolitical tensions. This report examines Romania's fiscal performance between 2001 and 2024, focusing on gross public debt, end-of-year inflation, and net lending/borrowing trends, highlighting structural vulnerabilities and moments of macroeconomic resilience.

Between 2001 and 2024, Romania's gross public debt as a percentage of GDP experienced a notable rise from 27.4% to over 57.2%. This increase reflects both cyclical fiscal imbalances and long-term structural factors. In the early 2000s, Romania managed to reduce its debt burden, reaching a low of 12.4% in 2006, largely due to robust GDP growth and fiscal consolidation in anticipation of EU accession. However, following the 2008 global crisis, public debt began to climb steadily. The most significant surge occurred during the COVID-19 crisis in 2020-2021, when debt surpassed 47%, peaking in the following years as Romania undertook expansive fiscal measures to cushion the economic downturn [1].

Romania's inflation rate exhibited substantial volatility during the 2001–2024 period. Starting at a high of 30.2% in 2001, inflation declined sharply as a result of disinflationary monetary policy, structural reforms, and EU convergence processes. Between 2005 and 2019, inflation generally remained within a more moderate range of 2-6%. However, recent years saw a resurgence in inflation, with spikes in 2022-2023 driven by energy shocks, global supply chain disruptions, and war-related pressures in Eastern Europe. Despite these fluctuations, inflation remained a critical channel through which fiscal policy outcomes materialized [2].

Throughout the observed period, Romania recorded consistent fiscal deficits. The average net lending/borrowing value stood at approximately -4% of GDP. A particularly severe deterioration was observed in 2009 (-9.5%) due to the global financial crisis, and again during the pandemic years. While slight fiscal improvements were seen post-2021, deficits remain a structural concern, reflecting weak revenue mobilization, rigid expenditures (particularly on pensions and public wages), and limited space for counter-cyclical fiscal measures. Notably, Romania has yet to achieve a primary surplus during this period, raising concerns over long-term debt sustainability [3].

Romania's fiscal trajectory reflects the tensions between development needs, social spending pressures, and adherence to EU fiscal rules [4]. With public debt now exceeding 57% of GDP and inflationary risks persisting, Romania must pursue gradual fiscal consolidation, broaden its tax base, and enhance public expenditure efficiency. The introduction of medium-term budgeting frameworks and digitalization of tax administration could serve as structural solutions to chronic deficits. The case of Romania also underlines the importance of coordinated fiscal-monetary strategies in managing external shocks without undermining long-term fiscal credibility.

REFERENCES:

1. European Commission (2023). Romania Country Report. <https://economy-finance.ec.europa.eu>
2. National Bank of Romania (2024). Annual Inflation Reports. <https://www.bnr.ro>
3. Ministry of Public Finance Romania (2024). Fiscal Bulletin. <https://mfinante.gov.ro>
4. World Bank (2023). Macro Poverty Outlook: Romania. <https://www.worldbank.org/en/country/romania>

UNDERSTANDING FISCAL CHALLENGES IN THE EUROZONE: LESSONS FROM GREECE, ITALY, AND FRANCE

Acknowledgement: The research supporting this article, was partly sponsored by Central European University Foundation of Budapest (CEUBPF). The theses explained herein represent the ideas of the author, and do not necessarily reflect the views of CEUBPF.

The problem of the public debt rising is becoming increasingly urgent, especially for the Eurozone countries. This growing concern requires a comprehensive analysis of the relationships between key macroeconomic variables: the level of public debt, inflation dynamics and fiscal balance. These relationships are of interest not only from a scientific point of view, but also have significant practical significance, especially in the context of post-crisis recovery, ensuring fiscal sustainability and the changing role of monetary policy [1-3].

The aim of this study is to assess and compare the dynamics of the above macroeconomic variables in France, Greece and Italy using modern econometric methods. In particular, the analysis is based on the use of vector autoregression (VAR) models and Granger causality tests in order to identify the strength and direction of the causal relationships between these indicators. By identifying the leading and dependent variables in each of the three economies, the study allows for a better understanding of how fiscal and monetary conditions interact over time.

Annual macroeconomic data for the period 2000-2024 were collected for the following key indicators: general government gross debt (as a percentage of GDP), annual end-of-year inflation (as a percentage), and budget balance (net lending or borrowing as a percentage of GDP).

Table 1

Annual Macroeconomic Data for France, Greece, Italy

Indicators	Countries	2000	2004	2008	2012	2016	2000	2021	2022	2023	2024
Gross debt (% of GDP)	France	60	67	70	92	98	115	113	111	110	113
	Greece	109	105	111	164	184	210	198	178	165	151
	Italy	109	105	106	126	134	154	146	138	135	135
Net lending/borro wing (% of GDP)	France	-1,3	-3,6	-3,5	-5,2	-3,8	-8,9	-6,6	-4,7	-5,4	-5,8
	Greece	-4,2	-9,1	-10,3	-6,9	0,3	-10,3	-7,4	-2,5	-1,3	-0,3
	Italy	-2,4	-3,5	-2,6	-3,0	-2,4	-9,4	-8,9	-8,1	-7,2	-3,4
Inflation rate (annual percent change)	France	2,1	2,3	2	1,7	0,7	0,1	3,4	7	4,2	1,7
	Greece	3,7	3,1	2,2	0,3	0,3	-2,4	4,4	7,6	3,7	2,9
	Italy	2,7	2,3	2,4	2,6	0,5	-0,3	4,2	12,3	0,5	1,4

Source: [4-8].

To ensure the robustness of the VAR models, all-time series were stationary by first-order differentiation. For each country, the optimal lag structure was chosen based on the Akaike Information Criterion (AIC), allowing the models to accurately capture temporal dynamics. Additionally, Granger causality tests were conducted to determine whether one variable could statistically predict another. In the case of Italy, a separate regression analysis was performed, using debt as the dependent variable, to investigate the influence of both current and lagged inflation.

The VAR model for France, constructed with a four-year lag structure, did not identify any statistically significant effect of the budget deficit or public debt on future values of the same indicators. However, inflation demonstrated a near-significant impact on debt at lagged intervals of two and three years (p-values of 0.055 and 0.096, respectively), indicating the presence of lagged feedback in debt accumulation.

Granger causality results indicated that public debt Granger-causes inflation, reinforcing the hypothesis that high debt levels may lead to inflationary pressures through monetary and fiscal interactions. Furthermore, the budget deficit was also found to influence inflation. However, no evidence supported a reverse causal effect from inflation to either debt or deficit. This asymmetric relationship suggests that inflationary expectations in France are more sensitive to fiscal positioning than to cyclical price trends.

In the case of Greece, the VAR model with a five-year lag revealed a persistent and significant causal relationship from fiscal deficit to inflation. The P-values for the deficit lag variables (lags 1-3) were statistically significant (0.0005 to 0.0363), suggesting that inflationary dynamics are mainly driven by fiscal imbalances.

These results are consistent with Greece's fiscal history, particularly the period of the 2010s debt crisis, when rising deficits directly affected inflationary expectations and currency stability. At the same time, no significant mutual influence between debt and inflation was found. However, debt has revealed a moderate impact on future fiscal balance values (particularly in the fifth lag with $p = 0.0909$), which may indicate the existence of a feedback loop whereby debt growth affects future budgetary planning.

The results for Italy demonstrate that the fiscal balance is a key factor influencing other macroeconomic variables. The VAR model proved that the budget deficit causes both inflation and debt growth. In particular, inflation responds predictably to fiscal changes, while debt acts as a passive variable that reflects previous fiscal decisions.

For a deeper understanding of debt dynamics, a regression model was built, where debt acts as a dependent variable, and inflation (both current and lag) and deficit - are explanatory. The results confirmed the strong and statistically significant impact of the budget deficit ($p = 0.004$), while the impact of inflation proved to be insignificant. The addition of lag inflation did not change this conclusion, which once again emphasizes the leading role of fiscal policy in shaping the debt burden. These results are consistent with the view that the accumulation of debt in Italy is the result of prolonged fiscal imbalances rather than inflationary erosion.

Therefore, a comparative analysis of the three Eurozone economies reveals a trend of fiscal dominance, whereby fiscal decisions – primarily those concerning the budget deficit – play a leading role in shaping inflation and debt dynamics.

Interesting is the fact that inflation rarely acts as a predictive factor for public debt, which shows the effectiveness of monetary regimes in separating debt dynamics from temporary price fluctuations. The evidence obtained supports the thesis that fiscal balance management is a more effective and predictable policy instrument than purely monetary regulation, especially in the context of ensuring long-term debt sustainability.

REFERENCES:

1. Yakubovskiy, S. O. (2025). Budgetary Policy in the European Union Under Geoeconomic Uncertainty: Trends, Challenges, and the 2024 Reform of the Stability and Growth Pact. *The Actual Problems of Regional Economy Development*, 1(21), 96–103. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.21.96-103>.
2. A. Truba, S. Yakubovskiy. Budget deficits and public debt of the EU countries in an unstable environment. *Liha-Pres*, 2024. – P. 178–181. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-431-6-44>.

3. European Commission. (2024). Debt Sustainability Monitor 2024. Institutional Paper. Brussels. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/debt-sustainability-monitor-2024_en (Last accessed: 23.05.2025).
4. European Central Bank (ECB). (2025). Inflation Dynamics and Fiscal Interaction in the Euro Area. ECB Working Paper Series. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp2025.pdf> (Last accessed: 23.05.2025).
5. International Monetary Fund (IMF). (2024). Article IV Consultation Report: Greece. IMF Country Report No. 24/65. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/04/18/Greece-Article-IV-Consultation> (Last accessed: 25.05.2025).
6. Lane, P. R. (2024). The Evolving Monetary–Fiscal Nexus in the Eurozone. Speech at the ECB Fiscal Policy Forum. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2024/html/ecb.sp240320_1.en.html (Last accessed: 25.05.2025).
7. OECD. (2024). Euro Area Fiscal Outlook 2024. OECD Economic Outlook, Volume 2024 Issue 1. URL: <https://www.oecd.org/economic-outlook> (Last accessed: 25.05.2025).
8. World Bank. (2025). Global Economic Prospects – Europe and Central Asia Focus. Washington, DC. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> (Last accessed: 25.05.2025).

*к.е.н., доц. Макогін З. Я., д.е.н., проф. Присяжнюк Ю. І.
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ДОСВІД КРАЇН ЄС ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Бюджетна політика Європейського Союзу спрямована на забезпечення фінансової стабільності, стимулювання економічного зростання та підтримку соціального прогресу. Вона охоплює як процес наповнення бюджету ЄС доходами, так і планування та використання бюджетних коштів, а також передбачає узгодження бюджетних дій між країнами-членами. Бюджет формується на семирічний період і ґрунтується на ключових принципах - єдності, щорічності, збалансованості та прозорості.

Європейський Союз має різні інструменти для забезпечення цілей своєї бюджетної політики, зокрема, багатофондову систему фінансування, яка охоплює такі фонди, як Європейський соціальний фонд, Європейський фонд зміцнення конкурентоспроможності, Фонд регіонального розвитку, Фонд соціального розвитку, Європейський фонд зовнішніх інвестицій, Фонд інфраструктури, Фонд сільського господарства та Фонд соціального розвитку.

Ці інструменти допомагають Європейському Союзу забезпечувати фінансування для різних проектів та програм, що сприяють економічному та соціальному розвитку країн-членів. Але основним інструментом бюджетної політики ЄС все ж виступає бюджет ЄС, бо бюджет фінансується з різних джерел та розподіляється на різні категорії витрат (Табл. 1).

Він є ключовим для забезпечення соціальної та економічної стабільності Європейського Союзу. Бюджет ЄС в основному складається на 7 років. Він визначає загальний рівень витрат та доходів Європейського Союзу протягом семирічного періоду, але існує і річний бюджет, який за офіційними даними на сайті організації, формується відповідно до всіх витрат та доходів союзу за один календарний рік [1].

**Фактичний та запланований річний бюджет витрат ЄС на 2025-2027 фінансові роки,
млн. євро**

Статті витрат	2022	2023	2024	2025*	2026*	2027*	Всього
1. Єдиний ринок, інновації та технології	21 878	21 727	21 598	21 596	21 230	20 991	149 939
2. Згуртованість, стійкість та цінності	67 806	70 137	73 289	75 697	66 404	70 128	429 825
2.1. Економічна, соціальна та територіальна згуртованість	61 345	62 939	64 683	66 361	56 593	58 484	372 174
2.2. Стійкість та цінності	6 461	7 198	8 606	9 336	9 811	11 644	57 651
3. Природні ресурси та довкілля	56 965	57 295	57 449	57 336	57 100	57 316	400 302
з яких: витрати, пов'язані з ринком, та прямі платежі	40 639	40 693	40 603	40 529	40 542	40 496	283 870
4. Міграція та прикордонна політика	3 360	3 814	4 020	4 871	4 858	5 619	28 333
5. Безпека і оборона	1 896	1 946	2 380	2 617	2 810	3 080	16 425
6. Напрямок “Добросусідство” та світова політика	16 802	16 329	16 331	16 303	15 614	16 071	113 697
7. Європейське державне управління	11 058	11 419	11 773	12 124	12 506	12 959	82 474
з яких: адміністративні витрати установ	8 528	8 772	9 006	9 219	9 464	9 786	62 991
Загальна сума зобов'язань	179765	182667	186840	190544	180522	186164	1 220995
Загальна сума платежів	166534	162053	170543	175378	180586	184198	1 202788

Джерело: [2].

Якщо згадувати про джерела фінансування, то бюджет ЄС фінансується за рахунок власних ресурсів ЄС, таких як митні збори, податок на додану вартість (ПДВ) та внески країн-членів. Щодо пріоритетності видатків бюджету, то варто відмітити, що кожного року вона може змінюватися, для прикладу, у 2024 році бюджет ЄС значно підкреслював важливість «зеленого курсу», проте також визначав потребу у додаткових ресурсах для безпеки та оборони. Бюджет передбачав збільшення зобов'язань, але при цьому скорочення видатків у деяких напрямках, зокрема, у сфері природних ресурсів та довкілля, а також у сфері згуртованості, стійкості та цінностей.

Таким чином, поточна безпекова ситуація в Європі та світі вносить значні корективи у розподіл видатків ЄС – зокрема, вимагаючи більшої пріоритизації оборонних інструментів та програм, що також напряму стосуються допомоги Україні. Попри це, бюджет ЄС зберігає і пріоритетність заходів ЄЗК (Європейського Зеленого Курсу), де певне скорочення видатків відбулося лише в окремих програмах, здебільшого регіонального рівня – при збільшенні фінансування для деяких інших програм та інструментів.

Не менш важливим є ефективне використання фінансових ресурсів, що є ключовим для перспективної та успішної бюджетної політики. Напрямки видатків повинні відповідати стратегічним цілям країн-членів ЄС, сприяти розвитку і підтримці соціального

добробуту, економічному зростанню та безпеці. Крім того, важливо забезпечувати прозоре та ефективне управління фінансами, щоб забезпечити оптимальне використання отриманих ресурсів та уникнути корупції та недбалого використання бюджетних коштів. Варто відмітити, що розслідуванням та судовим переслідуванням у випадках шахрайства та зловживань із бюджетом ЄС займаються Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству та Прокуратура Європейського Союзу, що мінімізує нерациональне використання бюджетних коштів країн ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Москвичова В. О., Славкова А. А. Бюджетна політика ЄС як інструмент глобальної підтримки України. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3248cc54-7008-483e-a268-af521d1ba2ce/content>
2. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner>.

к.істор.н., доц. Глебов В. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН АФРИКИ У КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Географічна близькість та давні історичні зв'язки лежать в основі міцного партнерства між Африкою та Європою, стратегічне значення якого зростає в динамічному геополітичному контексті. Спільні інтереси лежать в основі цього партнерства. Головним торговельним партнером Африки залишається ЄС разом зі своїми державами-членами а також її основним джерелом іноземних інвестицій, офіційної допомоги в розвитку (ОДР) та гуманітарної допомоги.

Африка, континент стратегічного значення для ЄС, в останні роки з різних причин перебуває в центрі уваги ЄС. Закінчення терміну дії попереднього Багаторічного фінансового плану (2014-2020) у грудні 2020 року та набрання чинності нового, реструктурованого Багаторічного фінансового плану на період 2021-2027 років у січні 2021 року збіглося зі зусиллями щодо активізації та відновлення відносин Африки з Європейським Союзом (далі ЄС). Доповідь, яка пропонується шановній аудиторії, має на меті:

1. Окреслити основні інструменти фінансування ЄС, що мають значення для Африки, включаючи фонди, що знаходяться поза бюджетом ЄС.

2. Проаналізувати основні нововведення в новому Багаторічному фінансовому плані, які впливають на фінансування Африки, та дозволяють швидко реагувати на кризи та нагальні потреби в Африці та решті світу, краще координувати свої витрати з партнерами, дотримуючись підходу «Команда Європа», та залучати додаткові інвестиції, зокрема з приватного сектору, для стимулювання зростання та скорочення розриву в офіційній допомозі розвитку, необхідній для досягнення цілей сталого розвитку до 2030 року.

Основними інструментами фінансування африканських країн поза бюджетом ЄС варто зазначити Європейський фонд розвитку - найбільший фонд розвитку ЄС та основне джерело фінансування географічної співпраці з країнами Африки на південь від Сахари, Карибського басейну та Тихого океану (АКТП) (крім Південної Африки).

Африканський фонд миру та його наступник, Європейський фонд миру (ЄФМП). Співпраця у сфері миру та безпеки, ключова умова сталого розвитку, є центральною для відносин країн Африки з ЄС, оскільки Договори ЄС обмежують використання бюджету ЄС для витрат, що мають військові та оборонні наслідки. З 2003 року Африканський фонд миру був основним інструментом ЄС, що фінансувався в рамках внутрішніх пакетів

ЄФМП для країн Африки, підтримуючи операції з підтримки миру під керівництвом Африки, заходи з розбудови потенціалу та ініціативи в рамках механізму раннього реагування.

На наш погляд, збільшується роль Європейського парламенту, як інструменту фінансування країн Африки. Протягом фінансового періоду 2021-2027 років Парламент виступав співзаконодавцем у створенні нового інструменту NDICI/Глобальна Європа. Відповідно до політичної домовленості, досягнутої щодо цього інструменту, Парламент матиме посилену роль у визначенні основних стратегічних рішень [1].

Виникає питання, з яких країн ЄС країни Африки Одержують найбільше фінансування, які азійські країни складають конкуренцію ЄС щодо інвестицій в країни Африки. На наш погляд, Франція продовжує залишатися найбільшим іноземним інвестором в Африці завдяки своїм історичним зв'язкам, так і великим інвестиціям в основних країнах-виробниках вуглеводнів (Нігерії, Анголі). Конкуренцію складають такі азійські країни, як КНР. Китай займає друге місце по інвестиціям в Африку, які збільшились більш ніж на 50% за останні роки [2]. Проте проблемною стороною загальної фінансової допомоги КНР країнам Африки служить зростаючий відсоток зовнішнього держборгу африканських країн перед КНР, який у кризових умовах, пов'язаних спочатку з пандемією, потім із російсько-українською війною навряд чи буде списаний хоча б частину, тому Євросоюз, як і раніше, залишається головним торговим партнером Африки, випереджаючи Китай і США. На держави ЄС сукупно припадає 36% торговельного обороту африканських країн. При цьому варто відзначити привабливість для африканських країн інфраструктурної та фінансової допомоги скоріше з боку КНР через відсутність політичної обумовленості у його стратегії, а також перспектив розвитку континентальної зони вільної торгівлі, для якої інфраструктурні проекти матимуть визначальне значення.

Наприкінці, дозвольте зробити деякі узагальнення та висновки.

1. Європейському союзу як переваги свого нового порядку денного відносин з Африкою належить сконцентруватися не на допомозі розвитку, а на розширенні інвестицій та соціально-економічному вимірі співробітництва (створення нових робочих місць, освітні проекти), а також посилити і фінансово підкріпити зацікавленість у розвитку інфраструктурних мереж, які сприяють регіональній інтеграції. Лише завдяки цим крокам, на наш погляд, ЄС насправді зможе підтвердити свою готовність вийти за рамки звичок донорських відносин з африканськими країнами, закріпивши тим самим свої поки що провідні позиції за багатьма показниками.

2. Потенціал країн Африки викликає підвищений інтерес з боку багатьох гравців на світовій арені. ЄС та його держави-члени є найбільшими партнерами країн регіону за всіма показниками, інвестиції, торгівля, офіційна допомога з метою розвитку чи безпеки. Про те ЄС не завжди вдалося досягти бажаних результатів у своїх відносинах з країнами Африки. Це стосується й ефективності зовнішньоторговельної та інвестиційної політики. Зростаюча роль Китаю в регіоні змушують ЄС переосмислити сутність оновленого дискурсу Євросоюзу в діалозі з Африкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. European Parliamentary Research Service. (2021). EU borrowing: Next Generation EU bonds and other EU debt instruments. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690668/EPRS_BRI
2. Hillman, J. E. (2020, April 15). Chinese Debt Relief: Fact and Fiction. The Diplomat. URL: <https://thediplomat.com/2020/04/chinese-debt-relief-fact-and-fiction>

FROM STABILIZATION TO SURVIVAL: THE SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF BUDGETARY POLICY IN THE EU, THE UNITED STATES, AND WARTIME UKRAINE (2020–2025)

Between 2020 and 2025, the world experienced a cascade of overlapping crises that redefined the role of public finance: the COVID-19 pandemic, record-breaking inflation, energy shocks, global supply chain collapse, democratic erosion, and—most acutely in Eastern Europe—the full-scale war on the territory of Ukraine. In this context, fiscal policy was no longer a technocratic tool for economic steering, but rather a mechanism for political survival, societal preservation, and international alignment.

This paper offers a comparative examination of the fiscal responses and socio-economic outcomes across three fundamentally different budgetary models: the European Union’s supranational coordination regime, the United States’ discretionary stimulus-based architecture, and Ukraine’s war-constrained and donor-dependent public finance system.

In response to the pandemic and energy crisis, the EU temporarily suspended the Stability and Growth Pact, enabling large-scale national and supranational interventions. Among them, climate and digital investment gained traction under proposals for a “green fiscal pact” aimed at aligning recovery with long-term sustainability goals [1]. However, structural asymmetries among member states persisted, with wealthier economies recovering faster and poorer ones burdened by debt and inflation. The gradual return to fiscal rules in 2024 risks reviving austerity cycles and undercutting the green and digital transitions. Moreover, internal debates over solidarity mechanisms during the Ukrainian refugee crisis exposed unresolved tensions in fiscal federalism.

The U.S. response was defined by speed, scale, and political fragmentation. Between 2020 and 2023, Congress approved over \$6 trillion in relief packages, supporting households, businesses, and infrastructure. These measures generated temporary resilience in labor markets and domestic consumption but led to long-lasting inflation, worsening federal debt, and deepening political polarization. The 2023 debt ceiling crisis revealed how fiscal governance can be held hostage by ideological standoff, threatening both economic stability and institutional credibility [2].

Ukraine represents a radically different case. Since the Russian invasion in February 2022, the country has operated under total war mobilization, with more than 60% of public expenditure allocated to defense and security. Health, education, and social services have been relegated to residual functions. The economy contracted by over 30% in 2022 alone. Tax revenues collapsed. Over 6 million citizens became internally displaced, and more than 8 million sought refuge abroad. The Ukrainian fiscal system today depends critically on foreign aid, including macro-financial assistance from the EU, the IMF, and G7 countries. Yet the current model is unsustainable. Without long-term investment in institutional reconstruction, Ukraine risks sliding into a dual crisis of state fragility and social disintegration.

In conclusion, the study advocates for a paradigm shift toward “resilience-centered budgeting”, which balances counter-cyclical flexibility with inclusive social investment, transparent debt management, and civic accountability. Particularly in Ukraine, the post-war reconstruction agenda must embed fiscal reform into a broader institutional renewal process that reclaims public trust and lays the foundation for EU-oriented convergence.

REFERENCES:

1. Darvas, Z., & Wolff, G. B. (2021). A green fiscal pact: climate investment in times of budget consolidation. Bruegel Policy Contribution, Issue 18/2021. URL: <https://www.bruegel.org/policy-brief/green-fiscal-pact-climate-investment-times-budget-consolidation>
2. U.S. Department of the Treasury. (2025). Executive Summary to the Financial Report of the U.S. Government, Fiscal Year 2024. Bureau of the Fiscal Service. URL: <https://fiscal.treasury.gov/files/reports-statements/financial-report/2024/executive-summary-2024.pdf>

СУЧАСНИЙ СТАН СУДНОБУДУВАННЯ В ЄС ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПОТОЧНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Судноплавство є найголовнішим видом транспортування ресурсів та товарів в усьому світі та вважається фундаментом світової торгівлі. Одночасно з цим, головною проблемою розвитку судноплавства виступають нестабільність та циклічність галузі. Протягом багатьох десятиліть банки відігравали ключову роль у фінансуванні судноплавної та суднобудівної галузі. Однак, суднобудування, що має не тільки конкурувати за швидкість та безпеку транспортування вантажів, в сучасних умовах має відповідати низці умов та стандартів щодо декарбонізації.

З однієї сторони, швидка декарбонізація флоту неможлива без державних інвестицій чи дотацій від міжнародних фондів. Це зумовлене тим, що за останні 20 років спостерігається скорочення європейського банківського кредитування судноплавних компаній. На це дуже активно вплинуло впровадження Базельських стандартів, які застосовуються до всіх міжнародних банків з метою усунення недоліків кредитування, що призвели до глобальної фінансової кризи 2007-2008 рр. Це призвело до обмеження коштів, доступних для сектору судноплавства.

Ситуація погіршилася прагненням самих банків зменшити наявний зворотний ризикований вплив судноплавства на них, внаслідок високої волатильності та зниження прибутків морської галузі.

З іншої сторони, державна галузева політика відноситься до програми уряду щодо формування структури промисловості шляхом сприяння певним галузям або секторам. Таким чином, в умовах, коли держава вважає за пріоритет номер один розбудову суднобудівної галузі – відбувається активне державне інвестування. Яскравим прикладом є суднобудування Китаю, який лише у 2000 р. вийшов на цей ринок. За 15 років Китай випередив Японію та Південну Корею і став провідним у світі виробником суден за обсягами виробництва.

Національні та місцеві органи влади Китаю надавали численні субсидії для суднобудування, які поділяють на 3 групи:

- встановлення спеціальних цін на землю вздовж прибережних регіонів, нижчі за ринкові ціни, у поєднанні зі спрощеними процедурами ліцензування: так звані «вхідні субсидії», що стимулювали створення нових верфей;
- регіональні уряди створили спеціалізовані банки, щоб надавати верфям «інвестиційні субсидії» у формі вигідного фінансування, включаючи довгострокові позики під низькі відсотки і пільгову податкову політику;
- уряд Китаю використовував «виробничі субсидії» різних форм: субсидування матеріальних витрат, експортні кредити та фінансування покупок. Вітчизняна сталеливарна промисловість, яку підтримував уряд, забезпечила суднобудування дешевою сталлю. Експортні кредити та фінансування покупок держбанками зробили китайські верфі більш привабливими [1].

Зазначена бюджетна політики призвела до значного падіння обсягів європейського суднобудування. При тому, що у 2023 р. європейські власники розмістили найбільшу частину (47%) нових глобальних замовлень у вартісному вираженні. З них 85% було призначено китайським і південнокорейським суднобудівникам і лише 8% спрямовано на Європу. Європейські верфі більше не будують великі контейнеровози, танкери та балкери, тому що вони програли в конкурентній боротьбі за вантажне суднобудування азійським країнам [2].

Європейські суднобудівні асоціації на чолі з асоціацією суднобудівних заводів і морського обладнання Sea Europe займаються розробкою аргументів для ЄС і національних урядів щодо формалізації центральної та бюджетної політики, спрямованої на протидію домінуванню азійських суднобудівників, і переорієнтації «зеленого» фінансування. Вже декілька років фінансова допомога ЄС морській галузі доступна через Фонд Horizon ЄС, податкові пільги та Зелену угоду. Однак спостерігається значна конкуренція суднобудування з іншими морськими галузями, в результаті фінансування не є цільовим та надто розпорошеним. Sea Europe виступає за створення єдиного морського фонду, мета якого не тільки фінансування декарбонізації флоту, а й підтримка саме європейського суднобудування в конкурентній боротьбі з китайськими компаніями.

Державні інвестиції в ЄС залишалися стабільними протягом 2020-2023 рр., незважаючи на низку криз. Загалом на початок 2024 р. державні інвестиції відновилися після тривалого спаду. Після глобальної фінансової кризи 2007-2008 рр. та втечі приватного капіталу з європейської суднобудівної індустрії, європейські, національні та регіональні уряди значно підтримали суднобудівний сектор. Державна допомога більшою мірою регулюється законодавством на європейському рівні (OECD 2015: 36) і все більше характеризується законодавством і спеціальними схемами допомоги починаючи з 1970-х рр.

Ці схеми були інтегровані з ширшими правилами державної допомоги, щоб стандартизувати регулювання в різних галузях. Остання спеціальна програма допомоги для суднобудування діяла з 01.01.2012 р. по 30.06.2014 р. та охоплювала регіональну та інноваційну допомогу, а також експортні кредити. Пострамова державна допомога суднобудівній галузі відповідає загальним правилам ЄС без галузевих положень (OECD 2015: 36). Відновлення суднобудівної промисловості після 2008 р. де-факто співфінансувалося державними гарантіями позик.

Дуже цікавим є результат дослідження структури державної підтримки країн-членів ОЕСР суднобудування за сферами застосування суден. За результатами ми спостерігаємо чіткий фокус державної політики підтримки саме будівництва круїзних лайнерів та поромів – трохи більше 51%. Цей факт свідчить про чітку стратегію розвитку саме цього сегменту та ясне розуміння відсутності достатніх ресурсів для серйозної конкуренції з китайським будівництвом транспортних суден.

У Франції за участю Французького фонду промислового розвитку CFDI відбувається повне або часткове гарантування кредитних програм або надання обігових коштів. Уряди можуть підтримувати шляхом прямої участі у капіталі верфей або судноплавних компаній на короткі періоди або в якості довгострокових інвестицій. Уряди також можуть поєднувати різні інструменти щоб забезпечити повну програму підтримки суднобудування.

Таким чином ми можемо дійти висновку, що бюджетна політика відносно капіталомістких та інноваційних галузей має ключове значення в формуванні майбутнього економіки країни. Своєчасна та всебічна підтримка суднобудівної галузі Китаю призвела до глибоких зсувів у міжнародній конкуренції та переорієнтації довгострокових інвестицій. Наразі ЄС має вирішувати серйозні проблеми потенційного безробіття, скорочення інноваційних розробок та втрати конкурентних позицій в суднобудуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Barwick P., Kalouptsi M., Zahur N.. Industrial policy: Lessons from shipbuilding. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/industrial-policy-lessons-shipbuilding>
2. 2023 Shipbuilding market analyses. Association Sea Europe. April 2024. URL: https://www.seaeurope.eu/images/2023_Shipbuilding_Market_Analysis_April_2024.pdf

PROSPECTS FOR REFORMING THE EU BUDGET IN THE CONTEXT OF SECURING INVESTMENTS

The EU budget can largely be described as investment-oriented and aimed at achieving the EU's main priorities, which include upward convergence, increasing energy security and achieving a green transition, rural development, supporting agriculture and fisheries, research and development. The EU budget is financed by own resources, which include (Fig. 1):

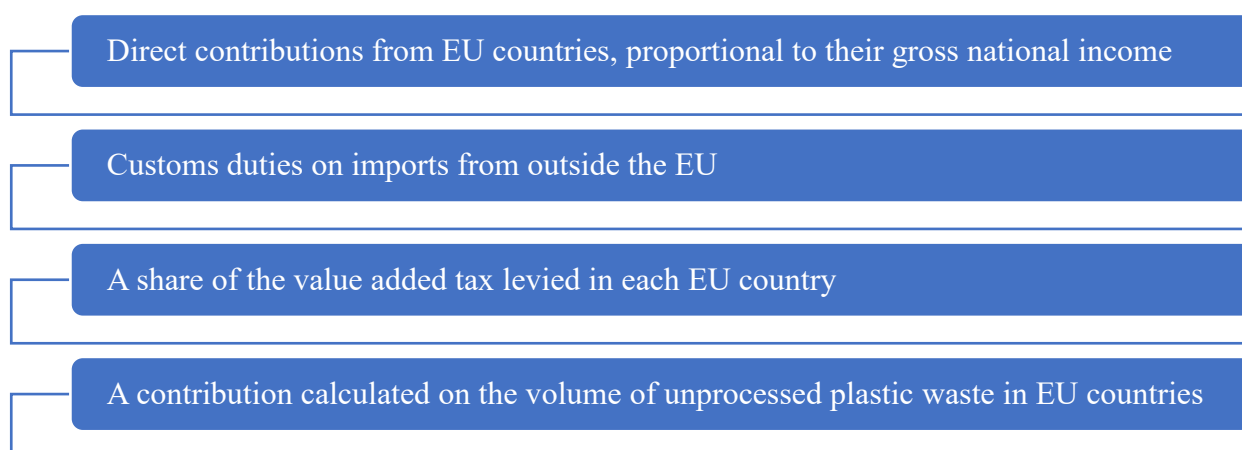

Fig. 1. Main sources of EU budget formation
Source: compiled from [1].

It should be noted that direct contributions are the largest source of funding, while customs revenues have declined significantly in recent years. In addition, the EU can additionally raise funds by issuing debt, as has already been done to strengthen financing for the fight against the consequences of the pandemic. Since 2021, the possibility of attracting new resources to replenish the budget is being discussed, for example, from the proceeds of corporate taxes on large multinationals [2].

Overall, fiscal policy is gradually shifting towards greater spending flexibility and reduced bureaucratic oversight, so the quality of public investment management will be increasingly important. However, all countries currently face difficulties in prioritizing investments and spending the funds received. Some problems with effective spending are related to the rules governing EU funds, and the variety of indicators complicates the selection and assessment of investment effectiveness.

The current EU budget runs from 2021 to 2028, so the community's leadership has time to agree on the formation of the next multiannual financial fund. It is predicted that changes in the next budget document may include a reduction in the term from 7 to 5 years, a reallocation of budget funds and requirements to provide additional funding for common goals of the European Union, including ensuring competitiveness and sustainable development, developing infrastructure, increasing geopolitical security [3].

Current discussions on budgetary management in the EU mainly focus on the feasibility of using the Next Generation EU method, according to which the member states of the community are offered more freedom in choosing investment projects, emphasizing the connection of payments not with costs, but with the objectives of national projects and reforms that should achieve increased demand and efficiency. It should be noted that the effective use of such a method is based on considerable trust in the ability of EU countries to develop and implement effective plans, because the quantity and quality of public investment is inextricably linked to the EU budget. In general, the total amount of additional investment needed to ensure EU public

goods will amount to €1.5 trillion per year by 2030, with about €800 billion needed each year to increase the EU's competitiveness alone [2].

A study carried out by the European Parliament on the achievement of cohesion objectives has identified a number of factors that influence the results of EU investment. In particular, it was noted that it makes no sense to increase the number of projects without sufficient adaptation to local needs, since national priorities are different [4]. That is why one should not expect the formation of a single coordinated model of public investment at regional, national or EU level, although approaches are being developed that will allow for greater coordination of the role and procedure of national investment systems in terms of such key characteristics as transparency, independence, digitalization, links with national strategies, etc.

The main recommendations that can improve the quality of development and management of national investment projects include: mutual benchmarking of the quality of investment fund spending, increasing flexibility in EU spending to implement projects that better meet national needs. In addition, the existing multi-level structure of EU spending is not able to effectively stimulate investment, which also emphasizes the need for its reform.

REFERENCES:

1. The EU long-term budget. European Parliament. URL: <https://eubudget.europarl.europa.eu>.
2. Performance framework for the EU budget Concepts and practices. European Parliament Research Service. March 2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/760700/IPOL_STU\(2024\)760700_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/760700/IPOL_STU(2024)760700_EN.pdf).
3. Galli, G. The role of public investments in the EU economic governance framework. Brussels European Parliament. 2023. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/733750/IPOL_IDA\(2023\)73750_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/733750/IPOL_IDA(2023)73750_EN.pdf).
4. Performancebased financing in Cohesion policy: worthy ambitions, but obstacles remained in the 2014- 2020 period. European Court of Auditors. Special report 24/2021. URL: https://www.eca.europa.eu/EN/publications/SR21_24.

*PhD, Associate Professor Mykola Zaiets
Odesa National Economic University*

NEW US REGULATORY APPROACHES: PROSPECTS FOR GLOBAL CROP TRADE AND LOGISTICS

The growth of agricultural exports and imports in international trade is at an extraordinary level. Agriculture has become a strategic sector due to the role of agricultural products in nutrition, food processing for long-term storage, transformation into an international commodity in international trade and the relevance of ensuring food security. Logistics costs have become an important item for the agricultural sector, as production activities and consumption have become distant from each other. In general, the following factors affect the logistics service of foreign grain trade [1; 2]:

- Socio-economic challenges such as poverty and conflict pose significant barriers to food access for millions of people around the world.
- Environmental factors are that environmental pressures, including climate change, land degradation and water scarcity, pose significant challenges to global grain production.
- The complexity of the global agribusiness industry is characterized by multiple intermediaries such as farmers, distributors, processors and retailers, and this often leads to supply chain fragmentation, which exacerbates inefficiencies and increases transaction costs.

- Market dynamics, such as price volatility and supply chain disruptions, have far-reaching consequences.

The main trends that have the most significant impact on the development of global grain market logistics can be identified as follows (Fig. 1).

Fig. 1. Key trends that have the most significant impact on the development of global grain market logistics in 2023-2025

Source: compiled by [3].

Current trends include recent uncertainty around the harvest in Argentina and Australia, quality issues in certain producing regions, speculation about imports from India and changes in demand. Also of note is the change in the trajectory of global wheat stocks, which are expected to decline to a five-year low after a peak in previous years [4]. Investment in port capacity and logistics infrastructure in general remains an important factor affecting grain logistics. Since 2012, the global agri-food technology sector has attracted US\$196 billion. The US continues to dominate the industry, with Asia's agri-food technology sector now larger than Europe's [3].

Among the striking recent trends that could have a significant impact on global trade and grain trade logistics are US fiscal policy and tariffs. As of 2025, the US has imposed significant tariffs on key trading partners. This policy marks a profound shift in US trade strategy with far-reaching implications for global markets, particularly for the grain sector (corn, wheat, soybeans and other grains). US agricultural exports, estimated at \$174.9 billion in 2024, have declined from a peak of \$190 billion in 2023, underscoring America's declining dominance as a global grain exporter. By 2030, tariffs could reduce the US share of global grain trade from 12% (WTO) to 9-10%, and global grain prices could be 10-15% below 2024 levels [4]. For grain market stakeholders – traders, processors and policymakers – adaptability, foresight and alternative supply chains will be key to navigating this changing landscape.

REFERENCES:

1. Nekrasenko, L., Pittman, R., Doroshenko, O., Chumak, V., & Doroshenko, A.. Grain logistics in Ukraine: the main challenges and effective ways to reach sustainability. *Economic Annals-XXI*. 2019. 178(7-8). 70-83. URL: <https://doi.org/10.21003/ea.V178-06>
2. Gryshchuk O., Petryk A., Kozlov A., Bura O., Tyshkevych M. Organization of transport provision of export of grain cargo under the conditions of stochastic nature of receipt of service requirements. *Transportation science and technology*. 2021. 621-631. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-94774-3_61
3. Bodnar O., Halchynska Yu., Larina Ya., Filatova A., & Stepanets I. Logistics transformation on grain and oilseeds markets during the war in Ukraine: Marketing approaches and strategies. *Scientific Horizons*. 2024. 27(9). 134-147. URL: doi: 10.48077/scihor9.2024.134.
4. The impact of disasters on agriculture and food security 2023 – Avoiding and reducing losses through investment in resilience. Official website of the FAO. URL: doi:10.4060/cc7900en
5. Puglisi, S.F. U.S. tariffs reshape global grain trade: A deepening divide. *Miller Magazine*. 2025. URL: <https://millermagazine.com/blog/us-tariffs-reshape-global-grain-trade-a-deepening-divide-6141>

*к.е.н., доц. Розмарина А. Л.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

АНАЛІЗ РОЛІ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ПІДТРИМЦІ БЮДЖЕТНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану в Україні міжнародна фінансова допомога відіграє критично важливу та незамінну роль у підтримці бюджетної стабільності країни. Ця допомога надходить від різних донорів, включаючи міжнародні фінансові організації, окремі країни, неурядові організації тощо.

Двосторонні донори (окремі країни) - США, країни ЄС (зокрема Німеччина, Франція, Польща), Велика Британія, Канада, Японія та інші надають допомогу як у формі грантів, так і у формі пільгових кредитів, що є значним джерелом поповнення бюджету. У 2024 р. із зовнішніх джерел було залучено 1874,4 млрд грн, що на 39% більше, ніж у 2023 р. [1].

У табл. 1 наведено показники за видами допомоги (фінансова, гуманітарна, військова), що було надано Україні основними країнами-кредиторами станом на 30.04.2025 р. у млн. євро.

Таблиця 1

Допомога Україні (зобов'язання) станом на 30.04.2025 р. (млн. євро)

Країна	Фінансова допомога		Гуманітарна допомога		Військова допомога		Разом	
		%		%		%		%
США	49 964,6	25,95	3 440,0	12,59	65 581,3	34,67	118 986,0	29,0
ЄС (Рада Європи та комісії)	96 236,9	49,9	2 704,7	9,91	-		98 941,6	24,19
Велика Британія	61 72,8	3,21	999,8	3,66	20 077,0	10,61	27 249,5	6,66
Японія	162 65,8	8,45	2417,3	8,85	62,0	0,03	18 745,1	4,58
Всього	192504,9	100	27320,7	100	189153,4	100	408 978,9	100

Джерело: складено автором на основі даних [2, 3].

Згідно з даними табл. 1 найбільша сума допомоги була надана США (29%) та Європейським Союзом (24,19%), при цьому ЄС не виділяв кошти на військові цілі.

З приходом на президентську посаду в США Дональда Трампа політика щодо фінансової підтримки Україні значно змінилася. Так, починаючи з березня 2025 р., Сполучені Штати практично припинили фінансову допомогу. Натомість, країни ЄС збільшили свою підтримку, яка у березні та квітні 2025 р. склала 10,4 млрд євро військової допомоги та 9,8 млрд євро гуманітарної та фінансової допомоги [4].

В умовах війни, коли значна частина внутрішніх ресурсів спрямовується на оборону, міжнародна допомога є основним джерелом покриття дефіциту державного бюджету, що дозволяє фінансувати соціальні виплати, пенсії, зарплати бюджетникам та інші критичні видатки. Без зовнішнього фінансування, для покриття дефіциту державі довелося б вдаватися до значної емісії гривні, що неминуче призвело б до гіперінфляції та руйнування економіки.

Одночасно надмірна залежність від зовнішнього фінансування створює ризики у разі зменшення обсягів допомоги або зміни пріоритетів донорів. Хоча значна частина допомоги надається у формі грантів, кредити збільшують державний борг, що потребуватиме обслуговування та погашення у майбутньому. Однак, наразі це є меншим злом порівняно з колапсом економіки.

Допомога часто супроводжується певними умовами щодо проведення реформ. Невиконання цих умов може призвести до призупинення або зменшення фінансування. З іншого боку, ці умови часто є каталізатором для необхідних, але політично складних реформ. Одночасно дуже важливо забезпечити прозорість та ефективність використання отриманої допомоги, щоб уникнути корупції та максимізувати її вплив на стабільність.

Отже, міжнародна фінансова допомога є незамінним інструментом підтримки бюджетної стабільності України, особливо в умовах воєнного часу. Вона дозволяє покривати дефіцит бюджету, фінансувати критично важливі видатки, підтримувати макроекономічну стабільність та забезпечувати основу для майбутнього відновлення. Водночас, Україна повинна прагнути до поступового зниження залежності від зовнішнього фінансування шляхом проведення ефективних реформ, що сприятимуть економічному зростанню та збільшенню внутрішніх доходів.

Таким чином, незважаючи на збільшення власних доходів та підвищення податкових ставок, Україна залишається вкрай залежною від міжнародної фінансової допомоги для покриття дефіциту державного бюджету та забезпечення життєво важливих видатків, особливо на оборону та соціальний захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Огляд виконання Державного бюджету України на 2024 рік та рекомендації для 2025 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ohlyad-vykonannya-derzhavnoho-byudzhetu-ukrayiny-na-2024-rik-ta> (дата звернення 20.06.2025).
2. Дані відстеження підтримки України. Кільський інститут світової економіки. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/> (дата звернення 23.06.2025).
3. Підтримка України у світі. Мінфін України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/russian-invading/supporting-ukraine/> (дата звернення 23.06.2025).
4. Підтримка України: Європа значною мірою компенсує вилучення допомоги США. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/news/ukraine-support-europe-largely-fills-the-us-aid-withdrawal-lead-by-nordics-and-the-uk/> (дата звернення 23.06.2025).

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС, США ТА УКРАЇНИ: ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПЕТЛІ БОЙДА

Філософія економіки пропонує нам розглядати бюджетну політику не лише як технічний інструмент розподілу ресурсів, але як моральний імператив, що відображає цінності суспільства та визначає його майбутнє [1-4]. В основі нашого аналізу лежить концепція "петлі Бойда" (OODA Loop: Observe-Orient-Decide-Act), яка дозволяє системно підходити до оцінки та вдосконалення етичних засад бюджетного планування.

Таблиця 1

Пріоритети в бюджетних видатках 2025 (у відсотках від ВВП)

Категорія видатків	ЄС	США	Україна
Оборона та безпека	2,1%	3,2%	26,0%
Соціальний захист	8,4%	7,8%	5,1%
Охорона здоров'я	7,2%	8,1%	2,3%
Освіта	4,8%	5,2%	1,9%
Екологія та клімат	1,9%	0,8%	0,4%
Обслуговування боргу	2,8%	6,2%	5,7%
Загальні видатки	27,2%	31,3%	41,4%

Джерело: таблиця складена автором на підставі аналітичних матеріалів

У таблиці 1 можливо бачити фундаментальні етичні дилеми, з якими стикаються уряди при розподілі обмежених ресурсів. Україна, перебуваючи в стані активної оборони від агресії, змушена приносити в жертву соціальні програми заради національного виживання, що ставить перед філософами та етиками питання про моральні межі таких компромісів.

Європейський Союз у своєму бюджеті на 2025 рік демонструє етичну модель, засновану на принципах солідарності та міжрегіональної справедливості. Бюджет у 199.4 мільярди євро відображає спробу збалансувати різноманітні моральні імперативи: від підтримки України (що становить прояв міжнародної етичної відповідальності) до інвестицій у зелений перехід (як прояв інтергенераційної справедливості). Філософія економіки Європи ґрунтується на концепції "соціальної ринкової економіки", де держава має моральний обов'язок втручатися в ринкові механізми для забезпечення справедливого розподілу благ.

Бюджетна політика Сполучених Штатів на 2025 рік представляє складну етичну конструкцію, що поєднує елементи утилітаризму з неоліберальними принципами індивідуальної відповідальності. Планований дефіцит у 1.9 трильйона доларів ставить гострі питання про міжгенераційну справедливість: чи моральне перекладання фінансового тягаря на майбутні покоління заради поточного благополуччя? Особливо контроверсійним є запропоноване скорочення недоборонних дискреційних видатків на 163 мільярди доларів (23%), що включає ліквідацію програм DEI та кліматичних ініціатив. З філософської точки зору, це рішення відображає конфлікт між двома етичними парадигмами: консервативною етикою особистої відповідальності та прогресивною етикою соціальної справедливості. Водночас, збільшення оборонних витрат на 13% демонструє пріоритизацію національної безпеки як основи для всіх інших етичних цінностей.

Таблиця 2

Етичні дилеми бюджетного фінансування

Етична дилема	ЄС	США	Україна
Інтергенераційна справедливість	Помірний борговий тиск (2,8% на обслуговування)	Високий борговий тиск (6,2% на обслуговування)	Критичний борговий тиск (5,7% на обслуговування)
Соціальна інклюзивність	Високий рівень соціальних видатків	Помірний рівень з тенденцією до скорочення	Низький рівень через воєнні потреби
Екологічна відповідальність	Активні кліматичні інвестиції	Скорочення "зелених" програм	Мінімальні екологічні видатки
Міжнародна солідарність	Підтримка України та глобальних ініціатив	Зосередження на внутрішніх потребах	Залежність від міжнародної допомоги

Джерело: складено автором

Україна в умовах воєнного стану демонструє радикально інший етичний підхід до бюджетного планування, де традиційні моральні дилеми переформатовуються через призму національного виживання. Виділення 26% ВВП на оборону та безпеку при одночасному скороченні соціальних видатків на 33 мільярди гривень порушує фундаментальні питання про межі допустимих жертв в ім'я збереження державності. Філософський аналіз української ситуації вимагає звернення до концепції "надзвичайної етики" Карла Шмітта, де виняткові обставини виправдовують відхід від звичайних моральних норм. Скорочення пенсійних виплат на 12,8% та витрат на соціальний захист на 8% може здаватися жорстоким, але в контексті екзистенційної загрози набуває рис морально виправданої необхідності. Водночас, збереження базових соціальних гарантій навіть в умовах війни свідчить про прагнення зберегти людський вимір державності.

Таблиця 3

Застосування петлі Бойда в бюджетному плануванні

Фаза петлі Бойда	ЄС	США	Україна
Спостереження	Комплексний моніторинг 27 країн, соціологічні опитування, екологічні індикатори	Економічні дані, фіскальні показники, безпекові загрози	Воєнна ситуація, міжнародна допомога, внутрішні ресурси
Орієнтація	Консенсус між інституціями ЄС, врахування національних інтересів	Політичні пріоритети адміністрації, лобістські впливи	Воєнні потреби, соціальна стабільність, міжнародні зобов'язання
Рішення	Колегіальне прийняття рішень, парламентський контроль	Виконавча влада з конгресійним схваленням	Централізоване планування з обмеженою дискусією
Дія	Поступове впровадження через національні плани	Пряме федеральне фінансування	Швидка мобілізація ресурсів

Джерело: складено автором

Концепція полковника Дж. Бойда про цикл "Спостерігай-Орієнтуйся-Вирішуй-Дій" пропонує потужний інструмент для етичного вдосконалення бюджетної політики. В контексті державних фінансів, цей цикл дозволяє інтегрувати швидкість реагування з моральною рефлексією, що особливо важливо в епоху стрімких глобальних змін. Фаза "Спостереження" в бюджетному плануванні вимагає не лише збору економічних даних, але й моніторингу соціальних настроїв, екологічних трендів та геополітичних викликів. Європейський підхід до цієї фази характеризується високим рівнем інституційної рефлексії, американський – акцентом на кількісних показниках, а український – фокусом на безпекових аспектах.

Сучасні кризи – від пандемії COVID-19 до російської агресії проти України – розкривають глибинні етичні парадокси в бюджетному плануванні. Європейський Союз намагається врівноважити солідарність з фіскальною відповідальністю, що проявляється в обережному підході до спільного боргу та акценті на національних планах відновлення. Сполучені Штати стикаються з дилемою між необхідністю підтримки глобальної стабільності та внутрішніми соціальними потребами, що відображається в одночасному збільшенні оборонних видатків та скороченні соціальних програм.

Україна, своєю чергою, демонструє етику "граничних ситуацій", де звичайні моральні міркування поступаються місцем імперативам виживання. Залежність від зовнішнього фінансування у розмірі 38.4 мільярда доларів ставить питання про суверенітет у прийнятті етичних рішень: наскільки країна може зберігати моральну автономію, коли її бюджет на 75% залежить від зовнішніх джерел?

Особливо гострим етичним питанням є проблема державного боргу та його впливу на майбутні покоління. Американський підхід, де витрати на обслуговування боргу перевищуватимуть видатки на оборону протягом 2025-2035 років, порушує фундаментальні питання міжгенераційної етики. Чи моральне поточне покоління жити за рахунок майбутніх поколінь?

Філософія економіки пропонує різні відповіді на це питання: від ліберальної позиції про ефективність ринкових механізмів до соціал-демократичної концепції державного втручання заради соціальної справедливості.

Європейський підхід до цієї проблеми характеризується більшою обережністю: відносно нижчі витрати на обслуговування боргу (2.8% ВВП) свідчать про інституційну пам'ять про кризи минулого та прагнення до фіскальної стійкості. Водночас, інвестиції в зелений перехід та цифровізацію можна розглядати як етично виправдані борги перед майбутнім, оскільки вони створюють довгострокову цінність.

Таблиця 4

Етичні виклики та можливості вдосконалення

Етичний виклик	Поточний стан	Рекомендації через петлю Бойда
Соціальна справедливість	ЄС: високий рівень; США: скорочення; Україна: мінімум	Створення адаптивних механізмів соціального захисту
Екологічна відповідальність	ЄС: активні інвестиції; США: скорочення; Україна: відсутність	Інтеграція кліматичних цілей у всі бюджетні рішення
Фіскальна стійкість	ЄС: помірна; США: проблематична; Україна: критична	Впровадження механізмів автоматичної стабілізації
Демократична підзвітність	ЄС: комплексна; США: поляризована; Україна: обмежена	Посилення громадського контролю та прозорості

Джерело: складено автором

Застосування принципів петлі Бойда до етичних аспектів бюджетної політики дозволяє сформулювати конкретні рекомендації для кожного з розглянутих акторів [2]. Для Європейського Союзу критично важливою є оптимізація фази "Орієнтації", що передбачає більш ефективну координацію між національними інтересами та загальноєвропейськими цілями. Це можна досягти через створення постійно діючих етичних комісій при ключових інституціях ЄС, що оцінюватимуть моральні наслідки бюджетних рішень.

Сполучені Штати потребують вдосконалення фази "Спостереження" через включення ширшого спектру соціальних та екологічних індикаторів у процес бюджетного планування. Поляризація американського суспільства вимагає створення механізмів, що дозволятимуть враховувати різноманітні етичні перспективи при прийнятті фінансальних рішень. Це може включати регулярні консультації з громадянським суспільством та академічними кругами.

Україна, перебуваючи в унікальних обставинах, має зосередитися на оптимізації фази "Дії" через створення гнучких механізмів реагування на швидко мінливі воєнні та економічні обставини. Водночас, навіть в умовах війни важливо зберігати етичні орієнтири через створення інституційної пам'яті про моральні принципи, що мають бути відновлені після закінчення конфлікту. Аналіз етичних аспектів бюджетної політики трьох різних систем розкриває фундаментальну напругу між моральними імперативами та практичними обмеженнями. Європейська модель демонструє можливість інтеграції етичних принципів у складну наднаціональну структуру, американська – виклики демократичного врядування в поляризованому суспільстві, а українська – етику виживання в екстремальних умовах [3-4]. Петля Бойда пропонує концептуальний інструмент для систематичного вдосконалення етичних аспектів бюджетного планування через створення адаптивних, рефлексивних систем прийняття рішень. Ключовою інновацією є інтеграція моральної рефлексії в кожен етап циклу, що дозволяє поєднати швидкість реагування з етичною обґрунтованістю рішень.

Перспективи подальшого розвитку лежать в напрямку створення "етично адаптивних" бюджетних систем, що здатні автоматично враховувати моральні наслідки фінансальних рішень та коригувати політику відповідно до змінюваних соціальних цінностей та глобальних викликів. Це вимагає не лише технічних інновацій, але й глибокого переосмислення ролі держави як морального агента в сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика : моногр. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 460 с.
2. Поліщук О., Петрук, Н. Аксіологічні орієнтири у філософії сталого розвитку суспільства. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2022. № 1 (52). С. 47- 58. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.52.250656>.
3. Сазонець І. Л., Джинджоян В. В. Економічна антропологія в системі методологій дослідження соціальних процесів. Вісник НУВГП. 2019. Вип. 3(87). С. 83-102. URI: <http://info.dgu.edu.ua:80/jspui/handle/123456789/572>.
4. Schlautdt O. Philosophy of Economics. London : Routledge, 2021 180 p.

Кириченко О. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах глобалізації бюджетна політика набуває особливого значення як інструмент впливу на соціально-економічну мобільність, включаючи міжнародний туризм. Формування та реалізація державних бюджетів безпосередньо впливають на обсяг

інвестицій у туристичну інфраструктуру, підтримку національного іміджу, безпекові заходи, транспортну доступність і фінансування культурної спадщини. У країнах Європейського Союзу, США та Україні ці аспекти реалізуються по-різному, що зумовлює відмінності у динаміці туристичних потоків і рівні туристичної привабливості.

Дослідження ролі бюджетного фінансування як чинника, що стимулює або, навпаки, стримує розвиток міжнародного туризму, є особливо актуальним у контексті зростаючої економічної нестабільності, пошуку ефективних стратегій відновлення після пандемії COVID-19 та необхідності адаптації до нових викликів. У дослідженні пропонується порівняльний аналіз підходів до бюджетної підтримки туризму в ЄС, США та Україні з акцентом на соціально-економічні наслідки таких політик для національних економік і глобальної туристичної мобільності.

У країнах Європейського Союзу бюджетна політика у сфері туризму все частіше набуває форми стратегічних інвестицій у стійкий розвиток, цифровізацію та зелену трансформацію туристичної індустрії. Зокрема, фінансування з фондів ЄС, таких як NextGenerationEU чи Cohesion Fund, спрямовується на модернізацію інфраструктури, збереження культурної спадщини та розвиток альтернативних форм туризму, що знижують навантаження на популярні дестинації (боротьба з перетуризмом). Це сприяє не лише зростанню туристичних потоків, а й посиленню соціального включення та зайнятості в регіонах [1-4]. США демонструють іншу модель: тут акцент зміщено на податкове стимулювання приватних інвестицій, розвиток внутрішнього туризму та безпекових інфраструктур. Бюджетна підтримка зосереджена на транспортному сполученні, охороні національних парків і просуванні країни як безпечного напрямку для відпочинку. Значна увага приділяється створенню сприятливого регуляторного середовища для туристичного бізнесу [5-6].

В Україні ж бюджетна політика у сфері туризму має обмежене фінансування та фрагментовану структуру, що послаблює її вплив на туристичну привабливість. Попри наявність стратегій та програм, недостатній рівень державних інвестицій, відсутність стабільного фінансування інфраструктурних проєктів та слабка міжвідомча координація гальмують розвиток туристичного потенціалу. Водночас, приклади реалізації окремих ініціатив (зокрема, підтримка внутрішнього туризму в межах програм відновлення після COVID-19) засвідчують можливість ефективного використання бюджетних інструментів у цьому секторі [7].

Таблиця 1

Порівняння бюджетної політики у сфері туризму: ЄС, США, Україна

Країна/ регіон	Основні інструменти бюджетної політики	Пріоритети фінансування	Вплив на міжнародний туризм	Особливості реалізації
ЄС	Європейські фонди (NextGenEU, Cohesion Fund); дотації регіонам	Сталість, цифровізація, культурна спадщина	Підвищення привабливості, зменшення перетуризму	Переважно через програми на рівні регіонів
США	Податкові стимули; федеральне та місцеве фінансування	Внутрішній туризм, транспорт, безпека	Стабільне зростання внутрішнього та в'їзного туризму	Орієнтація на приватний сектор
Україна	Обмежене державне фінансування; проєктне фінансування	Внутрішній туризм, імідж, інфраструктура (частково)	Обмежений ефект через нестачу ресурсів	Недостатня координація та стратегічність

Джерело: складено на основі [1-7]

Таким чином, результати проведеного аналізу дають змогу сформулювати кілька ключових узагальнень. Бюджетна політика відіграє ключову роль у формуванні міжнародної

туристичної мобільності через вплив на інфраструктуру, імідж країни, доступність та безпеку подорожей. Європейський Союз демонструє ефективну модель бюджетної підтримки туризму, орієнтовану на стійкий розвиток, регіональну рівновагу та екологізацію галузі. Дотації з фондів ЄС сприяють модернізації та зростанню туристичної привабливості.

США використовують інструменти фіскального стимулювання для залучення інвестицій у туризм, акцентуючи на внутрішній мобільності, розвитку інфраструктури та забезпеченні безпеки. Основна роль при цьому відводиться приватному сектору.

В Україні спостерігається слабкий рівень бюджетної підтримки туризму, що обмежує її конкурентоспроможність на міжнародному туристичному ринку. Проте поодинокі ініціативи демонструють наявність потенціалу для позитивних зрушень за умови стратегічного підходу та політичної волі.

Порівняльний аналіз підтверджує, що ефективна бюджетна політика у сфері туризму повинна бути довгостроковою, інституційно вбудованою та спрямованою на стимулювання партнерства між державою та бізнесом. Для України особливо актуально інтегрувати туристичну політику в загальну бюджетну стратегію, орієнтуватися на досвід ЄС [8] і США, розширювати доступ до міжнародних джерел фінансування та посилювати міжвідомчу координацію.

У довгостроковій перспективі ефективне державне фінансування туристичного сектору здатне стати важливим чинником економічного зростання, підвищення рівня зайнятості, регіонального розвитку та інтеграції України в міжнародний туристичний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Valente, B., & Medeiros, E. (2022). The Impacts of EU Cohesion Policy on Sustainable Tourism: The Case of POSEUR in Algarve. *Sustainability*, 14(19), 12672. URL: <https://doi.org/10.3390/su141912672>
2. European Commission: Directorate-General for Budget, EU budget policy brief – The EU as an issuer – The NextGenerationEU transformation. #3. (2022). Publications Office of the European Union. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2761/111076>
3. OECD. (2022). *OECD Tourism Trends and Policies 2022*, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/a8dd3019-en>.
4. OECD. (2025). *Building strong and resilient tourism destinations*. OECD Tourism Papers, 2025/03, OECD Publishing, Paris. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/a57c343d-en>
5. Examining the 2022 National Travel and Tourism Strategy. (2022). URL: https://www.congress.gov/117/chrg/CHRG-117shrg54988/CHRG-117shrg54988.pdf?utm_source=chatgpt.com
6. National Travel and Tourism Infrastructure Strategic Plan. (2024). URL: https://www.transportation.gov/sites/dot.gov/files/2024-04/NTTISP_2024.pdf
7. Ukrainian tourism development roadmap. URL: <https://www.suncity-travel.com/project/ukraine-tourism-roadmap/>
8. Якубовський, Сергій & Кириченко, Ольга. (2024). The State and Prospects of the Development of the Tourism Industry in Ukraine in the Conditions of Global Challenges. *Економіка та суспільство*. DOI:10.32782/2524-0072/2024-67-55.

Цвігун Ю. І.

Хмельницький національний університет

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ ТА ЗЕЛЕНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: БЮДЖЕТНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ЕКОТУРИЗМУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Зелений туризм, як стійка форма економічної діяльності, відіграє життєво важливу роль у підтримці захисту навколишнього середовища, місцевого розвитку та збереження

культури. У Європейському Союзі (ЄС) механізми державних фінансів і бюджетна політика все частіше використовуються як інструменти стимулювання підприємництва в цьому секторі. У цьому дослідженні аналізується взаємозв'язок між фіскальною політикою та розвитком зеленого туризму, з акцентом на те, як країни-члени ЄС можуть використовувати державні ресурси для підтримки екопідприємництва та сприяння сталому регіональному розвитку.

Перехід до сталого туризму є центральним у ширшій екологічній та економічній стратегії ЄС, включаючи Європейську зелену угоду та Цілі сталого розвитку (ЦСР). Зелений туризм пропонує значний потенціал для створення робочих місць, екологічної стійкості та відродження сільської місцевості. Однак реалізація цього потенціалу вимагає цілеспрямованих державних інвестицій та фіскальних стимулів.

Фіскальна політика може формувати підприємницьку поведінку через прямі субсидії, податкові пільги, інвестиції в інфраструктуру та підтримку освіти та навчання. Кілька держав-членів ЄС інтегрували зелений туризм у свої національні плани відновлення та стійкості за підтримки Фонду відновлення та стійкості ЄС (RRF). Наприклад, Італія та Греція виділили значну частину своїх коштів RRF на сприяння інфраструктурі сталого туризму, програмам екосертифікації та цифровим інноваціям у туристичному секторі [1]. Крім того, Політика згуртованості ЄС і Спільна сільськогосподарська політика (CAP) забезпечують фінансування проектів сільського туризму з компонентом сталого розвитку [2].

Державні бюджети можуть сприяти зеленому підприємництву, пропонуючи зелені податкові кредити для стартапів екотуризму, створюючи державно-приватні партнерства (ДПП) для розвитку зеленої інфраструктури, надаючи гранти на стале розміщення, енергоефективність та зменшення відходів, а також підтримуючи розбудову місцевого потенціалу через професійне навчання екотуризму. В Іспанії, наприклад, регіональні уряди запровадили фіскальні пакети, які знижують ставки ПДВ для сертифікованих послуг екотуризму, тоді як скандинавські країни інвестували в цифрові платформи, що просувають екологічні туристичні напрямки [3].

Незважаючи на прогрес, залишається кілька проблем. До них належать фрагментація джерел фінансування, бюрократичні перешкоди в процесах подання заявок на гранти та відсутність стандартизованої екологічної сертифікації в ЄС. Щоб подолати ці проблеми, ЄС має гармонізувати фіскальні стимули для екологічного туризму в державах-членах, спростити адміністративні процедури для МСП, які отримують доступ до зеленого фінансування, та інвестувати в інструменти моніторингу для відстеження впливу бюджетних втручань на цілі сталого розвитку [4].

Отже, державні фінанси та бюджетна політика є потужними інструментами для розвитку зеленого підприємництва та сприяння сталому туризму. Такими чином, узгодивши фіскальні заходи з екологічними пріоритетами, країни ЄС можуть розкрити весь потенціал екотуризму як рушія інклюзивного та стійкого регіонального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. European Commission. (2023). Recovery and Resilience Facility: Country Allocations and Priorities. URL: https://ec.europa.eu/economy_finance (дата звернення: 21.05.2025).
2. Directorate-General for Regional and Urban Policy (DG REGIO). (2024). Cohesion Policy 2021–2027. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy (дата звернення: 21.05.2025).
3. OECD. (2024). Green Entrepreneurship and Tourism: Policy Approaches in the European Union. URL: <https://www.oecd.org/greengrowth> (дата звернення: 21.05.2025).
4. European Parliament. (2024). Green Budgeting and Climate Action in the EU. URL: <https://www.europarl.europa.eu> (дата звернення: 21.05.2025).

THE SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF CURRENT BUDGETARY STRATEGIES IN THE EU, THE UNITED STATES, AND UKRAINE

The post-pandemic economic environment, coupled with geopolitical tensions and inflationary pressures, has placed considerable strain on national budgets. Governments across the EU, US, and Ukraine have adopted diverse budgetary strategies to address these challenges. This paper investigates the socio-economic implications of these approaches, contributing to the academic discourse on fiscal policy efficacy in varying institutional and economic contexts.

Budgetary strategy encompasses the set of fiscal measures, including government expenditure and taxation, designed to influence economic activity and achieve socio-economic objectives. Socio-economic impact refers to changes in indicators such as employment, poverty, inequality, access to services, and overall economic wellbeing. The theoretical underpinning draws upon Keynesian fiscal policy, the Ricardian equivalence hypothesis, and modern monetary theory.

The EU has prioritised fiscal consolidation post-COVID-19 through the Stability and Growth Pact while promoting green and digital transitions via the Recovery and Resilience Facility. National budgets reflect a combination of stimulus measures and structural reforms.

The US has pursued expansionary fiscal policy under the American Rescue Plan and the Inflation Reduction Act, with significant federal spending on infrastructure, healthcare, and energy transformation, albeit accompanied by rising public debt and political contention over debt ceilings.

Ukraine's budgetary policy is shaped by wartime exigencies, external financial assistance, and domestic economic disruptions. The state budget has been redirected towards defence and critical social expenditures, supported by concessional loans and grants from international partners.

The EU and US have experienced moderate recovery, albeit uneven across sectors and regions. Ukraine's economy contracted sharply in 2022 but shows signs of stabilisation in 2024 due to international support and adaptive governance.

The Autumn 2024 forecast projects subdued yet gradually improving economic growth in the European Union (EU) and the euro area. Real GDP is expected to expand by 0.9% in the EU and 0.8% in the euro area in 2024, with growth accelerating to 1.5% and 1.3%, respectively, in 2025, and further to 1.8% and 1.6% in 2026. This recovery is driven by a rebound in private consumption and investment, supported by easing inflation, recovering purchasing power, and improving financial conditions.

Inflation is undergoing a strong disinflationary trend. In the euro area, headline inflation is forecast to decline from 5.4% in 2023 to 2.4% in 2024, and gradually to 1.9% by 2026. The EU's inflation trajectory is even steeper, with a drop from 6.4% in 2023 to 2.6% in 2024, and further down to 2.0% by 2026. Energy prices, while volatile, are expected to have a minimal effect on headline inflation moving forward. Service inflation remains elevated but is projected to moderate from 2025 onwards.

Despite the recovery in real wages and strong employment growth (750,000 new jobs in the first half of 2024), households have shown a high propensity to save, with the saving rate reaching 14.8%, well above the pre-pandemic average. Investment contracted in early 2024, particularly in intellectual property products, reflecting high uncertainty.

External trade dynamics remained positive. Exports of goods and services grew modestly, supported by global trade recovery, while subdued import growth contributed positively to net exports in 2024. However, net trade is expected to cease contributing to GDP growth from 2025 as imports rebound.

The labour market remained resilient, with the unemployment rate falling to a historic low of 5.9% in the EU. Employment growth is projected to slow, while productivity, stagnant in 2024, is expected to recover mildly in 2025–2026. Wage growth, though decelerating, will remain above inflation, enabling the full restoration of real incomes. Monetary policy is easing. The

European Central Bank has lowered rates multiple times since May, with further reductions anticipated. This has led to improved credit conditions, particularly for households. Business credit conditions are stabilising, signalling a potential turnaround in investment financing.

Public finances are gradually improving. The EU's general government deficit is forecast to decline from 3.1% of GDP in 2024 to 2.9% in 2026, while debt is projected to rise slightly to 83.4% of GDP, reflecting persistent, though narrowing, deficits and rising interest costs. Fiscal policy is mildly contractionary in 2024, neutral in the subsequent years.

Risks to the forecast remain predominantly negative. Key vulnerabilities include ongoing geopolitical tensions, slow productivity growth, implementation delays of EU recovery funds, and climate-related shocks. Structural weaknesses, particularly in innovation and energy-intensive industries, may also constrain the recovery. While fiscal interventions in the US and EU have cushioned households and reduced short-term poverty, inequality persists. In Ukraine, budgetary constraints limit the scope of social protection, exacerbating vulnerabilities among displaced and low-income populations.

Budgetary strategies significantly shape socio-economic trajectories. This comparative analysis highlights the importance of adaptability, multilateral support, and policy coherence in fiscal governance. Further research should explore micro-level impacts and long-term fiscal multipliers in varied economic contexts.

This empirical section investigates the socio-economic consequences of current budgetary strategies in the European Union, the United States, and Ukraine. It integrates macroeconomic data and policy discourse analysis to identify key drivers of fiscal reforms and their impact. Employing a comparative approach grounded in both econometric and sentiment analysis techniques, the study synthesises cross-national patterns with country-specific insights.

Empirical evidence suggests that macroeconomic indicators (GDP growth, inflation, fiscal deficits, and debt-to-GDP ratios), institutional quality (strength of fiscal councils, rule of law, transparency), and political cycles significantly shape fiscal policy decisions. However, recent studies, including the IMF's 2025 Fiscal Monitor, highlight the central role of stakeholder sentiment as both a predictor and mediator of reform success.

Machine learning models applied to global reform datasets demonstrate that:

1. For energy subsidy and pension reforms, stakeholder sentiment ranks among the most influential variables across announcement, legislation, and implementation stages.
2. In energy subsidy reforms, fuel price growth is the strongest predictor, followed by public sentiment, particularly from households and civil society organisations.
3. For pension age reforms, sentiment dominates in early reform phases but declines in relevance during implementation, suggesting reduced responsiveness to public opinion post-enactment.

Using an instrumental variable probit approach, with sentiment in trading partners as an instrument for domestic sentiment, the analysis reveals:

1. A significant two-standard-deviation improvement in sentiment increases the probability of reform announcement by 30% and implementation by 10%.
2. For complex policy packages, positive sentiment boosts the likelihood of a comprehensive rollout by 13%.
3. Stakeholder sentiment also affects the magnitude of fiscal measures—for instance, average fuel price hikes were 37% larger in positive sentiment environments.

These results underscore that sentiment is not only reactive but causally linked to fiscal policy decisions.

Governance quality moderates sentiment responses. Countries with robust institutional trust and transparent public spending see faster recovery in stakeholder sentiment after announcements. Economic context influences reactions: announcements during low-growth periods provoke stronger negative sentiment unless mitigated by increased transfers or effective communication strategies. The design of reforms - particularly phasing and scale - shapes public

acceptance. Gradual increases in fuel prices or retirement age trigger less backlash than abrupt, front-loaded adjustments.

Ukraine's ongoing fiscal consolidation under IMF guidance has shown fluctuating public support due to high inflation, weak institutional trust, and wartime constraints. Despite macroeconomic justification for cuts and reallocation, stakeholder scepticism remains elevated.

In the EU, budgetary restraint combined with the Recovery and Resilience Facility (RRF) has tempered public discontent, especially in countries with strong fiscal councils and accountability mechanisms.

In the United States, public sentiment towards deficit-financed stimuli is more polarised along political lines, with reform acceptance closely tied to electoral cycles and media framing.

In high-risk contexts like Ukraine, where fiscal space is constrained and trust is low, increasing perceived fairness and linking reforms to visible benefits (e.g., pension adequacy or energy security) could improve outcomes.

Budgetary strategies in the EU, the United States, and Ukraine differ significantly: the EU focuses on gradual fiscal consolidation and strategic investments through the Recovery and Resilience Facility, the US pursues expansionary fiscal policies accompanied by rising public debt, while Ukraine directs budgetary resources toward defense needs supported by international financial assistance.

REFERENCES:

1. European Commission. (2024, November 15). Autumn 2024 Economic Forecast: Gradual rebound in an adverse environment. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/autumn-2024-economic-forecast-gradual-rebound-adverse-environment_en.

2. International Monetary Fund. (2025, April 23). Fiscal monitor: Fiscal policy under uncertainty. <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2025/04/23/fiscal-monitor-April-2025>.

Ішков П. О.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ВІД ПІЗНЬОГО РИМУ ДО БРЮССЕЛЯ: ФІСКАЛЬНИЙ ПОПУЛІЗМ ЯК СТРАТЕГІЧНА ЗАГРОЗА СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВ (УРОКИ ДЛЯ ЄС, США ТА УКРАЇНИ)

Популістські політичні сили активно експлуатують соціально-економічні труднощі та кризи ідентичності задля досягнення електоральної підтримки. Така стратегія сприяла просуванню популістських акторів у політичний мейнстрім у країнах Європи, Північної Америки та інших регіонів світу. Проте залишається відкритим питання: чи зумовлює популістська риторика та практика управління системні порушення у сфері державних фінансів, зокрема - зростання державного боргу? У контексті ескалації політичної поляризації та зростання ролі популістських рухів у багатьох країнах світу, фіскальний популізм дедалі більше розглядається як одна з ключових загроз макроекономічній стабільності. Його сутність полягає у свідомому ігноруванні довгострокових бюджетних обмежень в обмін на короткострокову електоральну вигоду, що, у свою чергу, створює ризики боргової нестійкості, підриву довіри до державних інституцій та зменшення ефективності державного управління. Історичні приклади від пізнього Риму до сучасних кейсів у Латинській Америці, Європі та Україні демонструють подібну динаміку.

Популізм є багатогранним явищем, що має численні визначення та теоретичні інтерпретації, які варіюються залежно від політичного, культурного та економічного контексту. Згідно з одним із домінантних підходів [1], популізм характеризується дихотомічним поділом суспільства на дві антагоністичні групи: "чистий народ" та

"корумпована еліта" [2]. У більшості концептуальних моделей популізм постає як стратегія політичної мобілізації, що експлуатує економічні труднощі та конфлікти ідентичності задля політичного зиску [3]. Два головні чинники, які, як правило, пояснюють зростання популізму - це економічна нестабільність та культурна реактивність [4].

Як політична стратегія, популізм набув особливої популярності впродовж останніх десятиліть, сприяючи просуванню численних популістських лідерів у владні інститути у країнах Європи, Північної та Південної Америки. Фіскальний популізм - як форма політичної поведінки, що поєднує короткострокову фінансову щедрість з довгостроковими бюджетними ризиками - не є феноменом сучасності. Його витoki можна простежити ще в період пізньої Римської імперії, коли державні витрати на публічні блага, утримання армії та задоволення плебсу досягли рівня, який призвів до фіскальної нестабільності та поступового занепаду державного управління. Подібні моделі відтворюються і в сучасних політичних системах, де популісти - праві або ліві - використовують державні фінанси як інструмент передвиборчої мобілізації, нехтуючи при цьому фундаментальними принципами бюджетної дисципліни та макрофінансової стійкості. У ХХІ столітті фіскальний популізм трансформувався в глобальну загрозу, що дедалі частіше проявляється у країнах із демократичними інститутами, зокрема в межах Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та України. Практики, що включають невинуватене зростання соціальних витрат, зниження податкового навантаження без адекватного компенсаторного механізму, маніпуляції з державним боргом або тінізацію бюджетних рішень, призводять до дестабілізації не лише фінансової системи, але й політичної легітимності держав.

Досвід Італії, Греції, Угорщини, а також політична динаміка у США після 2016 року й особливо після 2024 року (повернення до влади популістських сил) демонструють, як руйнівний потенціал фіскального популізму може поєднуватися з антиінституційною риторикою, недовірою до експертного середовища, підризом центральних банків та збільшенням економічної вразливості. У випадку України, що перебуває під впливом війни, донорської залежності та потреби у масштабній відбудові, толерування фіскального популізму стає стратегічною загрозою для довгострокової спроможності держави.

Таблиця 1

**Основні фіскальні та макроекономічні індикатори для США, ЄС та України
(2019-2024)**

Країна / регіон	Стан популістів у 2019–2024	Держборг / ВВП (%)	Реальний ріст ВВП (%)	Інфляція (%)	Короткострокова ставка (%)
Єврозона (середнє)	Часткова присутність	~83,8 % (2019), 94,2 % (2022)	~1,6 % (2019–2021)	~1,4 %	~0 % (ЄЦБ)
США	Так (президентські терміни)	106.9 % (2022)	~2,3 % (2022–2023)	~1,8 %	~1,75 % (2023)
Україна	Так (після 2019)	95,6 % (2024 прогноз) / 94 % (2024 рік)	~3,2 % (2019) / ~2,0 % (2025 прогноз)	~7,9 % (2019) / 12,6 % (2025 прогноз)	~17 % (НБУ за 2019)

Джерело: [6-8]

У таблиці 1 подано порівняльні значення ключових фіскальних та макроекономічних показників для Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу (Єврозони) та України у динаміці з 2019 до 2024 року. Представлені дані включають рівень

державного боргу як відсоток від ВВП, темпи зростання реального ВВП, показники інфляції (CPI) та облікові ставки центральних банків. Зіставлення дозволяє виявити фіскальні наслідки кризових періодів, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні, а також оцінити ступінь фіскальної стійкості та монетарної реакції у відповідних юрисдикціях. Наприклад, США демонструють збереження високого рівня боргу (понад 100 % ВВП), при відносно м'якій монетарній політиці. Єврозона утримує боргове навантаження на рівні ~90 % ВВП, із більш консервативними темпами зростання. Україна ж характеризується найвищими обліковими ставками та чутливістю до зовнішньої допомоги, що відображає стан воєнної економіки.

Популістська риторика та практика управління здатні зумовлювати системні порушення у сфері державних фінансів, зокрема - зростання державного боргу. Популісти часто ігнорують довгострокові бюджетні обмеження заради короткострокової електоральної вигоди, ініціюючи фіскальну експансію через підвищення соціальних видатків, зниження податків або дотації, не забезпечені сталими джерелами фінансування. Це призводить до бюджетного дефіциту та збільшення обсягу запозичень. Емпіричні дослідження [4,5] підтверджують, що у країнах із низьким рівнем інституційної спроможності (наприклад, Туреччина, Венесуела, частково Україна) прихід до влади популістів супроводжується значним зростанням боргового навантаження. Водночас у країнах ЄС і ОЕСР, де діють ефективні стримування і противаги, негативний фіскальний ефект популістського управління менш помітний або взагалі нівельований. У випадку України, на тлі воєнного стану та високої залежності від зовнішнього фінансування, риторика фіскального популізму у передвиборчих кампаніях, зокрема обіцянки без належного ресурсного обґрунтування, створює додаткові ризики боргової нестійкості. Отже, популістське управління за відсутності інституційного контролю дійсно спричиняє структурні порушення у державних фінансах і може мати довгострокові негативні наслідки для макроекономічної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Rovira Kaltwasser, C., Taggart, P., Ochoa Espejo, P., & Ostiguy, P. (2017). Populism: An overview of the concept and the state of the art. In P. O. Espejo, P. A. Taggart, C. R. Kaltwasser, & P. Ostiguy (Eds.), *The Oxford handbook of populism* (Chapter 1). Oxford University Press.
2. Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>
3. Stankov, P. (2020). *The political economy of populism: An introduction*. Routledge.
4. Gandesha, S. (2018). Understanding right and left populism. In J. Morelock (Ed.), *Critical theory and authoritarian populism* (pp. 49–70). University of Westminster Press.
5. Funke, M., Schularick, M., & Trebesch, C. (2023). Populist leaders and the economy. *American Economic Review*, 113(10), 3249–3288. <https://doi.org/10.1257/aer.20202045>
6. Eurostat. (2023). *General government gross debt – quarterly data*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina230/default/table>
7. International Monetary Fund (IMF). (2024). *Ukraine: Staff Concluding Statement of the 2024 Article IV Mission*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/04/25/Ukraine>
8. National Bank of Ukraine (NBU). (2019). *Annual Report 2019*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/en/news/all/zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2019-rik>

МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА УРОКИ ВІД ЄС І США

Світовий ринок транспортних і логістичних послуг у 2025 році оцінюється в 11,23 трлн доларів і, за прогнозами, зросте до 23,14 трлн до 2034 року з річним темпом 8,36% [1]. Чинниками, які впливають на таке стрімке зростання, є глобальна торгівля та розвиток електронної комерції. Разом з тим, державні інвестиції в цифрові технології, зокрема штучний інтелект (AI) та інтернет речей (IoT), ще більше прискорюють ринок транспортних послуг завдяки зменшенню витрат та збільшенню ефективності процесів.

Прикладом таких інвестицій у Європейському Союзі є програма Connecting Europe Facility (CEF) із бюджетом 25,81 млрд євро на 2021-2027 роки, яка фінансує модернізацію інфраструктури для мережі TEN-T [2]. Це сприяє, у тому числі, зростанню контейнерних перевезень між Азією та Європою за рахунок цифровізації та спрощенню митних процедур, а також демонструє роль бюджетної політики в прискоренні розвитку світової торгівлі.

У той же час у США запроваджена програма Infrastructure Investment and Jobs Act, яка фінансує цифрову трансформацію через співпрацю з приватним сектором [3]. Завдяки цьому, як показує приклад компанії DHL, AI-технології оптимізують маршрути та прогнозують попит, а IoT-рішення підвищують точність управління запасами [4]. Проте геополітичні ризики, які 69% респондентів пов'язують із порушеннями ланцюгів постачання [5], та зростання витрат на кібербезпеку на 15% щороку до \$10,5 трлн у 2025 році вимагають додаткових інвестицій в управління ризиками [6].

В Україні, серед основних трендів розвитку транспортної галузі, ключовим чинником є війна з Росією, яка призвела до блокади морських портів, скоротивши морський експорт до 38,6% вантажообігу (35,2 млн тонн) у 2022 році, тоді як наземний транспорт зріс до 59,5% (54,2 млн тонн) [7]. У 2024 році морський коридор Чорним морем частково відновив експорт до довоєнних обсягів, проте говорити про повне відновлення товаропотоку до довоєнних показників поки зарано [8]. Також слід звернути увагу на те, що річкові перевезення Дунаєм зросли завдяки модернізації портів Ізмаїл і Рені, а залізничні перевезення до країн ЄС набули більшого значення, що підтверджується чистим прибутком Укрзалізниці - 5,2 млрд грн у 2023 році [9]. Водночас довші маршрути призвели до зростання транспортних витрат. Це не могло не вплинути на конкурентоспроможність експорту, адже переорієнтація маршрутів підвищила логістичні витрати на 30% через більшу протяжність наземних маршрутів і вищі тарифи на залізничний транспорт порівняно з морським.

Оновлена Національна транспортна стратегія України до 2030 року передбачає залучення значного фінансування від ЄБРР, ЄІБ і МБРР для впровадження AI та IoT у транспортний сектор [10]. Зокрема, Укрзалізниця впроваджує систему ERTMS, яка використовує AI для оптимізації управління рухом поїздів. У морських портах тестуються системи комп'ютерного зору (на базі AI) для автоматизованого розпізнавання контейнерів і IoT-датчики для відстеження їх переміщення. Цифрова екосистема DREAM, яка охоплює 700 проєктів відновлення з бюджетом 77 млрд грн, націлена зокрема на використання AI для аналізу даних і прогнозування потреб транспортної інфраструктури [12]. Ці ініціативи сприятимуть інтеграції України до європейської транспортної мережі TEN-T.

Резюмуючи, досвід ЄС і США показує, що бюджетна підтримка цифровізації зміцнює логістику, а також дозволяє спрогнозувати, що це буде трендом у найближчому десятилітті. Україна, яка має воєнні та інфраструктурні виклики, потенційно може стати

логістичним хабом між Європою та Азією. Державна та іноземна підтримка розвитку технологій AI і IoT створює умови для реалізації цього потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Precedence Research. Logistics Market Size and Forecast 2024 to 2034. <https://www.precedenceresearch.com/logistics-market>
2. European Commission. Connecting Europe Facility (CEF). https://inea.ec.europa.eu/programmes/connecting-europe-facility/about-connecting-europe-facility_en
3. U.S. Department of Transportation. Bipartisan Infrastructure Law. <https://www.transportation.gov/bipartisan-infrastructure-law>
4. DHL. Logistics Trend Radar 7.0 – AI and Sustainability Trends. <https://www.dhl.com/global-en/home/insights-and-innovation/insights/logistics-trend-radar.html>
5. World Economic Forum. Global Risks Report 2025 <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/>
6. Cybersecurity Ventures. Cybercrime To Cost The World \$10.5 Trillion Annually By 2025 <https://cybersecurityventures.com>
7. НІСД. Роль наземного транспорту у стійкості міжнародних перевезень вантажів в умовах війни з РФ <https://niss.gov.ua>
8. BBC News Україна. Непомічена перемога: як Україні вдалося відновити експорт Чорним морем <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/crgyjr2rerjo>
9. Forbes Ukraine. «Укрзалізниця» у 2023-му вийшла на 5 млрд грн прибутку <https://forbes.ua/news/ukrzalznitsya-u-2023-mu-viyshla-na-5-mlrd-grn-pributku-08032024-19728>
10. Міністерство інфраструктури України (МІУ) <https://mtu.gov.ua>
11. Центр транспортних стратегій. https://cfts.org.ua/news/2025/04/24/ukrzalznitsya_vprovadzhue_evropeysku_sistemu_upravlinnya_zalznichnim_rukhom_ertms_82714
12. Міністерство розвитку громад та територій України <https://dream.gov.ua/>

*Довженко О. І.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНІ ПРАКТИКИ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ТА УКРАЇНСЬКІ ВИКЛИКИ

У сучасних умовах бюджетної політики в ЄС, США та Україні, соціально відповідальні практики (CSR/ESG) набувають стратегічного значення як інструмент реалізації цілей сталого розвитку, пом'якшення соціально-економічних ризиків та забезпечення довгострокової фінансової стабільності бізнесу. Європейські країни та США активно використовують інструменти бюджетного стимулювання для підтримки компаній, які впроваджують екологічні та соціальні ініціативи. В Україні в умовах війни та економічної турбулентності соціальна відповідальність бізнесу стала одним із факторів стійкості економіки, а також важливим напрямом співпраці з державою й міжнародними донорами.

У країнах ЄС соціальна відповідальність бізнесу все більше стає інструментом формування державної бюджетної політики. Через податкові стимули, грантові програми, пільгове кредитування та обов'язкову нефінансову звітність (CSRD з 2024 р.) держави заохочують підприємства інвестувати в сталий розвиток, декарбонізацію та соціальні програми. Це, своєю чергою, зменшує навантаження на бюджет (зменшення витрат на

екологічні наслідки, безробіття, інфраструктурні втрати) та забезпечує стабільне джерело фінансування через ESG-облігації та “зелені” інвестиції.

У сучасному бізнес-середовищі, що характеризується високою конкуренцією, нестабільністю та зростаючим інтересом суспільства до питань сталого розвитку, соціально відповідальні практики набувають стратегічного значення. Підприємства все частіше стикаються з вимогами не лише до фінансових результатів, а й до прозорості, екологічної відповідальності та участі у суспільному житті. Концепції CSR (Corporate Social Responsibility) та ESG (Environmental, Social, Governance) стають індикаторами не тільки етичної позиції компанії, але й ключовими чинниками фінансової ефективності, кредитоспроможності та інвестиційної привабливості. Це особливо актуально для України в умовах війни та повоєнного відновлення, саме CSR-практики стали інструментом виживання, адаптації та підтримки економіки.

Соціальна відповідальність компаній проявляється в різних напрямках: зменшення викидів, участь у благодійних програмах, прозорість управлінських процесів, справедливе ставлення до працівників. Водночас, інвестори дедалі частіше обирають компанії, які демонструють чітку ESG-стратегію.

За даними KPMG та Deloitte (2022–2023), 95% компаній з числа світових лідерів уже оприлюднюють дані про свої вуглецеві цілі. У 2023 році 65% глобальних інвесторів заявили, що готові інвестувати лише в компанії з чіткими ESG-орієнтирами. Понад 80% мають політики сталого інвестування. Результати досліджень показали, що рівень обізнаності представників українського бізнесу щодо CSR досить високий (78,1%), з приблизно рівним представництвом серед малих, середніх і великих підприємств[1]. За даними Центру «Розвиток КСВ», близько 40% компаній впроваджують окремі CSR-елементи, проте лише 10–15% мають цілісну стратегію та готують нефінансову звітність.

Інтеграція CSR/ESG практик позитивно впливає на фінансування підприємств. Компанії з високими ESG-показниками отримують кращі умови кредитування, беруть участь у "зеленому" фінансуванні, мають доступ до грантів та міжнародних програм (Horizon Europe, USAID, EBRD), що знижує вартість капіталу та покращує фінансові показники. Особливо це важливо в країнах із слабким регуляторним середовищем - наявність ESG-звітності підвищує довіру з боку банків, інвесторів і партнерів.

Таблиця 1

**Основні показники впровадження CSR/ESG у світі та в Україні
(2010-2024 роках)**

Показник	Значення
Компанії топ-250, що звітують про вуглецеві цілі	95%
Інвестори, що інвестують лише з урахуванням ESG	65%
Інвестори з політикою сталого інвестування	80%+
Українські компанії з CSR-елементами	≈ 40%
Українські компанії з повною CSR-стратегією	10-15%
Рівень обізнаності українського бізнесу щодо CSR	78,1%

Джерело: [2-4]

Дослідження, опубліковані у Journal of Cleaner Production, показують, що компанії з чітко окресленими ESG-стратегіями мають не лише кращу рентабельність, а й нижчу вартість капіталу. Цей ефект особливо помітний у регіонах із нестабільним правовим полем, як-от Україна.

Для системності та ефективності CSR-діяльність має базуватися на основних принципах: відкритість, системність, достовірність, регулярність. Методи аналізу CSR-ефективності включають: контент-аналіз нефінансової звітності, порівняльну оцінку фінансових результатів, опитування стейкхолдерів та кейс-стаді. Оцінка ефективності

соціальних інвестицій часто базується на показниках ROI, впливу на імідж та стійкість бренду[5]. Виконання соціальних зобов'язань може зменшити вартість боргового фінансування та полегшити фінансовий тиск, надаючи основу для інноваційних інвестицій.

Українські компанії дедалі більше орієнтуються на європейські моделі CSR, але з огляду на війну їхня діяльність часто зосереджена на гуманітарній допомозі, підтримці ЗСУ та переселенців. Брак державного стимулювання (пільгового оподаткування, зменшення тиску) та недосконалість нормативної бази залишаються серйозними перешкодами для системної інтеграції ESG [6].

Разом з тим, приклади європейських країн демонструють ефективність законодавчого регулювання CSR/ESG. З 2024 року в ЄС запроваджена Директива CSRD, яка зобов'язує компанії публікувати стандартизовану ESG-звітність. Це приклад моделі, до якої повинен прагнути український бізнес, щоби інтегруватися в європейську економіку.

Соціально відповідальні практики стають важливою складовою сучасної бюджетної політики. В умовах України, що переживає війну, зниження податкових надходжень та підвищене соціальне навантаження, інтеграція CSR у державну фінансову систему — необхідність. Європейський досвід демонструє, що ESG-підходи можуть не лише сприяти сталому розвитку, а й знижувати дефіцит бюджету через стимулювання соціально значущих інвестицій. CSR - це вже не лише етична відповідальність, а інструмент ефективної фінансової політики. Його впровадження в державне регулювання — шлях до економічної модернізації та євроінтеграції.

В умовах війни CSR-діяльність українських компаній сприяє зміцненню економіки, забезпеченню підтримки ЗСУ, гуманітарним програмам та партнерству з міжнародною спільнотою. У перспективі саме ESG-орієнтовані компанії стануть ядром відбудови країни, оскільки матимуть кращий доступ до фінансування, довіру інвесторів і конкурентну перевагу на глобальному ринку. Соціальна відповідальність – це не витрати, а довгострокова інвестиція в стабільність і майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Соціальна відповідальність українського бізнесу. Результати опитування / І. Акімова, А. Марцінків, О. Осінкіна. - К.: ООН, 2005. - 53 с
2. KPMG. (2023). Leveraging ESG due diligence to unlock value. Режим доступу до ресурсу: <https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/pdf/2023/esg-sustainable-advantage-1.pdf>;
KPMG. (2024). Глобальне дослідження ESG due diligence 2024. Режим доступу до ресурсу: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2024/08/global-esg-due-diligence-study-2024.html>
3. Deloitte (2022). ESG результати Deloitte Global. - Режим доступу до ресурсу: https://www.deloitte.com/ua/uk/about/governance/ukraine-impact-report-2021-2022/global-report-esg-highlights.html?icid=Inc_esg-%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8-deloitte-global
4. Центр «Розвиток КСВ».Розвиток КСВ в Україні 2010-2018р. - Режим доступу до ресурсу: <https://csr-ukraine.org/research/rozvitok-ksv-v-ukraini-2010-2018/>
5. Воржакова Ю. П. Методичні підходи до оцінки корпоративної соціальної відповідальності [Електронний ресурс] / Ю. П. Воржакова, А. С. Лис. - 2020. - Режим доступу до ресурсу: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/203962/203656>.
6. Аналітичний звіт «Корпоративна соціальна відповідальність в Україні 2005-2010: стан та перспективи розвитку». Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності», 2010.— 56 с

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА США У СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ

У 2025 році фінансова політика США постає як системоутворюючий інструмент управління економічною динамікою, який набуває особливої ваги в умовах глобальної нестабільності. Геополітичні загрози, наслідки пандемії, структурні трансформації в енергетиці та інфраструктурі, зміна пріоритетів бюджетного планування — усе це актуалізує питання ефективності державних витрат, рівня боргового навантаження та координації фінансової та монетарної політики. За даними звіту «Fiscal Monitor» (квітень 2025), середній рівень державного боргу у світі оцінюється на рівні 93–95 % ВВП з очікуваним зростанням до 99,6 % до 2030 року. У розвинених країнах цей показник стабільно перевищує 110 % ВВП, що включає і Сполучені Штати Америки. Хоча офіційні прогнози щодо США відрізняються за джерелами, за оцінками МВФ, їх державний борг у 2025 році перебуватиме в межах середнього рівня для розвинених країн ($\approx 110\%$ ВВП), тоді як Бюджетне управління Конгресу США (СВО) прогнозує досягнення рівня 116 % до 2034 року [1; 2].

Тема фінансової політики США активно досліджується міжнародними економістами. Lida R. Weinstock (2025) у праці *Introduction to U.S. Economy: Fiscal Policy* аналізує особливості структури державного бюджету США та ролі автоматичних стабілізаторів [3]. Група дослідників МВФ — Dabla-Norris, Gaspar, Goncalves, Poplawski-Ribeiro та Yoo (2024) — у публікації *The United States' Fiscal Policy in a Global Context* доводить, що фінансові імпульси США мають безпосередній транскордонний вплив на інші країни [4]. Blanchard, Posen і Summers (2025) звертають увагу на стратегічну трансформацію фінансової політики США у бік активної індустріальної підтримки [5]. Додатково, Venance Riblier (2023) вивчає вплив боргового тиску на ефективність державних витрат [6], а дослідження Attinasi та Di Casola (2024) вказує на зв'язок між фінансовими трансфертами та інфляційним тиском у постпандемічний період [7].

Упродовж 2005–2025 років США залишаються в умовах хронічного бюджетного дефіциту. Найвищі його значення зафіксовано у 2010 році ($-10,2\%$) та у 2021 році ($-10,6\%$), що припадає на періоди світової фінансової кризи та пандемії COVID-19. У 2015–2018 роках показники дещо покращилися, однак після пандемії тенденція до зростання дефіциту відновилась. У 2023 році дефіцит сягнув $-7,2\%$ ВВП, у 2024 році він поглибився до $-7,7\%$, однак у 2025 році очікується його часткове скорочення до $-6,7\%$ ВВП [8]. Загалом, динаміка свідчить про системну фінансову експансію, яка лише частково компенсується у фазах зростання економіки, що створює виклики для довгострокової боргової стабільності.

Первинне сальдо бюджету США також залишається від'ємним протягом усього періоду. Згідно з останніми оцінками, дефіцит бюджету у 2023 році становив $-4,0\%$ ВВП, у 2024 році зменшився до $-3,9\%$, а у 2025 році очікується його подальше скорочення до $-2,8\%$ ВВП [9]. Це свідчить про поступове, але недостатнє наближення до фінансової стабільності. Навіть за умови скорочення певних витрат, обсяг бюджетних надходжень досі не дозволяє забезпечити профіцит без урахування витрат на борг.

У 2020 році загальні видатки бюджету США сягнули $44,8\%$ ВВП — найвищого рівня за два десятиліття. У 2021 році вони зменшилися до $43,2\%$, а у наступні роки стабілізувалися в межах 37–38%. За прогнозами, у 2025 році видатки становитимуть $37,8\%$ ВВП. Натомість доходи державного бюджету залишаються нижчими: очікується, що у 2025 році вони досягнуть лише $31,4\%$ ВВП, що зберігає значний структурний розрив, що підтримує тенденцію до зростання боргового навантаження [10; 11].

За останні 20 років державний борг США демонстрував стабільну тенденцію до зростання: з рівня 65% ВВП у 2005 році до 118,8% у 2022-му. У 2025 році його обсяг, за прогнозами, може сягнути 122,5% ВВП [12]. У структурі боргу зростає частка витрат на його обслуговування, що поступово обмежує можливості для стимулювальної бюджетної політики. У той же час очікується, що чистий державний борг США складе близько 98% ВВП [13]. Це свідчить про зростання фіскального навантаження та зменшення простору для бюджетного маневру в разі нових кризових ситуацій.

Підсумовуючи вищезазначене, фіскальна політика США у 2025 році характеризується поєднанням структурного дефіциту, боргового навантаження та потреби в довгостроковій фіскальній модернізації. Незважаючи на окремі кроки до оздоровлення фінансів, бюджет залишається вразливим до шоків. У глобальному контексті рішення, ухвалені США, мають значний вплив на інші країни через зміну процентних ставок, валютні коливання та капітальні потоки. За таких умов питання прозорості, ефективності та фіскальної відповідальності стають вирішальними не лише для США, але й для стійкості міжнародної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Fiscal Monitor, April 2025. Fiscal Policy under Uncertainty. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2025/04/23/fiscal-monitor-April-2025> (дата звернення 02.07.2025)
2. CBO Budget and Economic Outlook: Debt Projected to Grow to Record Highs. Cato Institute. URL: <https://www.cato.org/blog/cbo-budget-economic-outlook-debt-projected-grow-record-highs> (дата звернення 02.07.2025)
3. Weinstock, Lida R. (2025). Introduction to U.S. Economy: Fiscal Policy. Congressional Research Service. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF11253> (дата звернення 02.07.2025)
4. Dabla-Norris E., Gaspar V., Goncalves C. E., Poplawski-Ribeiro M., Yoo J. (2024). The United States' Fiscal Policy in a Global Context. International Monetary Fund. URL: <https://econofact.org/the-united-states-fiscal-policy-in-a-global-context> (дата звернення 02.07.2025)
5. Blanchard O., Posen A. S., Summers L. H. (2025). The Macroeconomic Impact of New US International Policies. Peterson Institute for International Economics. URL: <https://www.piie.com/events/2025/macroeconomic-impact-new-us-international-policies> (дата звернення 02.07.2025)
6. Riblier V. (2023). The Fiscal Cost of Public Debt and Government Spending Shocks. arXiv. URL: <https://arxiv.org/abs/2309.07371> (дата звернення 02.07.2025)
7. Attinasi M. G., Di Casola P. (2024). Post-pandemic US Inflation: A Tale of Fiscal and Monetary Policy. Centre for Economic Policy Research (CEPR). URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/post-pandemic-us-inflation-tale-fiscal-and-monetary-policy> (дата звернення 02.07.2025)
8. General government cyclically adjusted balance (% of potential GDP). International Monetary Fund. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGCB_G01_PGDP_PT@FM/ADVEC/FM_EMG/USA (дата звернення 03.07.2025)
9. General government cyclically adjusted primary balance (% of potential GDP). International Monetary Fund. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGCBP_G01_PGDP_PT@FM/USA (дата звернення 03.07.2025)
10. General government total expenditure (% of GDP). International Monetary Fund. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/G_X_G01_GDP_PT@FM/ADVEC/USA (дата звернення 03.07.2025)
11. General government total revenue (% of GDP). International Monetary Fund. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGR_G01_GDP_PT@FM/ADVEC/USA (дата звернення 03.07.2025)

12. General government gross debt (% of GDP). International Monetary Fund. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/G_XWDG_G01_GDP_PT@FM/ADVEC (дата звернення 03.07.2025)
13. General government net debt (% of GDP). International Monetary Fund. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDN_G01_GDP_PT@FM/ADVEC/USA (дата звернення 03.07.2025)

Яремчук А. Ю.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НІДЕРЛАНДІВ

Ефективна фіскальна політика є важливою складовою забезпечення економічної стабільності та сталого розвитку будь-якої країни. Нідерланди, як одна з розвинених європейських економік, демонструють високий рівень інституційної організації у сфері державних фінансів та застосовують інноваційні підходи до управління бюджетом. Однією з ключових характеристик нідерландської бюджетної моделі є застосування рамкового підходу до бюджетного планування, який передбачає встановлення чітких лімітів бюджетних витрат на весь період діяльності уряду (як правило, чотири роки). Це дає змогу забезпечити стабільність фінансування державних програм і мінімізувати проциклічність бюджетної політики навіть у кризових умовах. Вагому роль у системі фіскального управління відіграє Центральне бюро планування (CPB), яке виконує функції незалежної аналітичної установи, що готує офіційні прогнози економічного розвитку, оцінює фіскальні наслідки урядових ініціатив і контролює обґрунтованість бюджетних припущень. Така інституційна організація сприяє високій довірі до бюджетної політики Нідерландів з боку міжнародних фінансових ринків та інвесторів [4].

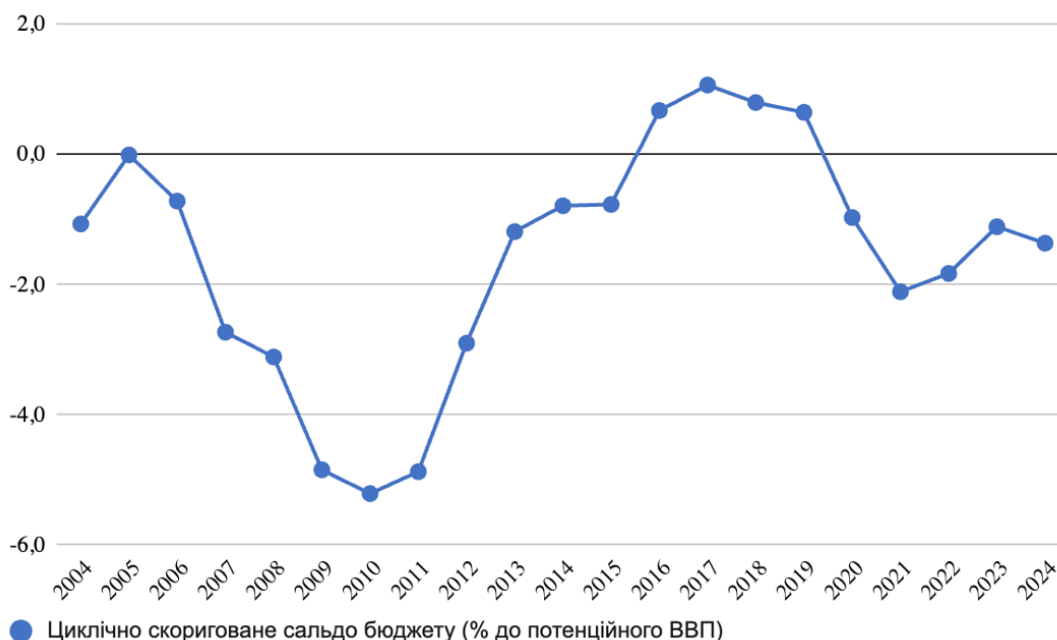

Рис. 1. Циклічно скориговане сальдо бюджету Нідерландів у 2004–2024 рр. (% до потенційного ВВП)

Джерело: складено автором на основі даних [2].

Аналіз динаміки фіскальних показників країни у 2004–2024 роках свідчить про суттєву чутливість державних фінансів до глобальних криз: під час світової фінансової

кризи 2008–2009 рр. та пандемії COVID-19 відбулося різке зростання дефіциту бюджету та державного боргу, зокрема циклічно скориговане сальдо бюджету у кризові роки опускалося до мінімуму близько –5 % ВВП. Водночас у посткризові періоди Нідерланди демонстрували здатність швидко відновлювати фіскальну рівновагу завдяки жорсткій бюджетній дисципліні, ефективному адмініструванню доходів і наявності фіскальних буферів. Прогноз на 2026 рік передбачає, що дефіцит бюджету зросте з 0,9 % ВВП у 2024 році до 2,7 % ВВП у 2026 році через підвищення витрат на оборону, соціальну сферу та екологічні проекти, однак рівень державного боргу залишиться відносно низьким — близько 47,8 % ВВП [1].

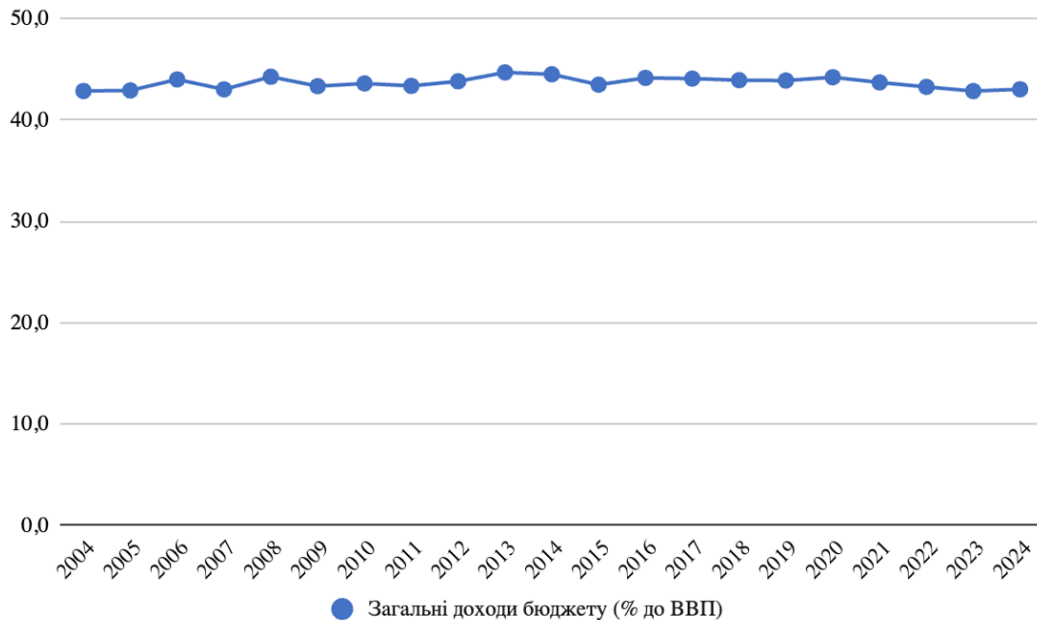

Рис. 2. Загальні доходи бюджету Нідерландів у 2004-2024 рр. (% до ВВП)

Джерело: складено автором на основі даних [3].

Доходна частина бюджету залишається стабільною на рівні 42-45 % ВВП, що свідчить про надійність податкової системи, широкий податковий базис та ефективне адміністрування податків. Важливою особливістю нідерландської фіскальної системи є значний вплив податкової політики на ринок праці: дослідження показують, що збільшення державних витрат має виразний кейнсіанський ефект, сприяючи зростанню економіки та зниженню безробіття, тоді як підвищення податків, особливо соціальних внесків, негативно позначається на рівні зайнятості та стимулює зростання безробіття через підвищення вартості праці для роботодавців. Водночас навіть у кризові періоди Нідерланди уникали масштабних фіскальних дисбалансів завдяки інституційній структурі управління та високому рівню суспільного консенсусу в питаннях бюджетної політики. Загалом, нідерландська модель фіскальної політики демонструє приклад успішного поєднання бюджетної дисципліни та гнучкості реагування на економічні шоки, забезпечуючи макроекономічну стабільність і високий рівень довіри з боку як внутрішніх, так і зовнішніх суб'єктів економічної взаємодії.

Фіскальна політика Нідерландів вирізняється високим рівнем інституційної організації, прогнозованістю та гнучкістю, що дозволяє державі ефективно реагувати на зовнішні економічні шоки та водночас зберігати макрофінансову стабільність. Проте з огляду на майбутнє зростання витрат на оборону, соціальне забезпечення та кліматичну трансформацію країна потребує продовження структурних реформ для забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів і збереження стабільного боргового навантаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. European Commission. Economic forecast for the Netherlands. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/netherlands/economic-forecast-netherlands_en (дата звернення 23.06.2025).
2. International Monetary Fund. Cyclically adjusted balance. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGCB_G01_PGDP_PT@FM/ADVEC/FM_EMG/FM_LIDC (дата звернення 23.06.2025).
3. International Monetary Fund. Revenue. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGR_G01_GDP_PT@FM/ADVEC/FM_EMG/FM_LIDC (дата звернення 23.06.2025).
4. Ünal U. The Unemployment Effects of Fiscal Policy in Netherlands. MPRA Paper No. 117760. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/117760/1/MPRA_paper_81433.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 23.06.2025).

*Сідорук М. О, к.е.н., доц. Розмарина А. Л.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА США

Для порівняння ефективності бюджетної політики України та США наведено порівняльний аналіз ключових показників двох країн: дефіцит державного бюджету і дані зовнішнього боргу.

Нижче на Рис. 1 представлений графік, що ілюструє динаміку дефіциту бюджету України та США у період з 2020 по 2025 рік.

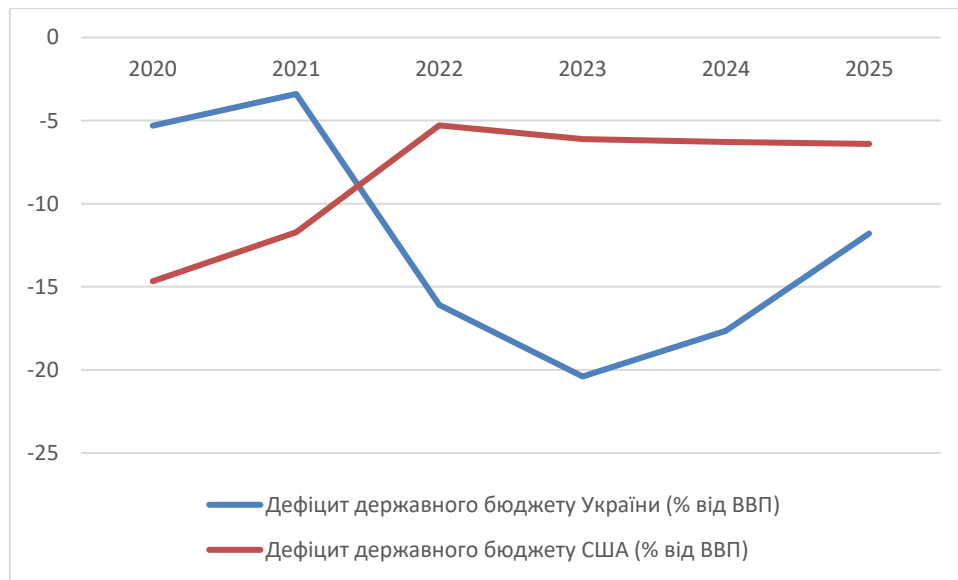

Рис. 1. Динаміка дефіциту державного бюджету України та США (у % від ВВП), 2020-2025 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [2].

Згідно з графіком, у 2020-2021 роках показник дефіциту США суттєво перевищував дефіцит України, що пояснюється масштабними антикризовими програмами в період пандемії COVID-19. Однак, починаючи з 2022 року, ситуація кардинально змінюється: у зв'язку з повномасштабною війною в Україні дефіцит її бюджету стрімко зростає та досягає найглибших значень у 2023 році, перевищуючи 20% ВВП. Натомість дефіцит США поступово скорочується й стабілізується на рівні приблизно – 6% ВВП у 2023–2025 роках. У

2024–2025 роках спостерігається тенденція до зменшення дефіциту й в Україні, однак її показники залишаються значно більшими, ніж у США. Це свідчить про критичне навантаження на бюджет України у воєнних умовах, тоді як у США бюджетна політика зберігає стабільність, незважаючи на зміну адміністрації та внутрішньополітичні виклики [1].

Далі розглянемо динаміку показників зовнішнього боргу України та США у 2020–2025 роках (Рис. 2).

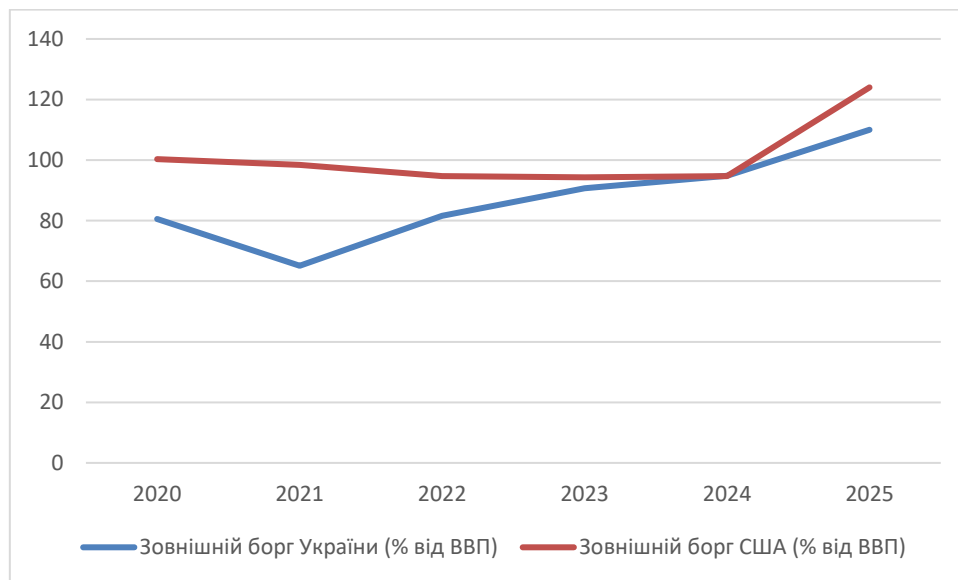

Рис. 2. Динаміка зовнішнього боргу України та США (% від ВВП), 2020–2025 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [2].

Згідно з Рис. 2, у 2020 році зовнішній борг США був вищим за український і залишався стабільно на рівні близько 100 % ВВП упродовж 2020–2023 років. Натомість в Україні спостерігалось зниження боргового навантаження у 2021 році, однак вже з 2022 року - на тлі війни та масового залучення міжнародної допомоги - зовнішній борг почав стрімко зростати. У 2023–2024 роках боргові зобов'язання України продовжували збільшуватись, поступово наближаючись до показників США. У 2025 році відбувається перелом: обидві країни демонструють різке зростання боргу, при цьому США знову вириваються вперед і досягають позначки понад 120 % ВВП, тоді як Україна - понад 110 %. Така динаміка свідчить про збільшення фіскального тиску в обох країнах, однак у випадку України це є прямим наслідком війни, тоді як у США - результатом довгострокового накопичення зобов'язань і політики податкових стимулів.

Отже, у результаті проведеного порівняльного аналізу бюджетної політики України та США у 2020–2025 роках встановлено, що обидві країни мали суттєво різні цілі, пріоритети та економічні обставини, які визначали характер їх бюджетного управління. Бюджетна політика України в зазначений період мала антикризову, мобілізаційну спрямованість і була зосереджена на виживанні держави в умовах війни. Основна частина бюджетних ресурсів була спрямована на оборону, безпеку та соціальний захист населення, що супроводжувалося високим рівнем бюджетного дефіциту та стрімким зростанням зовнішнього боргу. Ключовим джерелом стабілізації виступила міжнародна фінансова допомога.

Натомість бюджетна політика США в ці роки мала переважно стимулювальний або консервативний характер - залежно від політичної адміністрації. Після активного бюджетного розширення під час пандемії, країна повернулася до політики скорочення податків, зменшення державних витрат у соціальній сфері та переорієнтації фінансів на силові структури.

У підсумку можна зробити висновок, що бюджетна політика України є вимушено адаптивною й кризовою, а США - стратегічно керованою, хоча обидві країни стикаються з ризиками довгострокової фіскальної стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Erickson, B., Stewart, P. US Senate pushes ahead on Trump tax cuts as nonpartisan analysis raises price tag. Reuters, 2025. URL: <https://www.reuters.com/world/us/us-senate-version-trump-tax-cut-bill-would-add-33-trillion-debt-cbo-says-2025-06-29/> (дата звернення 23.06.2025).
2. International Monetary Fund Data Official Website, Fiscal balance (% of GDP). URL: <https://www.imf.org/en/Data> (дата звернення 24.06.2025).

*Eduard Pashaly, PhD, Associate Professor Halyna Alekseevska
Odesa I. I. Mechnikov National University*

SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF MODERN BUDGETARY POLICY IN ITALY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN-WIDE CHALLENGES

Budgetary policy remains one of the key instruments by which a state influences socio-economic development. In the context of profound transformations caused by the COVID-19 pandemic, the energy crisis, geopolitical instability, and increased inflationary pressures, the importance of public spending and its redistribution has grown multifold. Italy, as one of the leading economies of the European Union, faces particular challenges in budgetary regulation, among which high public debt levels, demographic aging, regional disparities, and low productivity should be highlighted. This necessitates an assessment of modern Italian budgetary policy through the lens of its socio-economic consequences.

As of 2024, Italy's public debt exceeded 137 % of GDP, representing the second-highest level among EU countries after Greece. This situation significantly complicates fiscal maneuvering and reduces the government's flexibility during periods of economic shock. At the same time, Italy is actively implementing the National Recovery and Resilience Plan (PNRR), under which the country has received over €194 billion from the NextGenerationEU fund. The principal areas of expenditure include digitalization, ecological transition, education, infrastructure, and healthcare. However, the effectiveness of using these funds remains a subject of discussion, given Italy's historical problems with implementing large-scale public investment projects [1].

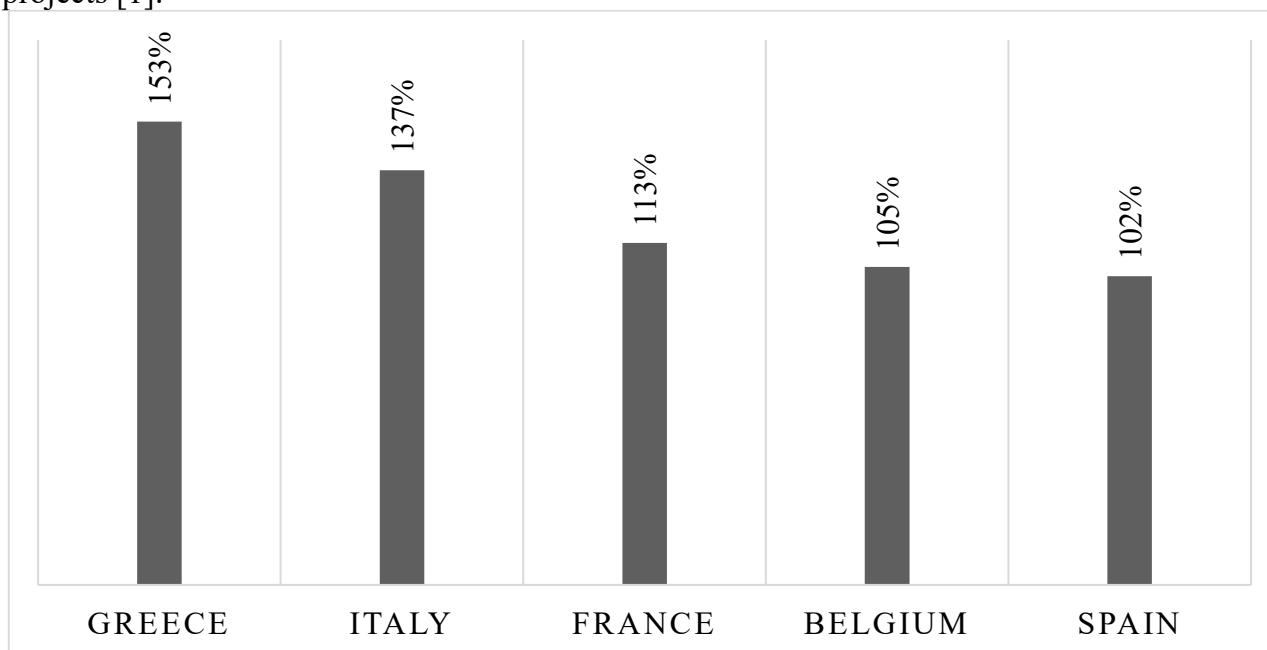

Figure 1. Ranking of countries with the highest public debt-to-GDP ratio
Source [1].

The social aspect of Italy's budgetary policy is evident in the significant volume of spending on pension provision, which annually amounts to approximately 16 % of GDP. This spending structure is not only a result of demographic trends but also political sensitivity to retirement age and pension rights. Despite repeated attempts at reform, the system remains financially unsustainable, putting additional pressure on the budget. Youth, particularly in Southern Italy, suffer from high unemployment rates exceeding 15 % and the absence of effective employment support programs, despite numerous tax incentives for employers [2].

Close attention should be paid to the issue of support for small and medium-sized enterprises, which form the backbone of the country's economy. During the pandemic and in the post-crisis period, the Italian government employed a wide range of fiscal instruments—from grants and subsidized loans to temporary reductions in tax burdens. However, the effectiveness of these measures proved ambiguous: according to the Bank of Italy, most of the aid went to businesses in regions with already developed infrastructure, while the South remained less covered. Such unevenness exacerbates social and economic imbalances between regions [3].

Italy's budgetary policy also has significant poverty-related consequences. Despite substantial social transfers, including the “Reddito di Cittadinanza” program aimed at ensuring a basic income level for the most vulnerable segments of the population, the overall poverty level remains persistently high. In 2023, approximately 18.9 % of the population were at risk of poverty, one of the highest figures among developed EU nations. This is due both to imperfect targeting of programs and the limited capacity of local budgets to implement social initiatives [4].

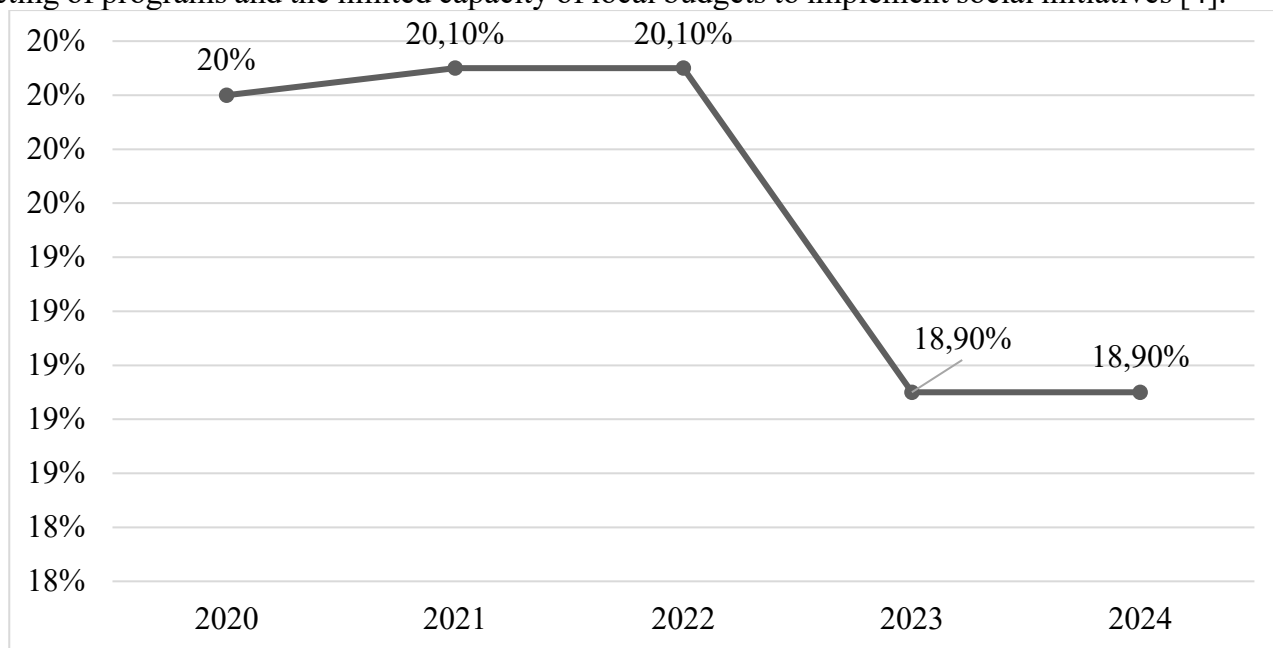

Figure 2. Dynamics of change in the percentage of Italy's population at risk of poverty, 2020–2024.

Source [4].

A significant challenge for Italy's fiscal policy is the problem of intergenerational equity. Considering rapid demographic aging, most budgetary resources are directed toward supporting pensioners, reducing opportunities to invest in education, innovation, and housing policies for young people. Such allocation of funds raises concerns in the context of long-term economic growth and social cohesion. Moreover, political fragmentation and frequent changes in government complicate the adoption of structural reforms, particularly in taxation and public fiscal management [5].

Italy's institutional capacity to implement budgetary policy remains limited due to bureaucratic complexity and a fragmented intergovernmental system. The European Commission has repeatedly pointed to the need to improve spending efficiency and to the risks associated with

failing to meet the goals set out in the PNRR. Issues of control, transparency, and accountability strengthen public distrust of government institutions, which is an additional factor in social tension [6].

In summary, modern Italian budgetary policy is ambivalent in character. On the one hand, the country has received unprecedented financial support within the EU, creating unique opportunities for stimulating the economy and strengthening social protection. On the other hand, structural problems—such as excessive debt burden, inefficiency of expenditure, regional disparities, and political instability—continue to hinder the potential of fiscal policy as an instrument of sustainable development. To enhance the social effectiveness of Italy's budgetary regulation, a combination of macro-fiscal responsibility with a flexible, targeted, and long-term oriented budget strategy is required.

REFERENCES:

1. European Commission. Italy's Recovery and Resilience Plan. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility/italys-recovery-and-resilience-plan_en (date: 15.06.2025);
2. OECD Economic Survey: Italy 2024. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-italy_19990340.html (date: 17.06.2025);
3. Bank of Italy. Annual Report 2024. Rome: Banca d'Italia, 2025. URL: <https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/relazione-annuale/2024/index.html> (date: 17.06.2025);
4. ISTAT. Poverty in Italy - Year 2022. Rome: Italian National Institute of Statistics, 2023. URL: <https://www.istat.it/en/press-release/living-conditions-and-household-income-year-2023/> (date: 18.06.2025);
5. International Monetary Fund. Italy. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/ITA> (date: 18.06.2025).
6. European court of auditors. Special report 13/2024: Absorption of funds from the Recovery and Resilience Facility – Progressing with delays and risks remain regarding the completion of measures and therefore the achievement of RRF objectives. Luxembourg, 2024. URL: <https://www.eca.europa.eu/en/publications?ref=sr-2024-13> (date: 18.06.2025).

*PhD, Associate Professor Julia Tsevukh, Daryna Kushnir
Odesa I. I. Mechnikov National University*

UKRAINIAN BUSINESS IN EUROPE. SUPPORT AND CONSEQUENCES OF INTERNATIONALIZATION IN TIMES OF WAR

The beginning of a large-scale war became a strong stress factor for the Ukrainian economy. Almost 5 million Ukrainians left Ukraine and did not return. Some businesses were destroyed or occupied, others moved their production to safer regions. Some companies began to look for new sales markets outside the Ukrainian market. Thus, internationalization became a product of the crisis and forced migration.

So let's look further at the causes and factors of expansion.

Firstly, the large Ukrainian diaspora, which creates stable demand: Millions of Ukrainians who left for EU countries after 2022 are looking for familiar brands, products, and services - this stimulates the opening of restaurants, shops, and logistics points, thereby making it easier for Ukrainians to go through the adaptation period.

Secondly, Support from the EU (grants, benefits, simplified registration). For example, Polish local governments offer additional financing for rent, advertising, staff training. There are

also grants for starting a business (for example, in Poland - up to 50 thousand euros), low-interest loans, support from EBRD, EU4Business programs.

Third, the need for rapid employment among displaced persons. Due to difficulties with diploma recognition and language barriers, some refugees have decided to create small businesses

Next, provision of temporary protection status. It allows you to work and open a business without restrictions, which facilitates the process of legalization of economic activity.

But the question may arise: what are the consequences for Ukraine and the EU?

Let's consider first from the side of Ukraine:

Foreign exchange earnings: Transfers of earnings to Ukraine, payment of remote Ukrainian workers, dividends — all this supports the country's balance of payments and currency stability.

Developing an international image: Successful brands, such as Nova Post or Lviv Croissants, strengthen Ukraine's reputation as an innovative country.

What about EU countries?

Integration of migrants. Businesses founded by Ukrainians contribute to their faster social adaptation, economic independence, and a reduction in the burden on state social programs.

Market change. New formats of service, gastronomy, logistics appear. For example, Ukrainian coffee shops are creating competition for classic European formats and updating standards.

Increasing competition for local small businesses, the need for retraining of personnel, integration of new forms of business into the legislative field.

Lviv Croissants, strengthen Ukraine's reputation as an innovative country. The company, having started with expansion to Poland and the Czech Republic, managed to go beyond Europe - the chain opened establishments in the USA (Roswell), South Korea (Seoul) and in some European countries. This indicates the ability of Ukrainian business to operate in conditions of high competition, adapt to new cultural markets and form a positive perception of Ukrainian products at the global level.

Nova Post is present in over 30 cities, and in Lithuania it became the first Ukrainian postal service with a license for domestic deliveries. Such dynamism shows the ability of Ukrainian business not only to support exports, but also to integrate into the EU logistics infrastructure.

The internationalization of Ukrainian business in Europe is not only a reaction to the war, but also a manifestation of activity, flexibility and resilience. Our companies have not just moved, but they have taken root in European economies. Systemic support from the host countries allows us to consider this process as a partnership that forms the basis for the future economic reconstruction of Ukraine.

REFERENCES:

1. National Franchise Network “Lviv Croissants”. URL: <https://lvivcroissants.com/?lang=ua&red=no>
2. Company “Nova Post”. URL: <https://novaposhtaglobal.ua/>
3. “Ukrainian businesses in emerging Europe eye westward expansion”, Michael Kahn and Anna Koper. URL: https://www.reuters.com/markets/europe/ukrainian-businesses-emerging-europe-eye-westward-expansion-2025-01-07/?utm_source.com
4. “Ukrainian Refugees After Three Years Abroad. Fourth Wave of Research”. Centre for Economic Strategy. URL: https://ces.org.ua/en/refugees-fourth-wave/?utm_source.com
5. EU4Business. URL: <https://eu4business.org.ua/>

РОЛЬ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ У ПОДОЛАННІ КРИЗОВИХ ЯВИЩ: ДОСВІД ЄС, США ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сучасні глобальні кризи, зокрема пандемія COVID-19, енергетична нестабільність та війна в Україні, потребують від держави оперативних та масштабних бюджетних рішень. Досвід Європейського Союзу та США демонструє ефективність фіскальних заходів, спрямованих на підтримку домогосподарств, бізнесу та стратегічних секторів. Тому в умовах війни та економічної трансформації аналіз цього досвіду може бути корисними для України [1; 2].

Метою роботи є порівняння бюджетних заходів ЄС та США у кризових періодах та виокремлення уроків, що можуть бути адаптовані до українських реалій.

Нижче на Рис. 1 наведено основні макроекономічні індикатори ЄС та США, які ілюструють ключові тенденції 2020–2024 років, зокрема період різкого погіршення економічної ситуації у 2020 році та поступове відновлення в наступні роки. Важливо звернути увагу на взаємозв'язок між бюджетними витратами та змінами цих показників, що відображає ефективність фіскальної політики під час криз.

За даними рис. 1, у 2020 році внаслідок пандемії відбулося різке збільшення безробіття: у ЄС воно зросло до 7,1%, у США — до 8,1%. Це було пов'язано із вимушеним скороченням економічної активності і заходами карантинного характеру. Водночас державний борг у 2020 році суттєво зріс — через необхідність фінансувати масштабні пакети підтримки економіки, які у США перевищили 2 трлн доларів, а в ЄС — понад 800 млрд євро. Сукупно фіскальні стимули США становили близько 25% ВВП, а ЄС разом з національними програмами — понад 20% ВВП. Це було пов'язано із вимушеним скороченням економічної активності та заходами карантинного характеру [3; 4].

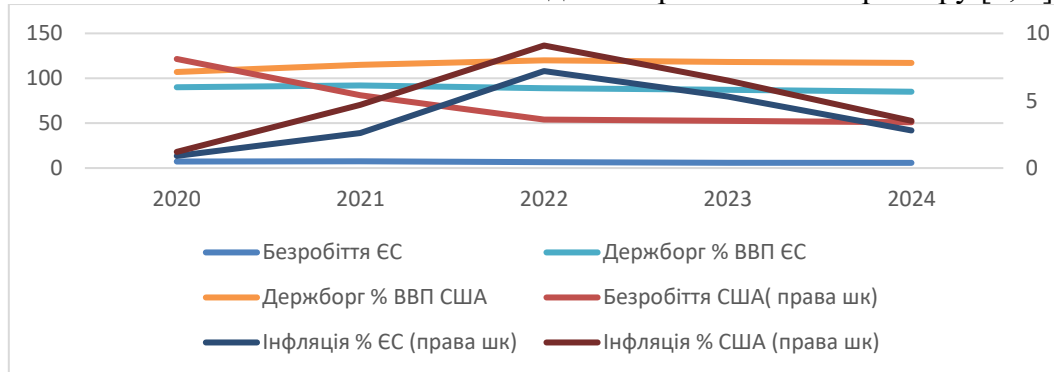

Рис. 1. Ключові макроекономічні показники ЄС і США (2020–2024)

Джерело: складено авторами на основі [3-6].

У 2021–2023 роках відбулося поступове відновлення ринку праці, що проявилось у зниженні безробіття та інфляції, а також стабілізації боргового навантаження. Проте у цей же період інфляція почала зростати, особливо в 2022 році, у зв'язку з енергетичною кризою та посиленими фіскальними витратами [5; 6].

Ці дані свідчать про важливість збалансованої бюджетної політики, яка здатна оперативно реагувати на кризові виклики, підтримуючи економіку та соціальну стабільність, але одночасно не призводити до надмірного боргового навантаження і неконтрольованої інфляції.

Досвід Європейського Союзу та США у застосуванні бюджетної політики під час кризових явищ має важливе значення для України.

По-перше, активне використання фіскальних стимулів, зокрема субсидій, грантів і податкових пільг, допомагає пом'якшити негативні соціально-економічні наслідки криз, зберегти робочі місця та підтримати бізнес.

По-друге, Україна може врахувати важливість гнучкості бюджетного процесу, як це було зроблено в ЄС, зокрема тимчасове призупинення жорстких бюджетних правил, що дозволило ефективно реагувати на зовнішні шоки.

По-третє, значне зростання державного боргу в США і ЄС під час криз показує необхідність балансування між підтримкою економіки та довгостроковою фіскальною стійкістю. Україні важливо ретельно планувати бюджетні заходи, щоб не допустити неконтрольованого збільшення боргу, особливо у військових та соціальних витратах.

Нарешті, підвищення інфляції у відповідь на масштабні бюджетні стимули та зовнішні фактори вказує на необхідність узгодження бюджетної та монетарної політик, що стане ключовим завданням для України у період відновлення та стабілізації економіки.

Отже, бюджетна політика ЄС та США під час кризових явищ останніх років демонструє ефективність активного фіскального реагування для пом'якшення негативних наслідків макроекономічних шоків. Застосування різноманітних інструментів бюджетної підтримки дозволило зберегти соціальну стабільність і сприяло поступовому відновленню економік.

Проте водночас зростання державного боргу та інфляційний тиск підкреслюють необхідність обережного і збалансованого підходу у формуванні бюджетної політики. Для України важливим є використання здобутого міжнародного досвіду з адаптацією до власних умов, щоб забезпечити стабільний розвиток і подолання кризових викликів з мінімальними втратами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

- 1 Topcu, M., & Gulsen, M. A. Governance quality vs. stimulus size: fiscal policy effectiveness during the COVID-19 pandemic. Public Sector Economics, URL: <https://doi.org/10.3326/pse.49.2.4> (дата звернення: 24.06.2025).
- 2 Hale, G., Leer, J., & Nechio, F. Fiscal policy design and inflation: The COVID-19 pandemic experience. Journal of International Money and Finance, URL: <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2024.103210> (дата звернення: 24.06.2025).
- 3 European Commission. NextGenerationEU Overview. 2023. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/financing-green-transition/nextgenerationeu_en (дата звернення: 26.06.2025).
- 4 U.S. Congressional Research Service. COVID-19 Economic Stimulus Packages. 2022. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11579> (дата звернення: 26.06.2025).
- 5 International Monetary Fund. Fiscal Monitor: Navigating Global Risks. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2023/04/12/fiscal-monitor-april-2023> (дата звернення: 26.06.2025).
- 6 Eurostat. Labour Market and Inflation Data. 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> (дата звернення: 26.06.2025).

*доктор філософії, доц. Алексеєвська Г. С., Корой В. В.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НОРВЕГІЇ

Фіскальна політика Норвегії упродовж останнього десятиріччя, зокрема в період 2020–2025 років, постає як зразок структурної стабільності, антикризової гнучкості та стратегічного мислення в управлінні публічними фінансами. Насамперед, варто підкреслити, що Норвегія — одна з небагатьох країн у світі, де фіскальна політика

вибудована навколо концепції довгострокової міжпоколінної стійкості. Центральним елементом цієї моделі є Government Pension Fund Global (GPFГ) — суверенний фонд, який акумулює нафтові доходи й функціонує як фінансовий буфер та інструмент забезпечення стабільності майбутніх бюджетів. Відповідно до фіскального правила, уряд має право щороку витратити не більше 3% середньої вартості GPFГ. Такий підхід дозволяє поєднати поточну підтримку економіки з акумуляцією активів для наступних поколінь.

Дослідження фіскальної політики Норвегії у період 2020–2025 років показало, що ця країна успішно адаптується до зовнішніх шоків, зокрема пандемії COVID-19, енергетичної кризи, посилення глобальної інфляції та геополітичних ризиків.

У 2020 році фіскальна політика була цілеспрямовано експансивною, із рекордним зростанням бюджетних витрат до 56,7% ВВП (див.рис.1). Первинне сальдо стало від’ємним, а скориговане сальдо погіршилося до –10,2% потенційного ВВП.

Рис. 1. Динаміка загальних видатків бюджету, циклічно скоригованого сальдо, чистого кредитування або запозичення та первинного сальдо бюджету (у %)

Джерело: складено на основі даних [4].

Водночас уже в 2021–2022 роках країна швидко відновила профіцитні позиції: загальне бюджетне сальдо сягнуло 25,5% ВВП, а первинне — 24,2%, що є унікальними показниками серед країн з розвинутою економікою. Це стало можливим завдяки сприятливій ціновій кон’юктурі на ринку енергоносіїв і структурній адаптивності фіскальної системи.

Іншим важливим фактором є те, що структура доходів і видатків бюджету Норвегії залишається стабільною, але водночас динамічною.

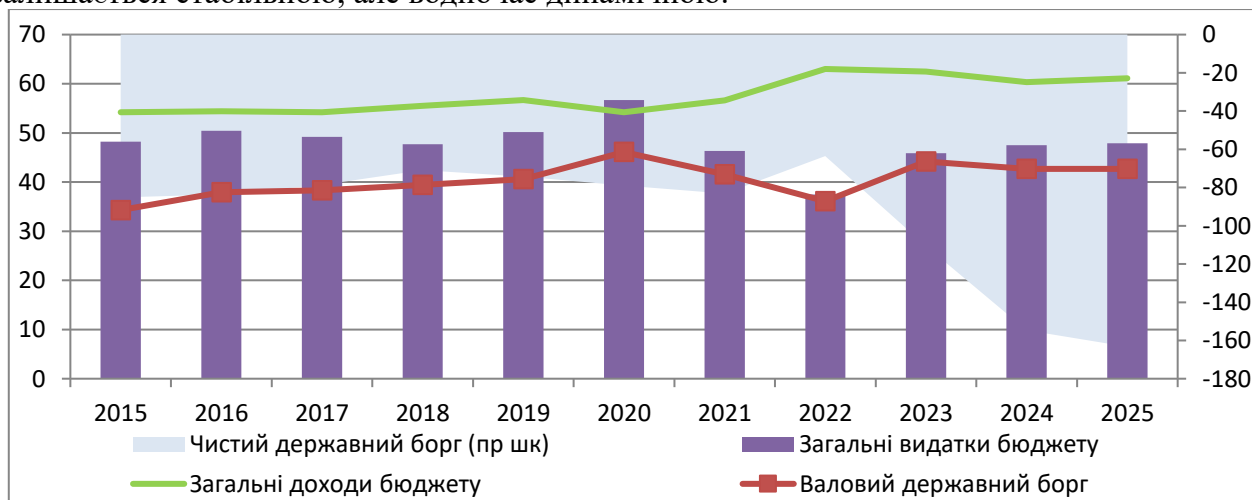

Рис. 2. Динаміка загальних видатків бюджету, чистого державного боргу, загальних доходів бюджету та валового державного боргу (у %)

Джерело: складено на основі даних [4].

Загальні доходи упродовж аналізованого періоду переважно перевищують 55% ВВП, із піковими значеннями понад 60% у 2022–2025 роках (див.рис.2). Видатки варіюються у межах 47–50% ВВП, забезпечуючи фінансування широкого спектру державних функцій — від соціального забезпечення до кліматичних ініціатив. Такий рівень державної участі в економіці відповідає традиціям «скандинавської моделі», у якій бюджетна політика відіграє провідну роль у формуванні добробуту. Особливо варто акцентувати на показниках боргової стійкості. Валовий державний борг Норвегії не перевищував 50% ВВП навіть у кризові періоди, а з 2022 року спостерігається зниження цього показника. Ще більш вражаючим є динаміка чистого боргу: починаючи з 2023 року він є глибоко від’ємним (–110,6% ВВП у 2023, –163,3% у 2025), що вказує на надлишок активів державного сектору. Це забезпечує повну фінансову автономію, здатність реагувати на будь-які шоки без зовнішнього фінансування та формує надійну базу для кредитного рейтингу найвищого рівня.

Варто наголосити, що фіскальна політика Норвегії не лише формально дотримується збалансованості, а й виконує реальну стабілізаційну функцію, регулюючи економічний цикл через автоматичні стабілізатори та дискреційні рішення. Циклічно скориговане сальдо бюджету й первинне сальдо бюджету залишаються негативними, що свідчить про наявність структурного фіскального стимулювання. Проте його обсяг обґрунтований стратегічними цілями та не порушує загального балансу завдяки доходам GPFG. На відміну від багатьох країн, де державний борг є джерелом фінансової вразливості, у випадку Норвегії держава функціонує не як боржник, а як глобальний інвестор, і це змінює саму логіку фіскального управління. Високий рівень довіри до бюджету, прозорість системи прийняття рішень, підзвітність уряду та ефективне адміністрування дозволяють уникати ризиків фінансової нестабільності. У підсумку можна стверджувати, що фіскальна політика Норвегії у 2020–2025 роках є еталоном відповідального державного управління в умовах глобальної нестабільності.

У підсумку можна стверджувати, що фіскальна політика Норвегії у 2020–2025 роках є еталоном відповідального державного управління в умовах глобальної нестабільності. Вона поєднує консерватизм у запозиченнях, прогресивність у формуванні доходів, гнучкість у видатках та інституційну якість управління. Цей досвід є надзвичайно цінним як для країн, що прагнуть фіскальної стійкості, так і для міжнародних організацій, що розробляють рекомендації щодо макрофінансової політики. Норвезький підхід демонструє, що навіть у високовитратній соціальній державі можливо досягти макроекономічної рівноваги, фінансового багатства та глобальної довіри, якщо політика є системною, обґрунтованою та далекоглядною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. The Norwegian Fiscal Policy Framework. Government.no. URL: <https://www.regjeringen.no/en/topics/the-economy/economic-policy/economic-policy/id418083/> (дата звернення 16.06.2025).
2. 12 Fiscal Policy and Petroleum Fund Management in Norway. IMF. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781589061750/ch012.xml#:~:text=Wehere%20does%20all%20of%20this,total%20income%20in%20the%20future.> (дата звернення 16.06.2025).
3. The fiscal expansion continues in 2025. SEB Research. URL: <https://research.sebgroup.com/macro-ficc/reports/53529> (дата звернення 16.06.2025).
4. The central bank of Norway. Norges Bank. URL: <https://www.norgesbank.no/en/> (дата звернення: 12.06.2025).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В НІМЕЧЧИНІ

Сьогоднішня фіскальна політика Німеччини є поєднанням традиційної бюджетної стриманості та поступової адаптації до нових викликів, пов'язаних з енергетичною безпекою, обороною та екологічною трансформацією. Варто зазначити, що навіть до пандемії COVID-19 Німеччина демонструвала зразкову фіскальну дисципліну. У 2015–2019 роках структурний профіцит бюджету становив 1,5% ВВП, а валовий борг знизився з 71,2% до 58,7% ВВП, що стало можливим завдяки «борговому гальму» — *Schuldenbremse*, закріпленому в конституції.

Однак ситуація суттєво змінилася внаслідок пандемії та нової геополітичної реальності, зокрема через війну в Україні та зростаючу енергетичну залежність Європи. У 2020 році структурний дефіцит Німеччини досяг -2,9% ВВП, а бюджетні видатки зросли до 51,1% ВВП. Це було результатом антикризових заходів для підтримки домогосподарств, бізнесу та системи охорони здоров'я. Винятки з *Schuldenbremse* дозволили уряду швидко мобілізувати ресурси, але такі рішення відкрили нову еру фіскальної гнучкості.

Починаючи з 2022 року, Німеччина розпочала масштабні інвестиції в стратегічні сектори, насамперед в енергетичну трансформацію, цифровізацію, модернізацію інфраструктури та оборону. За прогнозами, до 2030 року валовий борг країни зросте до 74,8% ВВП, а дефіцит бюджету може перевищити 4% ВВП. Водночас уряд прагне зберегти баланс між зростанням соціальних витрат, фінансуванням оборони та потребою в інноваційних інвестиціях.

Зміни в законодавстві у 2025 році суттєво вплинули на фіскальну політику Німеччини. Була прийнята реформа *Schuldenbremse*, яка звільняє видатки на оборону, що перевищують 1% ВВП, від обмежень структурного дефіциту. Крім того, було створено окремий фонд інфраструктурних проектів у розмірі 500 млрд євро для фінансування транспорту, енергетики, охорони здоров'я, освіти та цифровізації поза основним бюджетом. Це було відповіддю на зовнішньополітичні ризики, зокрема загрози європейській безпеці та необхідності підтримки України.

Водночас німецькі та міжнародні експерти зазначають, що фіскальну стійкість можна зберегти лише за допомогою прозорого використання позабюджетних коштів, реформи пенсійної системи та оптимізації державних видатків. Згідно з останніми даними Німецької ради економічних експертів та ОЕСР, країна стикається зі зростанням витрат на соціальні програми через демографічне старіння населення. У 2025 році понад 27% бюджету буде виділено на пенсії, що створить додаткове навантаження на державні фінанси.

Таким чином, фіскальна політика Німеччини у 2025 році є стратегічним поєднанням стриманості та інновацій, що поєднує суворі бюджетні обмеження з гнучкістю в інвестиціях в інфраструктуру. Для міжнародних компаній це означає нові можливості, але й нові виклики. Практика показує, що для ефективної зовнішньоекономічної діяльності українські компанії повинні враховувати не тільки умови прямого оподаткування, а й макроекономічний контекст, зокрема тенденції в борговій політиці, бюджетні пріоритети та інвестиційні програми уряду Німеччини.

На завершення хотів би підкреслити, що глибоке розуміння фіскальної політики таких країн-партнерів, як Німеччина, є необхідною умовою успішної міжнародної інтеграції українського бізнесу, особливо в умовах посилення геополітичної конкуренції,

необхідності модернізації транспортної інфраструктури та активного розвитку сталого господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Fiscal monitor. Fiscal Policy under Uncertainty. IMF. URL: https://drive.google.com/file/d/14vCtQDoy2FikkUiF6_0qevspXB_YV8E6/view?hl=ru (Дата звернення: 10.06.2025)
2. General government gross debt. IMF. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD (Дата звернення: 10.06.2025)
3. Net debt. IMF. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDN_G01_GDP_PT@FM/ADVEC (Дата звернення: 10.06.2025)
4. Deutsche Bundesbank. URL: <https://www.bundesbank.de/en> (Дата звернення: 10.06.2025)

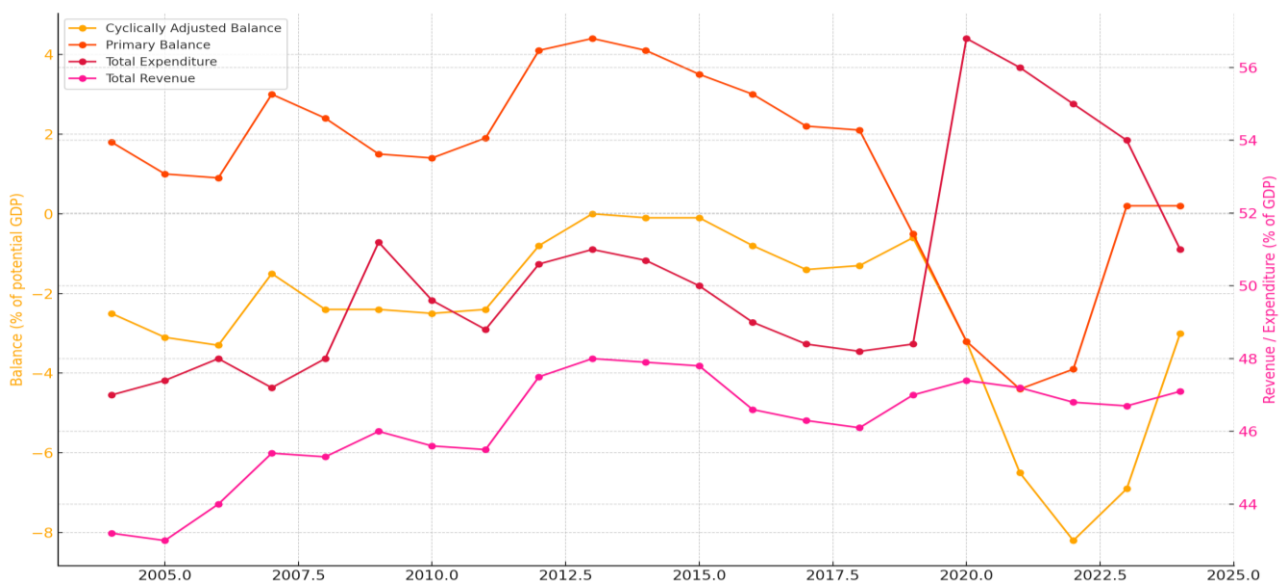
Rozaliya Abdulkarimova
Odesa I. I. Mechnikov National University

FISCAL POLICY OF ITALY

The specific features of the contemporary budget policy plays a key role in ensuring macroeconomic stability, supporting economic growth, and managing public finances. Studying Italy's experience in this area provides a deeper understanding of European approaches to budget regulation amid global economic uncertainty [2].

Overall, there is a global increase in fiscal risks driven by escalating trade conflicts, rising borrowing costs, demographic pressures, and growing military expenditures [1]. As a result, many countries are facing high levels of debt and deficits, which constrain fiscal space and complicate the adoption of effective budgetary policies [3].

In the case of Italy, its fiscal policy in the post-pandemic period remains one of the main tools for economic stabilization. However, the country is facing a number of serious challenges, including a high level of public debt, a significant tax burden on labor, insufficient investment, and inefficiencies in public spending [4].

Pic 1. Main fiscal indicators of Italy (% of potential GDP) for the period 2004–2024.

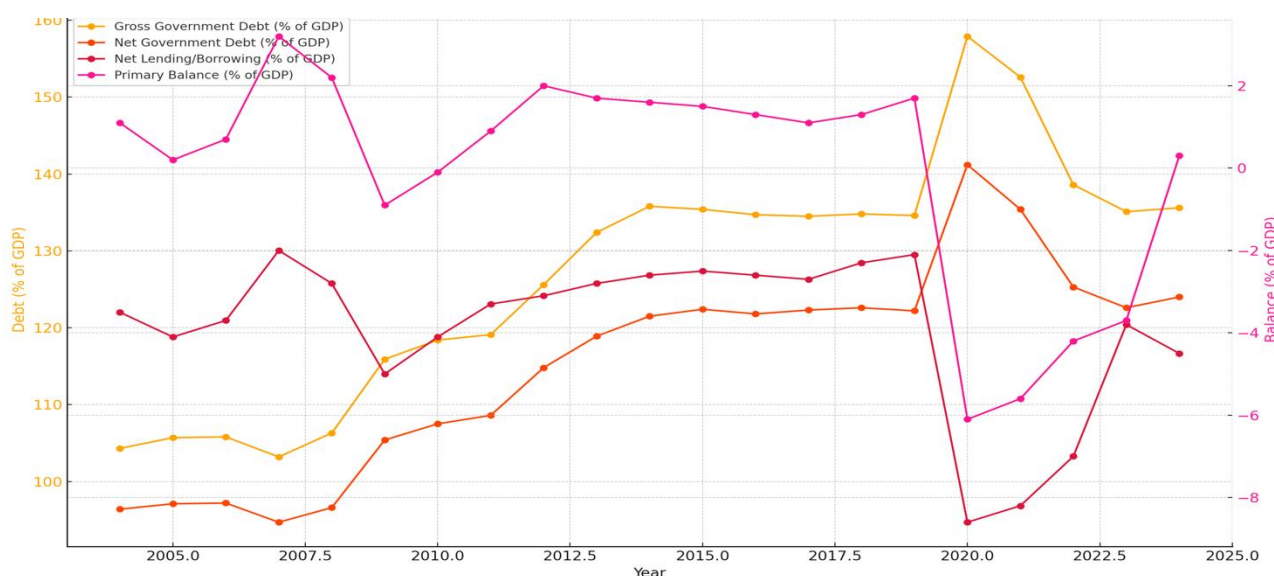
Source: compiled by the author based on data [5].

Throughout most of the analyzed period, the cyclically adjusted budget balance remained negative, indicating a persistent structural deficit. This suggests that even under favorable economic conditions, Italy's fiscal position remained weak. In contrast, the primary balance was predominantly positive until 2019, reflecting the government's efforts to maintain fiscal discipline excluding debt servicing costs. However, with the onset of the COVID-19 pandemic in 2020, this indicator deteriorated sharply, turning negative.

Between 2004 and 2019, total government expenditures fluctuated within the range of 48–51% of GDP. In 2020, a sharp increase to 56.8% was observed, driven by extensive anti-crisis measures and rising social spending. Following this peak, expenditures began to decline gradually. Government revenues, on the other hand, showed more stable growth, reaching a peak of around 48% of GDP in 2013–2014. Although revenues declined slightly during the pandemic years, they remained relatively stable overall.

From 2004 to 2024, Italy demonstrated a steady increase in both gross and net public debt, indicating a prolonged fiscal imbalance. Gross government debt remained above 100% of GDP throughout the entire period and began to rise sharply following the 2008 global financial crisis. It reached its peak in 2020 — over 157% of GDP — as a result of large-scale anti-crisis spending triggered by the COVID-19 pandemic. Although there was some reduction in debt pressure afterward, the debt level remained around 135% of GDP in 2024, pointing to continued high debt dependency. Net government debt followed a similar trend, growing alongside gross debt but at a slightly lower level. This situation reflects the government's limited ability to accumulate financial assets that could offset its liabilities.

The analysis of the fiscal balance shows that Italy ran a predominantly negative overall balance (net lending/borrowing) throughout the period, underlining the deficit-driven nature of its fiscal policy. The worst figures were recorded in 2020–2021, when the deficit exceeded 8% of GDP. Gradual improvement after 2022 suggests some fiscal consolidation, though a full return to pre-crisis levels has not yet been achieved.

Pic 2. Main indicators of fiscal balance of Italy (% of GDP) for the period 2004–2024.
Source: compiled by the author based on data [5].

The primary balance remained positive in most years prior to the pandemic, indicating the government's attempts to maintain fiscal discipline excluding debt servicing costs. However, from 2020 onward, this indicator also turned negative, further weakening the country's overall fiscal stance. By 2024, a primary surplus had re-emerged, but its size remains modest.

To conclude, Italy's fiscal policy from 2004 to 2024 played a key role in maintaining macroeconomic stability under global uncertainty. Despite some periods of consolidation, the

country continues to face a structural deficit, high public debt, and limited fiscal space. The COVID-19 crisis led to a sharp rise in deficit and debt. By 2023–2024, fiscal indicators began to improve, with a declining deficit and recovering primary balance. However, debt levels remain high, posing long-term risks for the economy.

REFERENCES:

1. International Monetary Fund. (2025). Fiscal monitor: Managing public wealth. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/fiscal-monitor/2025/English/text.ashx> (date of access: 19.06.2025)
2. Dabla-Norris, E., Era, D., Nabar, M. (2024). Fiscal and Monetary Policy Interactions in the Post-Pandemic World. Global Policy. DOI. URL: <https://academic.oup.com/oep/article/74/2/359/632089841> (date of access: 19.06.2025)
3. Italy: toward a growth-friendly fiscal reform / Michal Andrle, Shafik Hebous, Alvar Kangur, Mehdi Raissi // *Economia Politica*. – Springer Science and Business Media, 2020. – Vol. 38, No 1. – P. 385–420. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s40888-020-00198-1.pdf> (date of access: 22.06.2025)
4. Frangiamore F. Essays on fiscal policy shocks in Italy: empirical analysis using regional data: PhD thesis / Francesco Frangiamore. – Palermo : Università degli Studi di Palermo, 2024. URL: https://tesidottorato.depositolegale.it/bitstream/20.500.14242/85012/1/Tesi_dottorato_Frangiamore.pdf (date of access: 20.06.2025)
5. International Monetary Fund. Financial Access Survey (FAS) URL: [https://data.imf.org/en/Data-Explorer?datasetUrn=IMF.STA:FAS\(4.0.0\)](https://data.imf.org/en/Data-Explorer?datasetUrn=IMF.STA:FAS(4.0.0)) (date of access: 22.06.2025)

*Тимохіна Ю. І., к.е.н., доц. Розмарина А. Л.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ЕКОЛОГІЧНИЙ НАПРЯМ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Екологічний напрям податкової політики Європейського Союзу став важливим інструментом у досягненні його кліматичних цілей та цілей сталого розвитку, зокрема в рамках Європейського зеленого курсу. Ця стратегічна політика, запроваджена у 2019 році, передбачає, що до 2050 року ЄС стане першим у світі кліматично нейтральним континентом, і визначає оподаткування як ключовий механізм стимулювання екологічної відповідальності, інтерналізації екологічних екстерналій та фінансування зелених ініціатив [1].

Екологічні податки, за визначенням Євростату та ОЕСР, - це податки, базою яких є фізична одиниця, що негативно впливає на довкілля, наприклад, споживання енергії, викиди, використання транспорту та видобуток ресурсів. В ЄС ці податки поділяються на чотири основні категорії: енергетичні податки, транспортні податки, податки на забруднення та податки на ресурси [3].

Основою екологічної податкової політики ЄС є Директива про оподаткування енергоресурсів, прийнята у 2003 році (Директива 2003/96/ЄС). Вона встановлює мінімальні податкові ставки на енергетичні продукти, такі як моторне паливо та паливо для опалення. Однак, в даний час Директива переглядається з метою приведення її у відповідність до оновлених кліматичних цілей ЄС, зокрема, в рамках законодавчого пакету «Fit for 55» («Підготуватись до 55»). Цей пакет має на меті скоротити чисті викиди парникових газів на 55% до 2030 року та пропонує перекалібрувати оподаткування енергії

на основі вмісту вуглецю та енергоефективності, скасувати застарілі пільги та краще підтримувати зелені інновації.

Іншим важливим інструментом в архітектурі екологічного оподаткування є Механізм прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ). СВАМ запроваджує вуглецеву ціну на імпорт певних товарів - таких як сталь, цемент та добрива - з країн з менш суворим екологічним законодавством. Його мета - запобігти «витоку вуглецю», коли промисловість ЄС переміщує виробництво в юрисдикції з нижчими екологічними стандартами. Перехідний етап СВАМ розпочався в жовтні 2023 року, а повне впровадження заплановане на 2026 рік [2].

Система торгівлі викидами (СТВ) ЄС також відіграє вирішальну роль у ціноутворенні на викиди вуглецю за допомогою підходу, заснованого на обмеженні та торгівлі квотами. Компанії повинні купувати квоти на кожну тонну CO₂, яку вони викидають, що створює ринковий стимул для скорочення викидів. Доходи СТВ, які за останні роки перевищили 30 млрд євро щорічно, все частіше спрямовуються до зелених фондів, таких як Інноваційний фонд, Фонд модернізації та майбутній Соціальний кліматичний фонд.

Статистичні дані відображають зростаючу роль екологічного оподаткування у фінансовій політиці ЄС. У 2022 році екологічні податки згенерували приблизно 299 млрд євро надходжень по всьому ЄС, що становить 2,0% ВВП та 5,4% загальних податкових надходжень. Енергетичні податки домінують у структурі, складаючи близько 75% загальних податкових надходжень від екологічних податків. Найвищі надходження на душу населення спостерігаються в таких країнах, як Швеція, Данія та Нідерланди, де екологічні податки інтегровані в ширші стратегії сталого розвитку [3].

Незважаючи на ці досягнення, запровадження екологічних податків пов'язане з низкою проблем. Так, вони можуть непропорційно обтяжувати домогосподарства з низьким рівнем доходів, особливо в контексті енергетичних і транспортних податків. Щоб вирішити цю проблему, ЄС сприяє поверненню коштів вразливим групам населення через знижки або соціальні видатки. Крім того, Соціальний кліматичний фонд, який має запрацювати у 2026 році, покликаний допомогти домогосподарствам, мікропідприємствам та користувачам транспорту покрити витрати, пов'язані з «зеленим» переходом.

Ще однією проблемою є відсутність податкової гармонізації між країнами-членами. Хоча ЄС встановлює мінімальні стандарти через такі директиви, як Єдиний податковий дороговказ, окремі країни зберігають суверенітет над своїми національними податковими системами. У відповідь на це Єврокомісія та ОЕСР виступають за посилення фінансової координації та підтримують інтеграцію практик «зеленого» бюджетування [4].

Отже, у перспективі очікується поглиблення екологічної спрямованості податкової політики ЄС. Екологічне оподаткування все частіше розглядається як інструмент подвійного призначення - одночасно виправляючи недоліки екологічного ринку та забезпечуючи стійке державне фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

- 1 European Commission. (2019). The European Green Deal. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 24.06.2025).
- 2 European Commission. (2023). Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en (дата звернення: 24.06.2025).
- 3 Eurostat. (2024). Environmental tax statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics (дата звернення: 25.06.2025).
- 4 OECD. (2022). Taxing Energy Use for Sustainable Development. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/taxation.html> (дата звернення: 26.06.2025).
- 5 European Environment Agency. (2023). The EU Emissions Trading System (ETS). URL: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/about-eu-ets_en (дата звернення: 26.06.2025).

СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

В сучасному світі рішення прийняті керуючими посадовцями влади можуть призвести до колосальних змін в державі та всесвіті загалом. Тому з огляду на поточні реалії дуже актуальною є аналіз фінансової політики в сучасних умовах та її майбутні прогнози. В даній галузі існує чимало досліджень зроблених як світовими організаціями, так і особисті дослідження науковців, наприклад Ахмад С., Нейборс Дж., Шейнер Л., Нікхіл С., Ботха Р., Вентер Ф. та інші.

На початку 2025 року було опубліковано аналітичний звіт МВФ про поточно становище фінансової політики в світі. До головних висновків відноситься високий рівень невизначеності, яка має згубний ефект на фінансову політику. Спостерігається сильне посилення фінансових умов, у великій кількості країн центральні банки сильно підвищили відсоткову ставку по кредиту, що ускладнило доступ до кредитування та підвищило цінність грошей, це призвело до серйозних проблем із фінансуванням. Дуже впливовим аспектом є ріст обслуговування державного боргу у всіх країн. Прогнозується загальне погіршення фінансового прогнозу. Наразі загальний рівень дефіциту державного бюджету знаходиться на рівні 5% ВВП (станом на 2024 рік). Причини проблем сьогодення накопичувались роками, але «відкрилась скринька Пандори» після пандемії Covid-19 під час якої більша кількість країн накопичила значні борги. Одною з головних причин світової нестабільності є політична ситуація та існування озброєних конфліктів. Наприклад бойові дії в Україні, які сильно ускладнили всі галузі міжнародної взаємодії країн, які гарантували їх розвиток. При цьому додалися фінансові витрати на вирішення цього питання, найбільш вразливими в цій ситуації є Україна та ЄС. Щоб підлаштуватися під зміни країнам слід реформувати існуючу систему та зробити фінансову політику більш гнучкою та адаптивною, а для того щоб запобігти проблем із покриттям державного бюджету слід уникати короткострокових заборгованостей [1].

Як зазначалось в звіті МВФ наслідки останніх подій зазнали всі держави, незалежно від їх економічного рівня, тому Південно-Африканська Республіка є цікавим прикладом. Для початку було оглянуто декілька наукових статей в яких аналізують дії уряду, які наслідки вони мали та сучасні проблеми фінансової політики країни. В двох обраних статтях автори приділяють велику увагу до проблеми сильного та швидкого росту державного боргу країни, який становив більше 50% за останні 10 років. Причиною такого стану вважають не лише світові кризи, а й невірне управління з боку уряду. Для вирішення проблеми, автори вважають необхідним розробити детальний план дій нової гнучкої політики, який буде здатен врегулювати поточну ситуацію [2, 3].

Для аналізу були взяті показники 2015-2025 років. Циклічно скореговане сальдо бюджету ПАР було негативним (від -3,6% до -6,6%) весь проміжок час, отже надходження уряду менші за їх витрати. Динаміка загальних видатків колихається у межах 29,9%-34,6% ВВП, що свідчить про помірний рівень втручання держави в економіку та те що вона фінансує на свої потреби близько третина від ВВП. Циклічно скореговане первинне сальдо має негативну динаміку всі роки, окрім 2021 (0%) та 2022 (0,5%), отже навіть без урахування обслуговування боргу держава витрачає більше ніж заробляє. Всі 11 років країна виступає чистим боржником, рівень запозичення сягнув свого піку у 9,6% від ВВП 2020 року, через пандемію. Цей показник включає в себе обслуговування боргу, що одразу можна побачити порівнявши із минулим показником. Отже можна сказати, що поточна стратегія не здатна вірно оцінювати ситуацію та призводить до вагомого дефіциту бюджету. Валовий та чистий державні борги ПАР наразі сягають свого максимуму. За

останні 10 років із помірного рівня у 45,2% та 41% відповідно, борг виріс до 79,% та 77,5% у 2025 році. Таке велике накопичення боргу сталося по різних причинах серед яких пандемія, криза електропостачання та невірне управління бюджетом країни. Різниця між цими двома показниками незначна, тому зрозуміло, що навіть якщо країна використає всі свої активи вона не зможе покрити і половини свого боргу. Негативна динаміка первинного сальдо підкріплює висновок щодо неефективного розподілу бюджету та надмірних витрат. Всі загальні доходи бюджету за 11 років склали менше 30% від ВВП, що свідчить про недостатнє наповнення бюджету та велику нестачу фінансів [3].

В ПАР дуже велика проблем із обслуговуванням державного боргу, яка супроводжується низькими надходженнями до бюджету. Отже, зараз країна знаходиться на кордоні кризи, для запобігання якої потрібно вчиняти відповідні дії по стабілізації економіки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

- 1 Fiscal monitor. Fiscal policy under Uncertainty. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2025/04/23/fiscal-monitor-April-2025> (дата звернення 19.06.2025)
- 2 Роберт Ботха, «Південно-Африканський борг виріс до небес - потрібні нові правила для його управління». The conversation. URL: <https://theconversation.com/south-africas-debt-has-skyrocketed-new-rules-are-needed-to-manage-it-248355> (дата звернення 20.06.2025)
- 3 Фуше Вентер. «Якірна надія: роздуми про Південно-Африканську фінансову політику». Economic research Southern Africa. URL: <https://econrsa.org/publications/fiscal-anchors-and-fiscal-consolidation/> (дата звернення 20.06.2025)
- 4 Fiscal monitor. South Africa. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGCB_G01_PGDP_PT@FM/ZAF (дата звернення 22.06.2025)

*Уривська А. А., к.е.н., доц. Пічугіна Ю. В.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА МЕКСИКИ

Фіскальна політика є ключовим інструментом державного регулювання економіки, що охоплює систему державних доходів і витрат, бюджетне планування та перерозподіл ресурсів у суспільстві. У країнах, що розвиваються, до яких належить і Мексика, фіскальна політика відіграє критично важливу роль у стимулюванні економічного зростання, зниженні рівня бідності, підтримці соціальних програм і зміцненні макроекономічної стабільності.

Мексика має складну структуру державних фінансів, що поєднує ринкову відкритість, нафтозалежність бюджету, значну неформальну економіку та необхідність здійснювати соціальні витрати в умовах обмежених ресурсів. У цьому контексті ефективна фіскальна політика покликана не лише забезпечити фінансування державних функцій, а й реагувати на зовнішні виклики — глобальні кризи, коливання цін на сировину, потребу в структурних реформах.

Упродовж 2015–2024 років бюджетна політика Мексики мала переважно підтримувальний характер. Доходи державного бюджету коливалися в межах 22,7–24,6% ВВП, поступово зростаючи завдяки кращому збору податків. Тимчасове зниження доходів у 2018–2019 роках могло бути пов'язане з уповільненням економіки або труднощами в податковій системі.

Видатки зросли з 26,6% ВВП у 2015 році до 30,4% у 2024 році. Основне зростання відбулося після 2020 року — на тлі заходів підтримки економіки під час пандемії, розширення соціальних програм і зростання витрат на інфраструктуру.

Стійкий розрив між доходами та видатками (3–6% ВВП щороку) вказує на хронічний дефіцит бюджету, що потребує зваженішого підходу до державних фінансів у майбутньому. Загалом, Мексика проводила соціально орієнтовану політику, фінансуючи її переважно за рахунок позик, що може створювати фінансові ризики у довгостроковій перспективі.

Бюджет Мексики залишався в стані дефіциту: витрати стабільно перевищували доходи. Загальний дефіцит досяг –5,7% ВВП у 2024 році, що пов'язано зі зростанням видатків, зокрема на обслуговування держборгу.

Водночас первинне сальдо (без урахування відсотків за боргом) майже щороку було позитивним — держава контролювала основні витрати. Наприклад, у 2017 році первинний профіцит становив 2,5% ВВП. Але цього було недостатньо: високі виплати за боргами «з'їдали» бюджет.

Зниження первинного профіциту до 0,2% у 2024 році сигналізує про зростаючий фінансовий тиск. Для стабільності країна потребує або збільшення доходів, або скорочення витрат і зменшення боргового навантаження.

Циклічно скориговане первинне сальдо (без урахування боргових відсотків) до 2023 року залишалося позитивним, що вказувало на контроль над основними витратами. Але вже у 2024 році воно впало до +0,1%, фактично втративши запас для маневру.

Загалом ситуація погіршується: боргові зобов'язання зростають, а фіскальний простір звужується. Для стабільності Мексика має зменшити неефективні витрати, збільшити доходи бюджету та краще управляти боргом.

Динаміка валового та чистого державного боргу Мексики у 2015–2024 роках свідчить про помірно високе боргове навантаження з коливаннями через внутрішні та зовнішні фактори. Валове зобов'язання коливалося між 51–58,5% ВВП, зростаючи різко у 2020 році через кризу COVID-19, частково знижуючись у 2023, але знову підвищуючись у 2024 році на тлі активізації запозичень. Чистий борг демонстрував схожу тенденцію, збільшуючись із 44,9% до 51,4% ВВП, що відображає зменшення фінансових резервів. Загалом, зростання боргових ризиків вимагає від фіскальної політики оптимізації запозичень, зміцнення фіскальної бази та ефективного управління активами для забезпечення фінансової стійкості.

У висновку можна сказати, що фіскальна політика Мексики переважно була спрямована на збільшення витрат і мала соціально орієнтований характер, що проявлялося у стійкому перевищенні видатків над доходами бюджету. Водночас, незважаючи на окремі позитивні зрушення у сфері податкового адміністрування та збереження первинної рівноваги у більшості років, структурні дисбаланси залишалися домінантною ознакою бюджетної системи країни.

Доходна частина бюджету формувалася здебільшого за рахунок податкових надходжень, однак її рівень не відповідав зростаючим зобов'язанням держави у соціальній, інфраструктурній та борговій сферах. Видатки мали тенденцію до поступового зростання, особливо в умовах запровадження заходів, що спрямовані на пом'якшення наслідків кризових явищ, такі як пандемія COVID-19.

Такий підхід дозволяв підтримувати внутрішній попит та соціальну стабільність, проте сприяв посиленню бюджетного тиску та формуванню сталого дефіциту. На тлі зростаючого дефіциту збільшувалося й боргове навантаження. Зростання як валового, так і чистого державного боргу свідчить про залежність бюджету від зовнішніх і внутрішніх запозичень, що створює ризики у середньо- та довгостроковій перспективі, особливо за умови потенційного зростання вартості обслуговування боргу.

Узагальнюючи, фінансова політика Мексики у зазначений період була спрямована на забезпечення соціальних зобов'язань і макроекономічної стабільності, проте здійснювалася в умовах обмежених доходів і зростаючих видатків, що призвело до накопичення боргових ризиків. Це вказує на необхідність структурних реформ у сфері державних фінансів — розширення фінансової бази, підвищення ефективності видатків та впровадження заходів для стабілізації бюджету задля забезпечення довгострокової стійкості фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Banxico, central bank, Banco de México: веб-сайт: URL: <https://www.banxico.org.mx/> (дата звернення: 21.06.2025)
2. International Monetary Fund. Mexico: Fiscal Transparency Evaluation веб-сайт: URL: https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/10/03/Mexico-Fiscal-Transparency-Evaluation-46282?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.06.2025)
3. BBVA. Mexico | Mexico needs a fiscal rule: веб-сайт. URL: https://www.bbvaresearch.com/en/publicaciones/mexico-mexico-needs-a-fiscal-rule?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.06.2025)

Баркар К. І.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

МАКРОЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА США У 2014–2024 РОКАХ: ВИКЛИКИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНФЛЯЦІЇ

Упродовж останнього десятиліття Сполучені Штати Америки зіткнулися з низкою масштабних економічних викликів, зокрема пандемією COVID-19, періодами фінансового стимулювання та зростанням інфляції. Аналіз макроекономічних показників у 2014-2024 роках дозволяє виявити ключові тенденції у сфері державного боргу, бюджетного дефіциту та інфляції (таблиця 1).

По-перше, загальний державний борг США протягом усього аналізованого періоду залишався стабільно високим. Якщо у 2014 році борг становив 104,4 % ВВП, то у 2024 році він досяг 120,8 % ВВП. Найвищого рівня борг сягнув у 2020 році (132,0 % ВВП), що було прямим наслідком безпрецедентних фінансних заходів у відповідь на пандемію [1]. У наступні роки спостерігалася поступове зниження боргового навантаження, проте після 2022 року тенденція знову змінилася у бік зростання.

Таблиця 1

Макроекономічні показники США у 2014-2024 роках

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2000	2021	2022	2023	2024
Загальний державний борг (% ВВП)	104	105	107	106	107	108	132	125	119	119	121
Чисте кредитування/за позичення (% ВВП)	-4,0	-3,5	-4,4	-4,8	-5,3	-5,8	-14,1	-11,4	-3,7	-7,2	-7,3
Рівень інфляції (річна зміна у відсотках)	0,5	0,7	2,2	2,2	1,9	2,1	1,6	7,4	6,4	3,2	2,7

Джерело: [1-2].

По-друге, динаміка чистого кредитування/запозичення (% ВВП) демонструє постійну наявність бюджетного дефіциту. У 2020-2021 роках дефіцит сягав критичних значень - 14,1 % та -11,4 % ВВП відповідно. Це відображає обсяг державної підтримки домогосподарств, бізнесу та систем охорони здоров'я у відповідь на кризу [5]. Незважаючи на часткове скорочення дефіциту до -3,7 % у 2022 році, у 2023-2024 роках відбулося повторне його зростання до -7,2 % та -7,3 % ВВП. Така тенденція свідчить про складнощі з фіскальною консолідацією у період політичної поляризації та боргових переговорів у Конгресі.

По-третє, інфляційна динаміка за аналізований період характеризується контрастністю. Після помірних значень у 2014-2019 роках (у середньому 1,6-2,2 %), у 2021-2022 роках США пережили інфляційний сплеск: відповідно 7,4 % та 6,4 %. Це було зумовлено як глобальними факторами (перебої з постачанням, енергетична криза), так і внутрішніми чинниками (постпандемійне зростання попиту на фоні бюджетного стимулювання). У 2023-2024 роках інфляцію вдалося частково приборкати (3,2 % та 2,7 %), що свідчить про ефективність монетарної політики Федеральної резервної системи.

Таким чином, макроекономічні показники США у 2014-2024 роках ілюструють складну взаємодію між фіскальною експансією, зростанням боргового навантаження та інфляційною динамікою. Основним викликом на майбутнє залишається збалансування потреби у підтримці економіки з необхідністю фіскальної стійкості та контролю над інфляцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. U.S. Department of the Treasury. (2025). Executive Summary to the Financial Report of the U.S. Government, Fiscal Year 2024. URL: <https://fiscal.treasury.gov/files/reports-statements/financial-report/2024/executive-summary-2024.pdf> (дата звернення 27.06.2025).
2. U.S. Bureau of Labor Statistics. (2025). Consumer Price Index Summary. URL: <https://www.bls.gov/news.release/cpi.nr0.htm> (дата звернення 27.06.2025).

*доктор філософії, доц. Алексеєвська Г. С., Цуркан Д. М.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ГРУЗІЇ

У 2024–2025 роках фіскальна політика Грузії продовжує демонструвати приклад стратегічного підходу до бюджетного планування та управління державними фінансами. На фоні глобального погіршення фіскальної ситуації, пов'язаного з енергетичною кризою, впливом пандемії COVID-19, геополітичною напруженістю та високими процентними ставками, Грузія змогла зберегти стабільний рівень дефіциту – 2,4 % ВВП.

Згідно з аналітичним звітом МВФ Fiscal Monitor (квітень 2025), середньосвітовий дефіцит перевищує 5 % ВВП, а рівень державного боргу у багатьох країнах сягнув критичних 90–100 %. У цьому контексті Грузія виділяється позитивним прикладом: бюджетна дисципліна поєднується з макроекономічною стабільністю та високими темпами зростання ВВП. У 2024 році темпи зростання економіки сягнули 9 %, а у 2025 — близько 6 %.

Це дало змогу уряду не тільки уникнути надмірного збільшення дефіциту, а й нарощувати доходи за рахунок посилення податкового адміністрування та запровадження нових джерел доходу — зокрема оподаткування фінансового та грального секторів. Частка доходів бюджету до ВВП досягла 27,9 %, що є найвищим показником за останнє десятиліття. Водночас витрати залишаються контрольованими і варіюються в межах 30–31 % ВВП.

Станом на кінець 2024 року валовий державний борг знизився до 36 % ВВП, причому понад половина боргу номінована у національній валюті. Це дозволяє зменшити валютні ризики та забезпечити стійкість до зовнішніх шоків. У 2020 році борг сягав пікового значення 60 % ВВП, що свідчить про значний прогрес у фінансовій консолідації.

Центральний банк Грузії підтримував облікову ставку на рівні 8 %, що дозволило утримати інфляцію у межах цільового коридору 3–4 %. Така збалансованість фінансової та монетарної політики сприяє підтриманню макроекономічної стабільності, привабливості країни для іноземних інвесторів та сталого розвитку внутрішнього ринку.

Суттєві зрушення відбулися і в реформуванні державного управління. В рамках співпраці з МВФ (Stand-by Arrangement), уряд активно впроваджує середньострокові бюджетні рамки, вдосконалює управління державними підприємствами (SOE), а також запроваджує інструменти аналізу ефективності державних витрат (spending reviews). Це дозволяє не тільки оптимізувати бюджетні потоки, а й підвищити прозорість фінансових процесів.

Особливу увагу приділено удосконаленню системи податкового адміністрування: автоматизація збору податків, цифровізація звітності, боротьба з ухиленням та сірими зонами, введення стимулів для добровільної сплати. У перспективі обговорюється перехід від плоскої 15 % ставки до помірної прогресивної шкали, що дозволить підвищити соціальну справедливість без надмірного тиску на бізнес.

Аналітичні індикатори фінансової політики підтверджують її ефективність. Циклічно скориговане сальдо покращилось з –6,7 % у 2020 до –2,6 % у 2025, первинне сальдо — з –7,6 % до –0,75 %, а показник доходів бюджету — з 24,9 % до майже 28 %. Це свідчить про зменшення структурного дефіциту й повернення до збалансованої фінансової політики, зорієнтованої на розвиток.

Таким чином, фінансова політика Грузії у 2024–2025 роках є прикладом стійкості та гнучкості, які поєднуються з модернізацією та стратегічною орієнтацією. Її досвід може бути надзвичайно корисним для країн, що перебувають у процесі реформ і прагнуть зберегти фінансову стабільність у складних зовнішніх умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Fiscal monitor. Fiscal Policy under Uncertainty. IMF. URL: https://drive.google.com/file/d/14vCtQDoy2FikkUiF6_0qevspXB_YV8E6/view?hl=ru (дата звернення 20.06.2025)
2. Georgia: Staff Concluding Statement of the 2025 Article IV Mission. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2025/06/04/06042025-mcs-georgia-staff-concluding-statement-of-the-2025-article-iv-mission> (дата звернення 20.06.2025)
3. Georgia: 2024 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Georgia. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/05/24/Georgia-2024-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-549479> (дата звернення 20.06.2025)
4. Problems of Tax Administration and its Impact on Budget Revenues. URL: https://www.researchgate.net/publication/358291876_Problems_of_Tax_Administration_and_its_Impact_on_Budget_Revenues (дата звернення 20.06.2025)
5. Georgia: IMF Staff Concluding Statement of the 2025 Article IV Mission. URL: <https://ieu-monitoring.com/editorial/georgia-imf-staff-concluding-statement-of-the-2025-article-iv-mission/829471?> (дата звернення 20.06.2025)
6. The National Bank of Georgia. URL: <https://nbg.gov.ge/en/monetary-policy/currency> (дата звернення 20.06.2025)
7. Government revenue. IMF. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/rev@FPP/USA/FRA/JPN/GBR/SWE/ESP/ITA/ZAF/IND> (дата звернення 19.06.2025)

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ГРЕЦІЇ

Упродовж останнього десятиліття фінансова політика Греції формувалась під впливом як внутрішніх викликів, так і зовнішнього тиску. Після затяжної боргової кризи початку 2010-х років країна змушена була проводити жорстку бюджетну політику, прагнучи відновити довіру міжнародних кредиторів, стабілізувати публічні фінанси й повернутися до економічного зростання. Згодом ситуацію ускладнила пандемія COVID-19, яка змістила фокус уряду з економії на підтримку населення й бізнесу в умовах кризи. Це стало переломним моментом для державних фінансів, оскільки потреба оперативно реагувати на нові виклики змусила уряд змінити попередні підходи до управління бюджетом. Фінансова система зазнала значного навантаження через зростання соціальних витрат та запровадження масштабних програм допомоги, спрямованих на пом'якшення наслідків економічного спаду.

Аналізуючи основні показники фінансової політики Греції (рис. 1), можна помітити кілька ключових тенденцій у динаміці бюджету та державного боргу. У 2015–2019 роках країна дотримувалася суворої бюджетної дисципліни, що відобразилося у поступовому скороченні державних видатків: їхня частка у ВВП знизилася з 51,9% до 47,6%. Це супроводжувалося стримуванням дефіцитів і досягненням первинних профіцитів, які дозволяли покривати базові потреби без додаткового залучення запозичень. Циклічно скориговане первинне сальдо в цей період залишалося позитивним, хоча поступово зменшувалося з 7,2% до 5,5% потенційного ВВП. Одночасно рівень державного боргу, попри спроби його скорочення, залишався дуже високим – понад 180% ВВП, що свідчило про значне боргове навантаження навіть за умов активного стримування видатків.

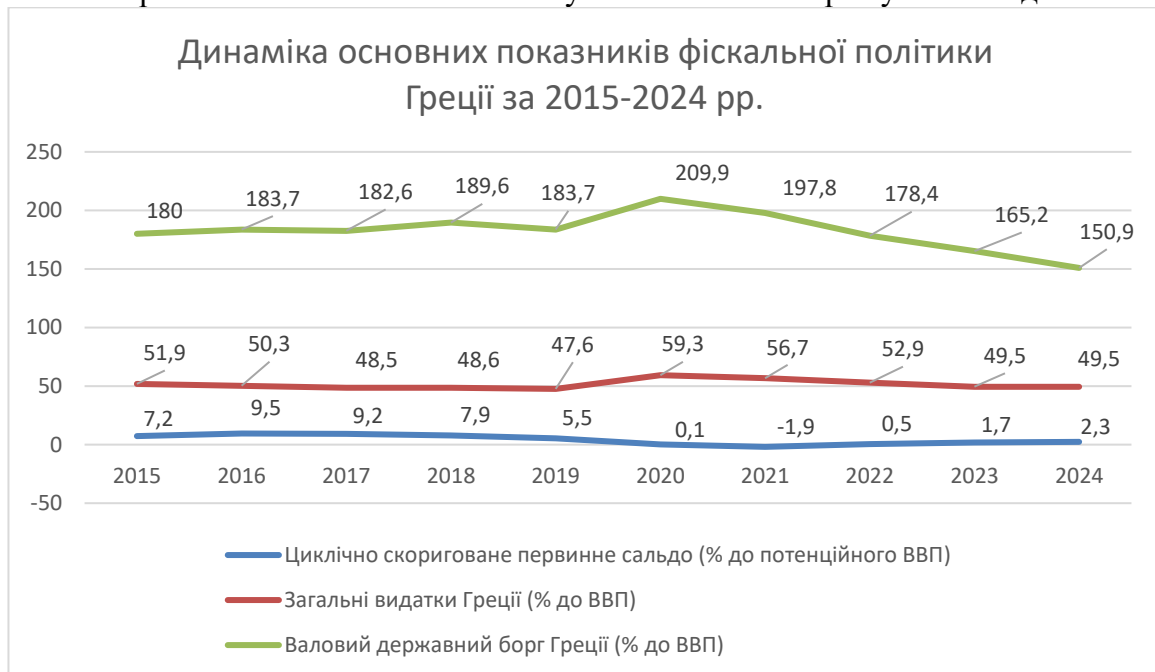

Рис 1. Динаміка основних показників фінансової політики Греції за 2015-2024 рр.
Джерело: складено автором на основі даних [1], [2] та [3].

У 2020 році ситуація різко змінилася під впливом пандемії COVID-19. Держава була змушена збільшити видатки, щоб протидіяти економічній кризі, підтримати систему охорони здоров'я та забезпечити соціальну допомогу. У результаті частка видатків

стрибнула до 59,3% ВВП, а циклічно скориговане первинне сальдо вперше за аналізований період стало майже нульовим (0,1% у 2020 році), а вже наступного року - від'ємним (-1,9%). Це призвело до різкого зростання державного боргу, який досяг пікового рівня у 209,9% ВВП. Такі зміни свідчать про вимушений відхід від політики суворої економії для пом'якшення наслідків масштабної кризи.

Починаючи з 2022 року уряд повернувся до більш стриманого управління публічними фінансами. Видатки поступово знижувалися і до 2024 року стабілізувалися на рівні 49,5% ВВП. Циклічно скориговане первинне сальдо відновило позитивні значення (2,3% до потенційного ВВП), а державний борг почав зменшуватись, знизившись із кризового рівня понад 200% до 150,9% ВВП у 2024 році.

У цей період інші важливі показники також відображали зміни у фінансовій політиці. Загальне сальдо демонструвало профіцити у 2016-2019 роках, що свідчить про успішність заходів зі скорочення дефіцитів на тлі суворого контролю витрат. Водночас загальні доходи бюджету трималися на рівні 48-49% ВВП, що вказує на відносну стабільність податкових надходжень навіть у кризові періоди та підкреслює здатність держави забезпечувати фінансування ключових сфер.

Загалом фінансова політика Греції у 2015-2024 роках пройшла два ключові етапи: жорстке обмеження видатків і спроби зниження боргу в період післякризового відновлення, а також активізацію державної підтримки економіки під час пандемії з подальшим поверненням до стриманішої бюджетної політики. Хоча фінансове становище країни ще залишається вразливим, позитивна динаміка останніх років свідчить про чіткий курс на стабілізацію державних фінансів. У найближчі роки важливим завданням стане підтримка економічного зростання без надмірного збільшення державних витрат та подальше поступове скорочення державного боргу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. International Monetary Fund. Cyclically adjusted primary balance (% of Potential GDP). URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGCBP_G01_PGDP_PT@FM/ADVEC/FM_EMG/FM_LIDC (дата звернення: 03.07.2025)
2. International Monetary Fund. Expenditure (% of GDP). URL: https://www.imf.org/external/datamapper/G_X_G01_GDP_PT@FM/ADVEC/FM_EMG/FM_LIDC (дата звернення: 03.07.2025)
3. International Monetary Fund. Gross debt position (% of GDP). URL: https://www.imf.org/external/datamapper/G_XWDG_G01_GDP_PT@FM/ADVEC/FM_EMG/FM_LIDC (дата звернення: 03.07.2025)

Дробик І. О.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

У 2025 році світова економіка перебуває під потужним тиском зовнішніх конфліктів, внутрішніх викликів та трансформацій у фінансовій політиці. Енергетична криза, наслідки пандемії COVID-19 і геополітична напруга спричинили стрімке зростання державного боргу, який у багатьох країнах перевищив 100% ВВП. Обслуговування боргу ускладнилося через високі процентні ставки, що звузило простір для фінансових маневрів.

Інфляція залишається на підвищеному рівні, а торговельні обмеження і сповільнення економіки Китаю чинять додатковий тиск на глобальні ринки.

У відповідь на ці виклики Міжнародний валютний фонд закликає до переходу від надзвичайних фінансових стимулів до стратегічного управління. Це означає не лише

зменшення витрат, а й підвищення їх ефективності, прозорості та узгодженості із середньостроковими пріоритетами [1].

Південна Корея у 2025 році демонструє приклад ефективної координації фінансової та монетарної політики з метою стабілізації економіки. Центральний банк – Банк Кореї – активно застосовує відкриті ринкові операції, інструменти кредитування і депозитів, а також нормативи резервування. Особливий акцент зроблено на нові фінансові інструменти та механізми ліквідності, здатні швидко реагувати на кризи.

Фінансова політика уряду залишається активною: ухвалено два додаткові бюджети загальним обсягом 42 трлн для підтримки малого бізнесу, розвитку штучного інтелекту, пом'якшення наслідків торговельної війни, виплат громадянам, реструктуризації боргів і стимулювання попиту. Фінансування забезпечується за рахунок внутрішніх і зовнішніх облігацій, що підтримує валютну стабільність і ліквідність внутрішнього ринку.

Прогнозований фінансовий дефіцит становить близько 4% ВВП, а державний борг – майже 49%. Незважаючи на це, дії уряду і центрального банку залишаються скоординованими: зниження облікових ставок поєднується з розширенням державних витрат, що створює мультиплікативний ефект для економіки. Проте уряд також обережно використовує макропруденційні інструменти, стабілізаційні фонди (наприклад, ₩40 трлн резерв), та довгострокове стратегічне планування для уникнення перегріву ринку і ризиків валютної нестабільності [2].

Динаміка циклічно скоригованого та первинного бюджетного сальдо Південної Кореї у 2019-2025 роках свідчить про гнучкість фінансової політики в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів. У 2019 році зафіксовано профіцит +0,5% потенційного ВВП, а первинне сальдо було майже нейтральним (+0,03%). З початком пандемії у 2020 році дефіцит поглибився до -1,4% (циклічний баланс) і -1,9% (первинний баланс), що відображає активне антикризове стимулювання.

У 2021 році ситуація покращилася (до +0,1% і -0,3% відповідно), однак у 2022 році через енергетичну кризу обидва показники знову знизилися (до -1,6% і -1,8%). У 2023–2024 роках спостерігається стабілізація на рівні близько -0,6%, а на 2025 рік прогнозується майже нейтральна фінансова позиція з дефіцитом -0,1%.

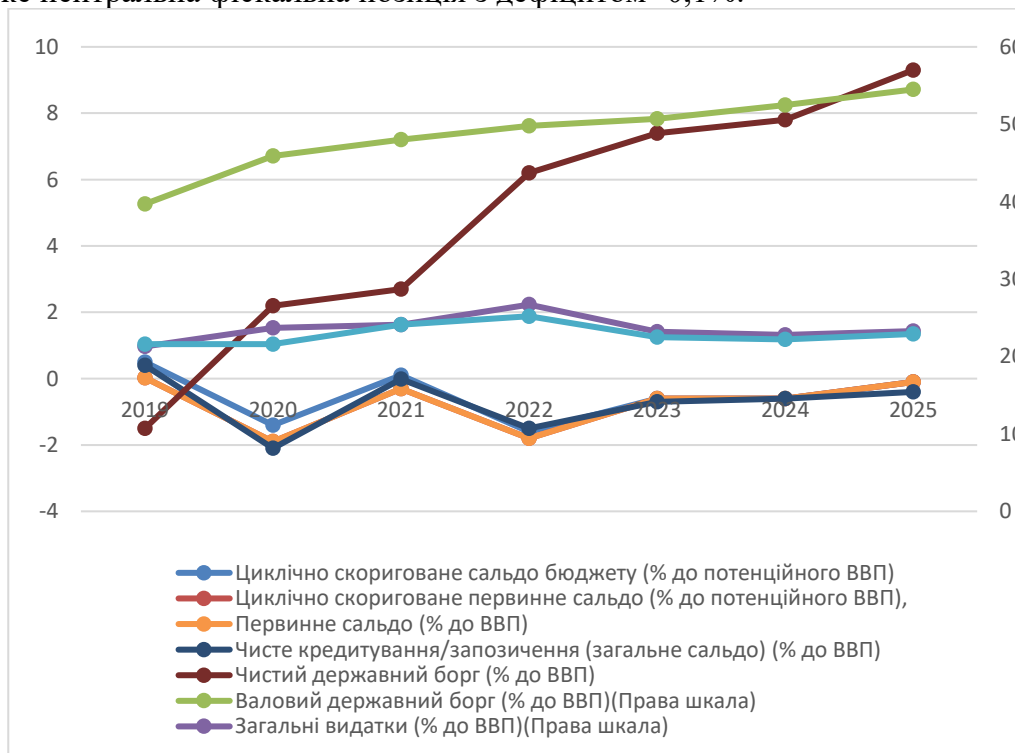

Рис. 1. Динаміка основних показників відбиваючих ефективність фінансової політики Південної Кореї за 2019-2025 роки.

Складено на основі: [3].

Загальні видатки держави зросли з 21,3% ВВП у 2019 до пікових 26,7% у 2022 році, відображаючи масштабну підтримку економіки. З 2023 року почалося поступове зниження до 22,8% у 2024, з прогнозованим зростанням до 23,3% у 2025 році у відповідь на нові виклики. Валовий державний борг за цей період зріс з 39,7% до 54,5% ВВП, залишаючись контрольованим і нижчим за середній рівень ОЕСР. Чистий борг змінився ще відчутніше: з -1,5% у 2019 до +9,3% у 2025, що свідчить про активне використання резервів і зростання зобов'язань. Незважаючи на це, податкова база країни залишається стабільною: після зростання доходів з 21,6% у 2019 до 25,2% у 2022 році, у 2023–2024 роках спостерігалось зниження, але у 2025 році очікується зростання до 22,9%. Це підтверджує здатність уряду забезпечувати виконання бюджетних зобов'язань навіть в умовах глобальної нестабільності.

Фіскальна політика Південної Кореї у 2019–2025 роках демонструє збалансований, відповідальний та адаптивний підхід до управління державними фінансами. До кризи 2019 року країна мала практично збалансований бюджет та фінансові резерви, які стали основою для масштабної підтримки економіки в період 2020–2022 років. Хоча дефіцит і борг зросли, їх рівень залишався помірним.

З 2023 року уряд почав поступово повертатися до політики бюджетної збалансованості, скорочуючи дефіцит без радикальних скорочень видатків чи підвищення податків. Така стратегія дозволила підтримати соціальні програми, стимулювати економічне зростання та зберегти довіру інвесторів, забезпечивши макрофінансову стабільність навіть в умовах тривалої глобальної турбулентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. International Monetary Fund. Fiscal Monitor – April 2025. IMF Official website. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2025/04/23/fiscal-monitor-April-2025> (дата звернення 20.06.2025).
2. The Bank of Korea. Korea's Fiscal Policy in the Post-Pandemic Era. BOK Official website. URL: <https://www.bok.or.kr/imerEng/bbs/E0002902/view.do?menuNo=600342&nttId=10090528> (дата звернення 20.06.2025).
3. International Monetary Fund. Data Portal. IMF Official website. URL: <https://www.imf.org/en/Data> (дата звернення 20.06.2025).

*доктор філософії, доц. Алексеєвська Г. С., Панькова К. В.
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ОАЕ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В контексті порівняння податкових моделей і впливу фіскальної політики на міжнародні економічні процеси, особливої уваги заслуговує досвід Об'єднаних Арабських Еміратів. Протягом тривалого періоду ОАЕ залишались однією з найбільш привабливих юрисдикцій для ведення бізнесу, зокрема завдяки відсутності податку на прибуток компаній і фізичних осіб, а також мінімальним адміністративним бар'єрам для іноземних інвесторів.

Однак з 1 січня 2018 року в країні було запроваджено податок на додану вартість (VAT) у розмірі 5%, що стало частиною політики фіскальної стабілізації, спрямованої на диверсифікацію бюджету, зменшення залежності від нафтогазового сектору та адаптацію до умов глобальної економіки.

Подальшим кроком стало введення з 2023 року корпоративного податку у 9% для компаній з прибутком понад 375 000 дирхамів (\$102 000), що стало свідченням поступового переходу до класичної фіскальної моделі. Водночас податкова система ОАЕ

залишається ліберальною порівняно з європейськими чи американськими стандартами, а спеціальні вільні економічні зони (Free Zones) дають змогу компаніям уникати оподаткування протягом кількох років за умови дотримання низки критеріїв.

Слід зауважити, що фіскальна політика ОАЕ має безпосередній вплив на міграційні процеси та ринки праці. Завдяки сприятливому податковому середовищу країна активно залучає висококваліфіковану робочу силу з країн Азії, Європи, Північної Африки, стимулюючи притік трудових мігрантів. Станом на 2024 рік, більше 88% населення ОАЕ становлять іноземці, що свідчить про високий рівень економічної відкритості.

Окрім цього, податкові стимули використовуються й для залучення інвестицій в готельно-ресторанну, туристичну, логістичну та фінансову галузі, що особливо актуально для практиканта, який проходив стажування на базі готельного комплексу ТОВ «Моцарт готель». Порівняння таких моделей з українською системою дозволяє зробити висновки щодо можливостей покращення національного бізнес-клімату.

Таким чином, фіскальна політика ОАЕ є прикладом стратегічної трансформації: від політики повної відсутності оподаткування — до помірного фіскального навантаження з одночасним збереженням пріоритету інвестиційної привабливості. Такий підхід забезпечує баланс між бюджетними потребами держави та підтримкою конкурентоспроможного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. UAE Ministry of Finance. Corporate Tax in the UAE. – [Офіційний сайт МОФ ОАЕ]. – URL: <https://mof.gov.ae/tax-legislation/> (дата звернення: 20.06.2025).
2. Federal Tax Authority (FTA). VAT in the UAE – Основні положення. – URL: <https://tax.gov.ae/en/vat.aspx> (дата звернення: 20.06.2025).
3. International Monetary Fund. United Arab Emirates: Selected Issues. – IMF Country Report No. 24/99. – April 2024. – URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/04/12/UAE-Selected-Issues-534134>
4. World Bank. Doing Business in the United Arab Emirates 2023. – URL: <https://www.worldbank.org/en/country/uae/overview> (дата звернення: 20.06.2025).
5. PwC Middle East. UAE Tax and Legal Alert – 2023. – URL: <https://www.pwc.com/m1/en/services/tax/me-tax-legal-news/2023/uae-introduces-corporate-tax.html> (дата звернення: 20.06.2025).
6. OECD. Tax Policy Reforms 2023: Special Edition on Fiscal Sustainability. – OECD Publishing, Paris, 2023. – URL: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy-reforms-26173433.htm> (дата звернення: 20.06.2025).
7. United Nations ESCWA. Fiscal Policy and Development in the Arab Region. – Beirut, 2023. – URL: <https://www.unescwa.org/publications/fiscal-policy-arab-states> (дата звернення: 20.06.2025).
8. Al Suwaidi, A. The UAE Economy: Diversification and Taxation Strategy. // Gulf Economic Review, 2023, №3, с. 45–60.
9. Дубровська Н.Є. Податкові режими в країнах Близького Сходу: приклад ОАЕ. // Світ фінансів. – 2023. – №2. – С. 112–120.
10. Міжнародна організація праці. Трудова міграція та фіскальні виклики країн Перської затоки. – Женева, 2024. – URL: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_873924/lang-en/index.htm (дата звернення: 20.06.2025).
11. World Migration Report. IOM, UN Migration. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/msite/wmr-2024-interactive/> (accessed 1.04.2025)

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА АВСТРІЇ

Фіскальна політика Австрії сьогодення це сингулярність традиційної центрально європейської політики та сучасних викликів. Дивлячись через призму зростаючої інфляції, поступового скорочення глобальної торгівлі через світову напругу, зростання тарифів та постійної невизначеності, Австрії стає корисним прикладом того як розвинена країна щосили намагається зберегти економічну стійкість і конкурентноспроможність попри виклики та невзгоди.

У 2015 році в Австрії стартувала серія ініціатив, скерованих на скорочення державного боргу та зменшення дефіциту бюджету. На той час дефіцит сягав близько 1 % ВВП, проте вже у 2016 році його вдалося знизити до 0,8 % ВВП. Завдяки стабільному економічному росту та сприятливим умовам для запозичень бюджет вийшов у профіцит у 2019 році (0,6 % ВВП), а співвідношення державного боргу до ВВП зменшилося з приблизно 85 % до 70 %. Після світової фінансової кризи фіскальна політика сприяла швидкому відновленню економіки. У 2021–2022 роках спостерігалася позитивна динаміка ВВП, а в 2023 році номінальний ВВП збільшився на 6,7 %, що дало змогу значно збільшити доходи бюджету та зменшити відносний рівень боргового навантаження. Повернення дефіциту до рівня нижче 3 % ВВП у 2023 році 2,7 % свідчить про відповідність Маастрихтським критеріям. Водночас велика частка видатків у ВВП обмежує фіскальну гнучкість. Систематичний дефіцит збільшує боргове навантаження та створює ризики посилення інфляційного тиску й зростання відсоткових ставок за державними запозиченнями. Значні субсидії та соціальні витрати, хоч і пом'якшували наслідки криз для населення, ускладнюють досягнення довгострокової збалансованості бюджету.

У 2020 році, через пандемію COVID-19, обсяг державних витрат був суттєво розширений з метою підтримки охорони здоров'я та бізнесу. В результаті бюджетний дефіцит зріс до майже 9 % ВВП, а в 2022 році швидко відновився до 3 %. У 2023 році, після відновлення економічної активності, по всьому світу дефіцит знизився до 2,7 % ВВП. У 2024 році через енергетичну кризу, спричинену збільшенням цін на газ та електроенергію, дефіцит перевищив 4 % ВВП. Для стабілізації бюджетної ситуації нова коаліція урядових сил передбачила скорочення видатків на 6,4 млрд євро у 2025 році з метою зменшення дефіциту до 4,4 % ВВП та утримання співвідношення боргу до ВВП близько 84 %.

Для збереження стійкості австрійський уряд упровадив семирічний план бюджетної консолідації, за яким у 2025 році передбачено скорочення видатків на близько €6,3 млрд (1,3 % ВВП) та ще €8,7 млрд (1,9 % ВВП) у 2026 році, насамперед за рахунок поступового зменшення пенсійних виплат, сімейних надбавок і кліматичних субсидій, а також загального скорочення адміністративних видатків у всіх міністерствах. Для підтримки доходної бази продовжені “внески на енергетичну кризу” до 2029-2030 рр., що забезпечить додаткові €200 млн щороку, і одночасно скасовано пільги на сонячні панелі та електромобілі.

Підсумовуючи, Австрія прагне зберегти фіскальну стійкість через поєднання жорстких заходів із бюджетної консолідації та розвитку нових джерел доходів: поступове скорочення кризових субсидій і адміністративних видатків доповнюється податковими змінами (зокрема підвищення зборів і ліквідація пільг), посиленням контролю за регіональними видатками й прозорим моніторингом виконання бюджету. Інвестиції в цифрову інфраструктуру, освіту та підтримку інновацій спрямовані на стимулювання економічного зростання й розширення податкової бази. Така комплексна стратегія,

доповнена співпрацею з незалежними контролюючими органами, створює передумови для довгострокової фінансової стійкості Австрії.

З свого боку я рекомендую уряду приділити особлива увагу контролю на місцевому рівні, щоб регіони і муніципалітети дотримувалися встановлених лімітів видатків. Провести перегляд бюджетних програм для виявлення неефективних або застарілих витрат. Удосконалити систему оцінки законодавчих ініціатив (регуляторні оцінки впливу), аби врахувати бюджетні наслідки реформ. Шляхом оптимізації державного управління та електронізації послуг слід зменшити адміністративні витрати. Зокрема, переглянути схеми субсидування та допомоги з акцентом на цільову адресність і стимулювання енергоефективності. Почати реалізацію довгоочікуваних реформ у пенсійній системі, охороні здоров'я та ринку праці. Наприклад, коригування норм виходу на пенсію або стимулювання пізнішого виходу на пенсію допоможе зменшити майбутні зобов'язання бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

- 1 Fiscal monitor. Fiscal Policy under Uncertainty. IMF. URL: https://drive.google.com/file/d/14vCtQDoy2FikkUiF6_0qevspXB_YV8E6/view?hl=ru (Дата звернення: 20.06.2025)
- 2 General government gross debt. IMF. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD (Дата звернення: 10.06.2025)
- 3 WIFO «Austria is Slowly Returning to Growth» : веб-сайт. URL: <https://www.wifo.ac.at/en/news/austria-is-slowly-returning-to-growth/> (дата звернення: 21.06.2025).
- 4 OECD «Economic Outlook, Volume 2025 Issue 1» : веб-сайт URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook-volume-2025-issue-1_83363382-en/full-report/austria_55b86e17.html (дата звернення: 20.06.2025).
- 5 Budget 2025/2026 und Bundesfinanzrahmen bis 2029 AUSTRIA : веб-сайт. URL: <https://www.bmf.gv.at/services/startseite-budget.html> (дата звернення: 21.06.2025).
- 6 WORLD DATA BANK : веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 21.06.2025).

Пономаренко А. М.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

На сьогоднішній день фінансова політика являє собою один із ключових інструментів для забезпечення стабільності як всередині країни, так і на міжнародній економічній арені. Структурований, логічний та виважений фінансовий план підвищує рівень довіри до економічної політики держави, особливо в періоди внутрішніх та зовнішніх криз і шоків. В умовах глобалізації, нещодавньої пандемії COVID-19, зростання глобальної невизначеності, а також геополітичної напруги, бюджетна політика має не лише забезпечувати ефективне управління державними фінансами, але й слугувати опорою для довгострокового економічного зростання.

Латвійська Республіка, як держава-член Європейського Союзу, здійснює свою фінансову політику, яка насамперед повинна відповідати регламентам Ради ЄС та Європейської комісії. Головні критерії передбачають створення середньострокових

фіскально-структурних планів, в яких щороку дефіцит бюджету не має перевищувати 3% від ВВП, а державний борг – 60% ВВП. Наразі Рада фіскальної дисципліни позитивно оцінює бюджетний план Латвії, проте країна залишається вразливою до певних криз. Серед них, в першу чергу – повномасштабне вторгнення в Україну, адже Республіка поділяє східний кордон з країною-терористом, що ставить під загрозу національну безпеку країни ЄС. Через це пріоритетом латвійського уряду на 2025-2028 рр. стосовно фіскальної політики є збільшення одноразових видатків на національну оборону, внутрішню безпеку, посилення обороноздатності та зміцнення частини кордону, яка межує з росією. Актуальним викликом також залишається енергетична криза, адже до запровадження санкційних обмежень Латвія залежала від імпорту дешевих енергоресурсів рф, тому наразі є окрема стаття видатків стосовно компенсації значного підвищення цін на енергоносії [3].

По-друге, важливою проблемою для проведення ефективної фіскальної політики на території Республіки є обмежена податкова база, що зумовлена несприятливою демографічною ситуацією. Мова йде про високий рівень смертності, від’ємний приріст населення та значну еміграцію працездатної молоді. Це все призвело до суттєвого скорочення чисельності населення країни: для прикладу, з моменту відновлення незалежності у 1991 році Латвія втратила близько 780 тис. мешканців, а це майже третина від усіх громадян. Особливо інтенсивною була еміграція у 2004 році, коли Латвійська Республіка вступила до ЄС, і пізніше під час глобальної фінансової кризи 2008-2010 рр. Поглиблює демографічну кризу і відсутність дієвої політики, адже якогось комплексного рішення подолання проблеми досі не розроблено. Крім того, Латвія до сих пір має немалу частку тіньової економіки, яка супроводжується неофіційним працевлаштуванням та непрозорою підприємницькою діяльністю, що, як наслідок дозволяє особам ухилятися від сплати податків. Проте незважаючи на сучасні виклики, латвійський уряд продовжує реалізацію поміркованої стратегії, яка передбачає невисоке зростання видатків, податкову реформу з акцентом на справедливість і спрощення, а також поступове зниження боргового навантаження [1].

Якщо розглядати саме статистичні показники фіскальної політики Латвійської Республіки, то у бюджеті країни вже понад одне десятиліття спостерігається хоч і не високий, але постійний структурний дефіцит, адже навіть у роки певної економічної стабільності циклічно скориговане сальдо (без урахування економічного циклу) було від’ємне. Подібну динаміку демонструє й первинне сальдо (без урахування на обслуговування державного боргу), що свідчить про хронічну нестачу надходжень до бюджету. Щодо загальних витрат бюджету, то до пандемії вони складали 37-39% від ВВП, що достатньо таки стримане та навіть занизьке значення для європейської країни, адже середній відсоток видатків на території ЄС за останні роки складає приблизно 50%. Після COVID-19 цей показник виріс до 42-45% від ВВП, що пов’язано зі збільшенням витрат на соціальну допомогу по безробіттю, підтримку малих та середніх бізнесів, а також охорону здоров’я. Проте навіть з такою динамікою Латвія продовжує вести консервативну бюджетну політику, адже податкова база досить таки слабка [4].

У частині боргової політики країна демонструє обережність та стриманість. Латвійський державний борг залишається одним із найнижчих серед країн ЄС, і навіть враховуючи на його зростання після 2020 року, він все одно знаходиться в межах Маастрихтських критеріїв. Водночас значення чистого боргу (без урахування ліквідних державних активів) зростає активніше, і це означає, що держава витрачає частину своїх фінансових активів, і в майбутньому це може створити додаткові ризики, особливо якщо виникне нова криза [4; 5].

Останнє, але не менш важливе, це доходи державного бюджету. Латвія до 2023 року, за розподілом Міжнародного валютного фонду, мала середній рівень надходжень – у межах 37-37,9% від ВВП, що, насправді, є хорошим результатом, особливо при обмеженій податковій базі. У 2024 році доходи різко зросли, перевищивши 42% від ВВП, і країна

перейшла у категорії держав з високими надходженнями до бюджету. Основні причини такої динаміки стали зовнішні фінансування від фондів Європейського союзу на розвиток сільськогосподарської продукції, відновлення після кризових наслідків тощо; також відбулося зростання податкових надходжень на приблизно 6% у порівнянні з 2023 роком. Прогнози фіскально-структурного плану на 2025-2030 рр.: доходи до бюджету залишаться на рівні 40-41% від ВВП, що цілком можливо, але лише за підтримки ЄС. Основне питання полягає в тому, чи зможе Латвія зберегти такий високий рівень доходів та низький показник заборгованості у довгостроковій перспективі без зовнішнього фінансування, зважаючи на демографічні виклики, тіньову економіку, енергетичну кризу та нестабільне геополітичне положення. Відповідь на це значною мірою буде залежати від ефективності подальших фіскальних і не тільки реформ, спрямованих не лише на зміцнення податкової бази, а й на поступове зменшення від фінансової підтримки ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Bartosz Chmielewski, Looking for a way out: Latvia's demographic crisis. Centre of Eastern Studies OSW. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/komentarze-osw/2024-07-16/w-poszukiwaniu-drogi-wyjscia-lotwa-wobec-kryzysu> (accessed 2.07.2025)
2. Budget revenues show improvement on year. Latvian Public Media. URL: <https://eng.lsm.lv/article/economy/economy/28.06.2024-budget-revenues-show-improvement-on-year.a559637/> (accessed 22.06.2025)
3. Fiscal Structural Plan. Ministry of Finance, Republic of Latvia. URL: <https://www.fm.gov.lv/en/fiscal-structural-plan> (accessed 18.06.2025)
4. Home. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Home> (accessed 18.06.2025)
5. Public finance and budgets. OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/public-finance-and-budgets.html> (accessed 19.06.2025)

Петриченко О. Ю.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ІСПАНІЇ

Іспанія має багатовимірну систему державних фінансів, що поєднує високий рівень інтеграції в європейський економічний простір, обмеження фіскального суверенітету в межах Єврозони, регіональну децентралізацію та високі соціальні зобов'язання. У такому середовищі фіскальна політика Іспанії покликана не лише забезпечувати стабільне фінансування базових функцій держави, а й гнучко реагувати на виклики — економічні спади, безробіття, демографічне старіння, структурні перекоси в регіонах та потребу в модернізації інфраструктури.

Ключовою особливістю іспанської фінансової системи є високий рівень децентралізації, що передбачає значну автономію регіональних урядів у розпорядженні бюджетами. Це з одного боку дозволяє краще адаптувати фіскальну політику до місцевих потреб, але з іншого — створює складнощі з контролем над загальнонаціональними фінансами, особливо в періоди кризи.

У 2015–2019 роках Іспанія дотримувалась помірно рестриктивної фіскальної політики з контрольованим дефіцитом (3–5% ВВП), з доходами на рівні 38–39% ВВП і видатками — 41–43%. У 2020 році через пандемію COVID-19 уряд перейшов до експансивної політики, збільшивши видатки понад 50% ВВП, що суттєво поглибило дефіцит. У 2022–2024 роках Іспанія поступово повертається до стриманої політики: видатки скорочуються, доходи стабільні, що свідчить про фіскальну консолідацію і намір відповідати вимогам ЄС.

Що до показників загального та первинного сальдо бюджету Іспанії, то у 2015–2024 роках Іспанія демонструвала стійку дефіцитну фіскальну політику. Загальне сальдо бюджету залишалося від’ємним протягом усього періоду, із найглибшим дефіцитом у 2020 році (понад 10% ВВП) — наслідком пандемії COVID-19, зростання державних витрат і падіння доходів. У 2021–2023 роках спостерігалось поступове скорочення дефіциту до рівня близько 6% ВВП, а в 2024 році — часткове відновлення, хоча позитивного балансу ще не досягнуто.

Первинне сальдо, яке виключає витрати на обслуговування боргу, теж було в основному від’ємним, але менш глибоким. Найгірші показники зафіксовано у 2020 році (дефіцит $\sim 8\%$ ВВП). З 2022 року почалась позитивна тенденція: первинний дефіцит скорочувався, і в 2024 році показник наблизився до нульового або навіть вийшов у невеликий профіцит. Це свідчить про поступову фіскальну консолідацію, ефективні бюджетні заходи та зміцнення довгострокової фінансової стійкості країни.

Циклічно скориговане сальдо бюджету та первинне сальдо Іспанії. У 2015–2024 роках Іспанія демонструє стійкий фіскальний дисбаланс, навіть з урахуванням економічного циклу. Циклічно скориговане сальдо бюджету протягом усього періоду залишається від’ємним (від -3% до -6% потенційного ВВП), що свідчить про наявність глибоких структурних проблем у фінансовій системі країни. Найгірші показники зафіксовані у 2019 та 2022 роках, імовірно через застосування фіскальних стимулів і наслідки пандемії. Циклічно скориговане первинне сальдо є дещо менш негативним (у межах -1% до -3%), однак і воно підтверджує наявність структурного дефіциту. Витрати на обслуговування державного боргу відіграють ключову роль у загальному фіскальному навантаженні, обмежуючи можливості для активної політики зростання. Попри певне покращення після 2021 року, обидва показники залишаються негативними, що вказує на повільний темп фіскальної консолідації та ризики для боргової стійкості в умовах зростання ставок у єврозоні. Ця ситуація підкреслює потребу в глибоких структурних реформах — як у сфері державних витрат, так і в розширенні дохідної бази бюджету.

У 2015–2024 роках Іспанія перебувала в умовах стійкого боргового навантаження. Валовий державний борг упродовж 2015–2019 років залишався стабільно високим (приблизно 100% ВВП), що вказує на хронічну залежність від запозичень. Чистий борг був нижчим на 15–18 в.п., завдяки наявності фінансових активів, які частково компенсували зобов’язання. Пандемія COVID-19 у 2020 році спричинила стрибок валового боргу до майже 120% ВВП, тоді як чистий борг зростав помірніше, зберігаючи розрив. У 2021–2022 роках боргове навантаження поступово зменшувалось, однак залишалося високим.

Найбільш неочікуваною подією став 2023 рік, коли чистий борг раптово знизився майже вдвічі — з $\sim 97\%$ до $<50\%$ ВВП. Ймовірно, це результат одноразових факторів: переоцінки активів, методологічних змін, реструктуризації чи надходжень із зовнішніх джерел (наприклад, єврофондів). У 2024 році очікується помірне зростання чистого боргу до $\sim 55\%$ ВВП, що свідчить про стабілізацію після стрибка. Валовий борг, однак, залишається понад 100% ВВП, що вказує на вразливість фіскальної системи.

Загалом динаміка боргу свідчить про тривалу боротьбу між необхідністю соціально-економічної підтримки та забезпеченням фінансової стабільності. Уникнення неконтрольованого зростання боргу після пандемії є позитивом, але високий рівень зобов’язань і нестабільність чистого боргу підкреслюють потребу в глибоких реформах — для підвищення ефективності витрат, зміцнення дохідної бази та зменшення залежності від позик.

Фіскальна політика Іспанії у 2015–2024 роках характеризується постійним дефіцитом бюджету та високим рівнем державного боргу. Навіть після виключення впливу економічного циклу, бюджетне сальдо залишається негативним, що свідчить про глибокі структурні дисбаланси. Пандемія COVID-19 загострила ситуацію, змусивши уряд суттєво збільшити видатки, що призвело до рекордного зростання боргу.

Попри це, Іспанія продемонструвала здатність частково стабілізувати фінанси після кризи. Особливо показовим є різке скорочення чистого боргу у 2023 році, ймовірно завдяки разовим надходженням або переоцінці активів. Однак загальний рівень валового боргу залишається на рівні понад 100% ВВП, що продовжує створювати фінансові ризики.

У підсумку, Іспанія потребує більш жорсткої та структурно орієнтованої фінансової політики, здатної забезпечити стабільність державних фінансів у довгостроковій перспективі без шкоди для економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Посольство України в Іспанії. Торговельно-економічне співробітництво URL: <https://spain.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/170-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinojuta-ispanijeju> (дата звернення: 18.06.2025).
2. Spain's Balance of Payments Analysis URL: <https://scholar.harvard.edu>
3. Spain and the Eurozone: Economic Imbalances and Recovery URL: <https://globaledge.msu.edu>
4. Balance of Payments and International Investment Position Data URL: <https://data.imf.org/?sk=7A51304B-6426-40C0-83DD-CA473CA1FD52&sId=1390030341854> (дата звернення: 10.11.2024)

Нагайцева В. О.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНЛЯНДІЇ

У дослідженні розглянуто фінансову політику Фінляндії у динаміці 2015–2025 років, з акцентом на її здатність забезпечувати макроекономічну стійкість, соціальну справедливість та екологічну модернізацію в умовах багатоступінчастих глобальних шоків. Фінляндія виступає прикладом розвиненої країни, яка ефективно поєднує високі соціальні зобов'язання з бюджетною дисципліною, демонструючи зразковий баланс між державним втручанням та ринковими механізмами.

Фінансова система Фінляндії характеризується високою часткою доходів і видатків бюджету у ВВП (понад 50%), що зумовлено прогресивним оподаткуванням, сильною інституційною базою та тривалими традиціями соціальної держави. У структурі надходжень домінують податки на доходи фізичних осіб (~40%), ПДВ (~30%) і корпоративні податки. Основні видатки спрямовані на соціальне забезпечення, охорону здоров'я, освіту, інвестиції в «зелену» економіку, цифровізацію та оборону.

Згідно з аналізом, до 2019 року бюджетна політика Фінляндії залишалася помірно консервативною, із дефіцитом у межах 0,5–1,5% ВВП та стабільним рівнем валового державного боргу (60–62% ВВП). Однак починаючи з 2020 року, у відповідь на пандемію COVID-19, країна здійснила масштабну бюджетну інтервенцію, що призвело до зростання дефіциту до 7,4% ВВП і боргу до 69,5% ВВП. Видатки держави зросли до 58,2% ВВП у 2020 році, включаючи прямі виплати домогосподарствам, субсидії бізнесу та інвестиції в охорону здоров'я.

Період 2022–2025 років характеризується переходом до фінансової консолідації з одночасним фокусом на стратегічні пріоритети: енергетичну безпеку, декарбонізацію, оборонну автономію та інновації. Після вступу до НАТО (2023) Фінляндія збільшила оборонні витрати до 2,3% ВВП. Паралельно було збережено динаміку інвестицій у кліматичні ініціативи на рівні 0,5% ВВП щорічно, згідно з «Національною кліматичною та енергетичною стратегією 2030».

Важливими елементами середньострокової фінансової політики залишаються: використання бюджетних рамок (Medium-Term Fiscal Frameworks), дотримання критеріїв Пакту стабільності та зростання ЄС, поступове скорочення первинного дефіциту та контроль над чистим державним боргом. Очікується, що в 2025 році бюджетний дефіцит Фінляндії залишиться на рівні 2,4–2,5% ВВП, що є помірним показником у контексті високих соціальних і безпекових зобов'язань.

Окрему увагу приділено аналізу циклічно скоригованих показників, які відображають реальний баланс без урахування фаз економічного циклу. Згідно з даними, у 2020 році циклічно скоригований дефіцит досяг -6,0% ВВП, але в 2025 році прогнозується його зменшення до -1,0% ВВП. Це свідчить про поступове відновлення економічної активності та ефективність фінансового управління. Первинне сальдо в 2025 році залишиться від'ємним ($\approx -1,0\%$ ВВП), проте тенденція є стабілізаційною.

Аналіз боргової динаміки показує, що попри зростання державного боргу в абсолютних величинах, його обслуговування залишається стійким завдяки низьким процентним ставкам (0,5–1%) та високому кредитному рейтингу Фінляндії (AA+ за версією S&P). Чистий борг у 2025 році становитиме приблизно 55% ВВП, що є нижчим за середньоєвропейський рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Government revenue. URL: https://drive.google.com/file/d/1g_XqTGsGOrTOxkl0PyhZh_5JCeQn5RI/view (дата звернення 23.06.2025).
2. Government expenditure. URL: https://drive.google.com/file/d/1TwAtBrLKbou-pGp_ELcG6s5wV8gpELJ0/view (дата звернення 23.06.2025).
3. Net lending/borrowing. URL: https://drive.google.com/file/d/10jqoS2Yp4uNyYAmBtf2IE0f7vxdLW_we/view (дата звернення 23.06.2025).
4. Primary net lending/borrowing. URL: https://drive.google.com/file/d/1NVmS-oYgby7oaAu7kAFTLU_7P26OLzL9/view (дата звернення 23.06.2025).

Русакова Д. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СІНГАПУРУ

Фінансова політика Сінгапуру традиційно базується на жорсткій бюджетній дисципліні, низькому рівні державного боргу та значних обсягах фінансових резервів. Уряд країни дотримується принципу консервативного управління державними фінансами, що передбачає уникнення хронічних дефіцитів бюджету та надмірних запозичень. Основою цієї моделі є прагматичний підхід до бюджетного планування, який дозволяє зберігати стабільність навіть у періоди глобальних економічних криз.

Протягом останніх десятиліть Сінгапур демонструє стабільний бюджет із профіцитом або незначним дефіцитом. Навіть під час пандемії COVID-19, яка суттєво вплинула на економіку країни, уряд намагався забезпечити максимально відповідальне управління видатками та доходами. У 2024 фінансовому році державний бюджет зафіксував дефіцит на рівні 0,2% ВВП, що є одним із найнижчих показників серед розвинених економік світу. Це підтверджує високу ефективність бюджетної політики країни та здатність оперативно реагувати на глобальні виклики. Основний акцент у бюджетній стратегії Сінгапуру зроблено на фінансуванні соціальних програм, розвитку інфраструктури та підтримці економічного зростання. Витрати державного бюджету у

2024 році становили приблизно 18% ВВП, що відображає помірний підхід до державного фінансування. Варто зазначити, що структура видатків є збалансованою та відповідає довгостроковим пріоритетам державної політики. Найбільшими статтями витрат залишаються освіта, охорона здоров'я, житлове будівництво та транспортна інфраструктура. Крім того, уряд активно інвестує в розвиток цифрової економіки, наукові дослідження, інноваційні технології та програми екологічного сталого розвитку.

Одним із ключових факторів фінансової стійкості Сінгапуру є структура державного боргу. У 2024 році валовий державний борг країни становив близько 130% ВВП. Водночас майже весь цей борг припадає на внутрішні зобов'язання, які утримуються державними інвестиційними фондами, зокрема Government of Singapore Investment Corporation (GIC) та Temasek Holdings. Ці фонди інвестують кошти держави як у внутрішні, так і в зовнішні активи, що дозволяє забезпечувати стабільний дохід. Завдяки такій структурі фактичний борговий ризик Сінгапуру є мінімальним. Варто підкреслити, що країна не використовує зовнішні запозичення для фінансування поточних видатків, обмежуючи державний борг лише інвестиційними проектами та стратегічними програмами розвитку. Податкова система Сінгапуру також є важливим елементом конкурентоспроможності національної економіки. Ставка податку на прибуток підприємств встановлена на рівні 17%, що є однією з найнижчих серед розвинених країн. Ставка податку на додану вартість (GST) у 2024 році становила 9%, що дозволяє зберігати помірний рівень оподаткування споживання. Такий підхід сприяє створенню сприятливого бізнес-середовища, стимулює підприємницьку активність та залучення іноземних інвестицій. Водночас уряд постійно працює над удосконаленням податкового адміністрування та розширенням податкової бази. Зокрема, останніми роками здійснюється поступове розширення сфери застосування ПДВ та запровадження цифрового оподаткування.

Важливу роль у фінансовій системі Сінгапуру відіграють національні резерви, які накопичуються у спеціалізованих державних інвестиційних фондах. Частина інвестиційних доходів від суверенних фондів щороку спрямовується до державного бюджету через механізм Net Investment Returns Contribution (NIRC). Цей механізм передбачає використання частини інвестиційного доходу від національних резервів для фінансування бюджету без ризику втрати капіталу. У 2024 році завдяки NIRC до бюджету надійшло понад 20% всіх доходів, що дозволило суттєво знизити залежність від податкових надходжень та підтримувати високий рівень фінансової стабільності. Загалом фіскальна політика Сінгапуру базується на трьох ключових засадах: збалансованість бюджету, контроль над державним боргом та ефективне використання національних резервів. Така стратегія забезпечує країні високу кредитоспроможність, стійкість до зовнішніх шоків та сприятливе середовище для довгострокового економічного розвитку. Сінгапур послідовно дотримується політики фінансового консерватизму, водночас зберігаючи гнучкість для реалізації антикризових заходів за необхідності. Це дозволяє країні не лише забезпечувати соціально-економічну стабільність, але й створювати необхідні умови для інноваційного зростання та підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні. У перспективі Сінгапур продовжить зміцнювати свої фіскальні позиції шляхом модернізації системи оподаткування, посилення інституційного потенціалу та подальшого нарощування інвестиційного потенціалу національних резервів.

Особливу увагу приділятимуть розвитку зеленої економіки, цифрових технологій, а також адаптації до глобальних викликів, зокрема демографічних змін та кліматичних ризиків.

Таким чином, Сінгапур виступає прикладом ефективного поєднання суворої бюджетної дисципліни та стратегічного довгострокового планування, що дозволяє не лише підтримувати макроекономічну стабільність, але й забезпечувати високий рівень добробуту населення та конкурентоспроможності національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Fiscal Monitor (Дата звернення: 21.06.2025)
2. Ministry of Finance Singapore – Official Reports and Budget Statements URL: <https://www.mof.gov.sg/> (Дата звернення: 21.06.2025)
3. International Monetary Fund – Singapore: Article IV Consultations and Country Reports URL: <https://www.imf.org> (Дата звернення: 21.06.202)

Копчинська О. О.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ

Фіскальна політика Туреччини є унікальним прикладом трансформації економіки від хронічної нестабільності до ефективної фіскальної дисципліни. Турецький досвід демонструє важливість координованого підходу в умовах сучасних глобальних викликів.

Глобальний контекст характеризується погіршенням фіскальних перспектив. За даними МВФ, світовий державний борг зростає до 95,1% ВВП у 2025 році та може досягти 99,6% до 2030 року. Основні фактори погіршення: торговельні війни, нестабільність фінансових ринків, збільшення оборонних витрат. МВФ підкреслює необхідність поступових фіскальних коригувань у рамках середньострокових стратегій [1].

Історично Туреччина з 1980-х років відчувала надзвичайно високу інфляцію та великі бюджетні дефіцити. У 1990-х роках швидко зростав дефіцит державного сектору, податкових надходжень було недостатньо для обслуговування боргу, що призвело до криз 1999 та 2001 років.

Ключовою особливістю стало впровадження фіскальних правил - постійних обмежень фіскальної політики через числові обмеження бюджетних показників. Існують числові правила (кількісні обмеження) та процедурні правила (обмеження процесу прийняття рішень). Програми стабілізації послідовно впроваджували фіскальну дисципліну. Програма 2000 року встановила правило безвідсоткового бюджетного профіциту 6,5% ВВП. Програма TSEF 2001 року продовжила цей підхід з більш жорсткою політикою. Програма 2003 року стала найкомплекснішою, включаючи скорочення видатків, збільшення доходів та податкові реформи. Критично важливою є координація монетарної та фіскальної політики. Дослідження показують, що високі процентні ставки стали основною проблемою турецької економіки. Гармонійна взаємодія політик була втрачена після 2016 року, але з кінця 2018 року координація покращилась, що призвело до зниження кредитних ставок [2].

Співпраця з МВФ відіграла ключову роль у впровадженні фіскальних правил. Основним елементом програм стало правило безвідсоткового бюджетного профіциту 6,5% як частина економічних програм з МВФ. Результати показують, що правильно сформульовані фіскальні правила стали ефективним інструментом стабілізації. Перехід від дискреційної політики до системи правил вимагав політичної волі та інституційних змін. Фіскальні правила служать "якорем" економічної політики, забезпечуючи передбачуваність та довіру інвесторів [3].

Аналіз базових фіскальних показників Туреччини за період 2015-2024 років демонструє складну динаміку фіскального балансу країни в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів. Циклічно скоригований баланс демонструє поступове погіршення фіскальної позиції від незначного дефіциту 0,9% ВВП у 2015 році до пікового значення 5,9% ВВП у 2023 році, з подальшим покращенням до 5,5% у 2024 році [4]. Аналогічну тенденцію відображає циклічно скоригований первинний баланс, який погіршився з

профіциту 1% ВВП у 2015 році до дефіциту 4,1% ВВП у 2023 році, демонструючи структурні проблеми у фінансовій політиці країни.

Динаміка державних видатків характеризується відносною стабільністю з періодичними коливаннями, зростаючи з 32,5% ВВП у 2015 році до піку 35,5% у 2019 році, після чого спостерігається зниження до 27,3% у 2022 році та подальше зростання до 33,9% у 2024 році. Валовий державний борг демонструє волатильну динаміку з тенденцією до зростання у кризові періоди, досягнувши максимуму 40,4% ВВП у 2021 році під час пандемії COVID-19, з подальшим значним скороченням до 26% ВВП у 2024 році, що свідчить про активні зусилля уряду щодо консолідації боргу [4].

Чистий державний борг показує схожу траєкторію, зростаючи з 22,8% ВВП у 2015 році до піку 34% ВВП у 2021 році, після чого відбувається різке скорочення до 20% ВВП у 2024 році. Показники чистого кредитування/запозичення відображають дефіцит державного бюджету протягом всього аналізованого періоду, з найгіршими показниками у 2020-2021 роках (4,7% та 3% ВВП відповідно) під час пандемічної кризи. Первинний

чистий баланс кредитування/запозичення демонструє більш сприятливу динаміку, включаючи періоди профіциту у 2015 та 2022 роках, що свідчить про те, що основна частина дефіциту пов'язана з обслуговуванням державного боргу. Доходи державного бюджету характеризуються тенденцією до зниження з 32% ВВП у 2015 році до 26,2% ВВП у 2022 році, з подальшим відновленням до 28,7% ВВП у 2024 році [4].

Загалом, фінансові показники Туреччини демонструють виклики, пов'язані з необхідністю балансування між стимулюванням економічного зростання та забезпеченням фінансової стійкості, особливо в умовах зовнішніх шоків та структурних економічних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. International Monetary Fund. Fiscal Monitor URL:<https://www.imf.org/en/Publications/FM> (дата звернення: 14.06.2025).
2. SSRN. Kartal, Mustafa Tevfik, The Importance of Harmonious Monetary and Fiscal Policies: An Examination upon Credit Interest Rates of Banks in Turkey URL: <https://ssrn.com/abstract=3347719> (дата звернення: 14.06.2025).
3. SSRN Aras, Osman Nuri and Öztürk, Mustafa, Constitutional Economics, Fiscal Policy Rules, and the Case of Turkey (December 1, 2011). URL: <https://ssrn.com/abstract=2180755> (дата звернення: 14.06.2025).
4. International Monetary Fund. Cyclically adjusted balance, Cyclically adjusted primary balance, Expenditure, Gross debt position, Net debt, Net lending/borrowing, Primary net lending/borrowing, Revenue of Turkey URL:https://www.imf.org/external/datamapper/GGCB_G01_PGDP_PT@FM/TUR?year=2025 (дата звернення: 20.06.2025).

Наукове видання

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СУЧАСНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄС, США ТА УКРАЇНІ

Збірник матеріалів наукових праць Міжнародного круглого столу

28 червня 2025 р., м. Одеса

(українською та англійською мовами)

*Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних
несуть автори статей. Думки, положення і висновки, висловлені авторами,
не обов'язково відображають позицію редакції.*

Оригінал-макет виготовлено на кафедрі світового господарства і міжнародних
економічних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Одеса, 65058, вул. Французький бульвар 24/26, Україна
e-mail: world.economy@onu.edu.ua

Затвердж. авт. 14.07.2025. Шрифт Times New Roman
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним
забезпеченням для читання файлів формату PDF.

Видавець і виготовлювач:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
65082, Україна, м. Одеса, вул. Університетська, 12
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
Тел.: (048) 723 28 39, E-mail: druk@onu.edu.ua